

Till ledamöterna av Sveriges advokatsamfund

Information angående en ny Vägledning för advokater och advokatbyråer beträffande lagstiftningen om bekämpning av penningtvätt och terroristfinansiering.

2017 års penningtvättslagstiftning kommer fr.o.m. den 1 november 2019 kompletterats med en särskild reglering avseende tillsyn över och ingripanden mot advokater och advokatbolag vid tillämpning av penningtvättslagen (se [proposition 2018/19:125 Tillsyn över och ingripande mot advokater och advokatbolag vid tillämpning av penningtvättslagen](#)).¹ Dessutom kommer – för genomförande av det beslutade femte penningtvättsdirektivet – vissa skärpta bestämmelser i penningtvättsregleringen träda i kraft den 1 januari 2020.²

[2017 års penningtvättslagstiftning](#) bygger främst på genomförandet av det den 20 maj 2015 beslutade [fjärde penningtvättsdirektivet](#). Direktivet genomfördes i huvudsak genom 2017 års PTL, som trädde i kraft den 1 augusti 2017 (se [prop. 2016/17:173](#)) och kommer att implementeras fullt ut genom de tillägg som i särskild ordning beslutats rörande tillsyn över och ingripanden mot advokater och advokatbolag vid tillämpning av penningtvättslagen, vilka träder i kraft den 1 november 2019. Utöver dessa tillägg i PTL, kommer ny reglering även att införas till följd av genomförandet av det [femte penningtvättsdirektivet](#). Denna lagstiftning ska träda i kraft den 1 januari 2020 ([prop. 2018/19:150](#)). Till följd av att EU-kommissionen har ifrågasatt om Sverige verkligen fullt ut har genomfört det fjärde direktivet i svensk rätt, har dessutom ytterligare förtydliganden av regelverket om åtgärder för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism föreslagits och föreslås även de att träda i kraft den 1 januari 2020.³

Den nya reglering som gäller i fråga om tillsyn och ingripande mot advokater och advokatbyråer återfinns i rättegångsbalken (8 kap. 7 § tredje stycket), lagen om belastningsregister (9 a §), offentlighets- och sekretesslagen (30 kap. 16 §) och penningtvättslagen (1 kap. 2 § 20, 4 kap. 8 §, 7 kap. 1 § samt det nya 7 a kap. 1–11 §§).

Genom den nya regleringen utgör advokatbolag – men inte biträdande jurister på advokatbyråer – verksamhetsutövare enligt PTL till den del verksamheten avser sådana särskilda tjänster som uttömmande anges i PTL (1 kap. 4 § första stycket). Det anges vidare uttryckligen i lag att advokatbolag står under tillsyn av Sveriges advokatsamfund vid tillämpning av PTL. Vid överträdelser av PTL får Advokatsamfundet ingripa mot advokatbolag genom uttalande, erinran och varning. Länsstyrelsen i Stockholms län får – efter överlämnande av samfundet och i förening med varning mot advokat eller advokatbolag – vid

¹ Se [SFS 2019:608](#), rskr. 2019/20:1, [bet. 2019/20:JuU2](#) samt [prop. 2018/19:125](#).

² Se [regeringens proposition 2018/19:150 Skärpta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism](#) och [Advokatsamfundets remissyttrande](#) över förslagen som legat till grund för den tillkommande lagstiftningen.

³ Se [Finansdepartementets promemoria Vissa förtydliganden av regelverket om åtgärder för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism](#) samt [Advokatsamfundets remissyttrande](#) över promemorians förslag.

överträdelser av PTL ingripa mot advokater, advokatbolag och personer i advokatbolags ledning genom beslut om sanktionsavgift och tillfälligt förbud att ingå i advokatbolags ledning. I den bifogade vägledningen framgår närmare information även om ytterligare förändringar i Advokatsamfundets tillsyn och ingripandemöjligheter mot advokater och advokatbolag vid tillämpning av penningtvättslagstiftningen.

Vägledningen – som ersätter tidigare PTL-vägledningar (senast från september 2017) har antagits av Advokatsamfundets styrelse den 3 oktober 2019.

Stockholm den 23 oktober 2019

Mia Edwall Insulander

VÄGLEDNING för advokater och advokatbyråer beträffande lagstiftningen om bekämpning av penningtvätt och terroristfinansiering

– den svenska penningtvättslagstiftningen i ett
advokatperspektiv

Denna vägledning antogs av styrelsen för Sveriges advokatsamfund den
3 oktober 2019

Innehållsförteckning

1.1 Inledning	4
1.2 Bakgrund	6
1.2.1 Allmänt	6
1.2.2 Penningtvättslagens syfte	9
2. Vad är penningtvätt och finansiering av terrorism?	10
2.1 Penningtvätt	10
2.2 Finansiering av terrorism	11
3. När omfattas advokater av lagstiftningen?	12
4. Riskbedömning och rutiner	15
4.1 Allmänna utgångspunkter	15
4.2 Allmän riskbedömning	16
4.3 Klientens riskprofil (riskklassificering av klient)	18
4.4 Interna rutiner och riktlinjer	19
5. Särskilda rutiner för anställda och uppdragstagare	21
5.1 Särskilda rutiner för lämplighetsprövning av anställda	21
5.2 Utbildning och skydd för anställda	21
6. Intern kontroll och anmälningar om misstänkta överträdelser	22
6.1 Rutiner, riktlinjer och funktioner för intern kontroll	22
6.2 Visselblåsningssystem	23
7. Klientkännedom	24
7.1 Situationer som kräver klientkännedom	24
7.2 Förenklade eller skärpta åtgärder	24
7.2.1 Förenklade åtgärder vid låg risk	24
7.2.2 Skärpta åtgärder vid hög risk	25
7.3 Åtgärder för att uppnå klientkännedom	25
7.3.1 Utgångspunkter	25
7.3.2 Information om uppdragets syfte och art	25
7.3.3 Allmänt om identifiering och kontroll	26
7.3.4 Identifiering och kontroll av fysiska personer	26
7.3.5 Identifiering och kontroll av juridiska personer	26
7.3.6 Person i politiskt utsatt ställning (PEP)	31
7.3.7 Förbindelser med högriskredjeländer	33
7.3.8 Fortlöpande uppföljning	34
7.4 Tidpunkt för identitetskontroller	34
7.5 Förbud mot att ingå och upprätthålla affärsförbindelser och utföra vissa transaktioner	35
7.5.1 Otillräcklig klientkännedom	35
7.5.2 Misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism	35
7.6 Klientkännedom som har utförts av utomstående	35
8. Särskilda kontroller avseende advokaters klientmedelskonton	36
9. Övervaknings- och granskningsskyldighet	38
9.1 Övervakningsskyldigheten	38
9.2 Granskningsskyldigheten	39
10. Rapporterings- och uppgiftsskyldigheten	40
10.1 Rapporteringsskyldigheten	40
10.2 Uppgiftsskyldigheten	41
10.3 Advokatsamfundet och underrättelseskyldigheten	43
10.4 Underrättelseskyldigheten	44
10.5 Skyldigheten att avstå från transaktioner	45

10.6 Undantag från rapporterings- och uppgiftsskyldigheten	45
10.6.1 Processundantaget	45
10.6.2 Utredningsundantaget	46
10.6.3 Övrigt om undantagen från rapporterings- och uppgiftsskyldigheten	47
10.6.4 Europakonventionen	47
10.6.5 Penningtvättsrapporteringar från svenska advokater	47
11. Tystnadsplikt (meddelandeförbud)	48
11.1 Allmänt	48
11.2 Särskilt undantag från meddelandeförbudet för advokater	48
12. Ansvar för åsidosättande av tystnadsplikt	49
13. Skyldighet att frånträda uppdrag	49
14. Dispositionsförbud	50
15. Arkiveringsskyldighet och behandling av personuppgifter	52
15.1 Bevarande av handlingar och uppgifter	52
15.2 Behandling av personuppgifter	53
16. Advokatsamfundets tillsyn avseende PTL	54
16.1 Allmänt	54
16.2 Advokatsamfundets proaktiva tillsyn avseende PTL	54
16.3 Den disciplinära tillsynen avseende PTL	55
17. En ny reglering om tillsyn och ingripande mot advokater och advokatbyråer vid tillämpning av PTL	56
17.1 Fjärde direktivets krav på tillsyn och ingripanden	56
17.1 Sammanfattning av den nya tillsynsregleringen	58
17.2 Närmare beskrivning av den nya tillsynsregleringen avseende advokater och advokatbyråer som tillämpar PTL	59
17.2.1 Förändrad syn på vilka verksamhetsutövare som omfattas av Advokatsamfundets tillsyn enligt PTL	59
17.2.2 Platsundersökningar – lagstadgad möjlighet för Advokatsamfundet att på plats granska byråernas PTL-efterlevnad	60
17.2.3 Lämplighetsprövning	61
17.2.4 Advokatsamfundets tillgång till belastningsregistret	61
17.2.5 Ingripanden mot advokater och advokatbolag	62
17.2.6 Överlämnande till Länsstyrelsen i Stockholms län	63
17.2.7 Val av ingripande och överklagande	64
17.2.8 Sekretess	64
18. En nationell samordningsfunktion för åtgärder mot penningtvätt och terroristfinansiering	65
19. Registrering av verkliga huvudmän i juridiska personer	66
19.1 Registreringsskyldigheten	66
19.2 Felaktiga uppgifter och anmälningsskyldighet	68
20. Lagen om straff för penningtvättsbrott	69
20.1 Allmänt om penningtvättsbrottslagen	69
20.2 Närmare om penningtvättsbrotten	70
<i>Bilaga 1 .....</i>	<i>71</i>
Exempel på information att inhämta från klienten	71
<i>Bilaga 2 .....</i>	<i>73</i>
Exempel på flödesschema för klientkännedomskontroll – det åligger dock en advokatbyrå att alltid göra en individuell kontroll och bedömning utifrån byråns och klientens specifika förhållanden	73

1. Allmänt

1.1 Inledning

Riksdagen har den 22 juni 2017 utfärdat [lagen \(2017:630\) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism](#) (PTL).¹ Denna lagstiftning, som i huvudsak implementerar det fjärde penningtvättsdirektivet gäller från och med den 1 augusti 2017 och ersätter lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, som gällt sedan den 15 mars 2009. Advokater omfattas, precis som tidigare, av lagstiftningens bestämmelser när de på olika sätt deltar i vissa finansiella transaktioner samt företags- och fastighetstransaktioner för en klients räkning. 2017 års penningtvättslag kompletteras – såsom närmare beskrivs i avsnitt 17 i denna vägledning – fr.o.m. den 1 november 2019 med nya bestämmelser (bl.a. i ett nytt kapitel i PTL; 7 a kap.) rörande tillsyn och ingripanden mot advokater och advokatbolag.² Dessutom kommer – för genomförande av det beslutade femte penningtvättsdirektivet (eller 2018 års ändringsdirektiv till EU:s fjärde penningtvättsdirektiv) – vissa skärpta bestämmelser i penningtvättsregleringen träda i kraft den 1 januari 2020.³ Vid sidan av 2017 års PTL har även [lagen \(2017:631\) om registrering av verkliga huvudmän](#) sedan tidigare beslutats.⁴ Denna lagstiftning syftar bl.a. till att förbättra möjligheterna att inhämta den kundkännedom som PTL föreskriver. Lagstiftningen rörande registrering av verkliga huvudmän behandlas närmare i avsnitt 19. Dessutom regleras det straffrättsliga ansvaret för penningtvättsbrott i en särskild lag; [lagen \(2014:307\) om straff för penningtvättsbrott](#) (penningtvättsbrottslagen). Lagen, som gäller från och med den 1 juli 2014, behandlas kortfattat i avsnitt 20.⁵

Lagstiftningen om penningtvätt⁶ är viktig och komplicerad att tillämpa för advokater och advokatbolag (när det i det följande refereras till advokater respektive advokatbolag avses såväl advokater som advokatbyråer). Lagstiftningen uppställer skyldigheter som i flera avseenden innebär avsteg från de kärnvärden som gäller för advokatkåren, inte bara i Sverige utan i hela Europa. Detta har i den svenska lagstiftningen föranlett uttryckliga undantag avseende advokater från vissa av de krav som PTL uppställer. Det innebär tyvärr även att tillämpningsproblem uppstår i en rad hänseenden.

Enligt 2017 års penningtvättslagstiftning har advokater och advokatbyråer sammanfattningsvis i huvudsak åtta skyldigheter:

- i. Att genom advokatbyråns försorg upprätta en *allmän riskbedömning* för verksamheten på advokatbyrån, liksom att upprätta en riskbedömning avseende advokatbyråns klienter (*klientriskprofil*);
- ii. Att identifiera och kontrollera sina klienter – *inhämta klientkännedom*;

¹ Se SFS 2017:630, rskr. 2016/17:341, bet. 2016/17:FiU32 samt [prop. 2016/17:173](#). Se även betänkandet som låg till grund för lagstiftningen; [SOU 2016:8](#) med särskilt yttrande av Advokatsamfundets expert i utredningen, Johan Sangborn, s. 679 – 683 samt [Advokatsamfundets remissyttrande](#).

² Se [SFS 2019:608](#), rskr. 2019/20:1, bet. 2019/20:JuU2 samt [prop. 2018/19:125](#).

³ Se [regeringens proposition 2018/19:150 Skärpta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism](#) och [Advokatsamfundets remissyttrande](#) över förslagen som legat till grund för den tillkommande lagstiftningen.

⁴ Se även [förordningen \(2017:667\) om registrering av verkliga huvudmän](#).

⁵ Se [prop. 2013/14:121 En effektivare kriminalisering av penningtvätt](#). Se även lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall.

⁶ När begreppet penningtvätt används i denna promemoria inbegrips normalt alltid även finansiering av terrorism.

- iii. Att övervaka pågående uppdrag och enstaka transaktioner i syfte att upptäcka avvikande aktiviteter och därefter fördjupa granskningen av omständigheter som kan tyda på penningtvätt;
- iv. Att rapportera misstänkta fall av penningtvätt till Finanspolisen (rapporteringsplikt);
- v. Att även utan egen föregående misstanke i vissa fall lämna information till Finanspolisen (uppgiftsskyldighet);
- vi. Att bevara handlingar och uppgifter avseende klientkännedom och rapportering (5-10 år) och hantera uppgifterna enligt lag samt att i övrigt dokumentera rutiner och riktlinjer avseende åtgärder för klientkännedom, övervakning, rapportering, registerhållning och hantering av personuppgifter;
- vii. Att utbilda personalen på advokatbyrån för att PTL ska kunna efterlevas; samt
- viii. Att ha rutiner och vidta de åtgärder som behövs för att skydda anställda från hot eller andra fientliga åtgärder till följd av att de fullgör sina skyldigheter enligt PTL.

Förutom dessa skyldigheter gäller tystnadsplikt (meddelandeförbud) i förhållande till sådana särskilda åtgärder som ett uppdrag eller en enskild transaktion kan ha föranlett. En advokat får inte obehörigen röja för klienten eller för någon annan att särskilt övervakande åtgärder har vidtagits eller att rapportering har skett. Advokater har dock – genom ett särskilt undantag i PTL⁷ – möjlighet att internt inom advokatbyrån utbyta information om sådana åtgärder utan att anses ha brutit mot lagstiftningens bestämmelser om tystnadsplikt (meddelandeförbud; se nedan avsnitt 11).

2017 års penningtvättslagstiftning bygger främst på genomförandet av det den 20 maj 2015 beslutade [fjärde penningtvättsdirektivet](#).⁸ Direktivet genomfördes i huvudsak genom 2017 års PTL, som trädde i kraft den 1 augusti 2017 (se [prop. 2016/17:173](#)) och kommer att implementeras fullt ut genom de tillägg som i särskild ordning beslutats rörande tillsyn över och ingripanden mot advokater och advokatbolag vid tillämpning av penningtvättslagen, vilka träder i kraft den 1 november 2019 ([prop. 2018/19:125](#)). Utöver dessa tillägg i PTL, kommer ny reglering även att införas till följd av genomförandet av det [femte penningtvättsdirektivet](#).⁹ Denna lagstiftning ska träda i kraft den 1 januari 2020 ([prop. 2018/19:150](#)). Till följd av att EU-kommissionen har ifrågasatt om Sverige verkligen fullt ut har genomfört det fjärde direktivet i svensk rätt, har dessutom ytterligare förtydliganden av regelverket om åtgärder för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism föreslagits och kommer även de träda i kraft den 1 januari 2020. Dessa regeländringar tar främst sikte på tillsynsmyndigheter, Finanspolisen och det nationella Samordningsfunktionen, men även utvidgningar av definitionen av begreppet viktig offentlig funktion (PEP).¹⁰

⁷ Se 4 kap. 9 § andra stycket 3 PTL.

⁸ Se Europaparlamentets och rådets [direktiv \(EU\) 2015/849 av den 20 maj 2015](#) om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism, om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 648/2012 och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG och kommissionens direktiv 2006/70/EG (fjärde penningtvättsdirektivet).

⁹ Se Europaparlamentets och rådets [direktiv \(EU\) 2018/843 av den 30 maj 2018](#) om ändring av direktiv (EU) 2015/849 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism, och om ändring av direktiven 2009/138/EG och 2013/36/EU (femte penningtvättsdirektivet). Se även [Advokatsamfundets remissyttrande](#) över förslagen till genomförande av det femte direktivet.

¹⁰ Se [Finansdepartementets promemoria Vissa förtydliganden av regelverket om åtgärder för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism](#) samt [Advokatsamfundets remissyttrande](#) över promemorians förslag.

Syftet med denna vägledning är, i likhet med tidigare vägledningar, att informera advokater om lagstiftningens innehåll och innebörd för advokatverksamheten samt ge viss ledning i vissa frågor av praktisk och handläggningsmässig natur. Vägledningen anlägger även vissa synpunkter på olika handlingsrekommendationer och tolkningsfrågor som lagstiftningen ger upphov till.

Vägledningen har den 3 oktober 2019 antagits av Advokatsamfundets styrelse och gäller från samma dag. Vägledningen ersätter tidigare vägledning från den 1 september 2017.

1.2 Bakgrund

1.2.1 Allmänt

Lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism trädde i kraft den 1 augusti 2017¹¹ (lagen benämns i det följande PTL). Lagen bygger på och genomför det s.k. [fjärde penningtvättsdirektivet](#).¹²

Den svenska administrativa regleringen på området finns främst i PTL och vissa ytterligare kompletterande regler finns i förordningsform.¹³ Dessa regleringar kompletteras i sin tur av särskilda myndighetsföreskrifter för de olika tillsynsmyndigheter som omfattas av lagstiftningen, liksom denna vägledning avseende advokater och advokatbolag. Penningtvättsregleringen utgör också inslag i flera rörelselagar och andra författningar. Penningtvätt finns även sedan den 15 maj 2014 straffrättsligt reglerad i den s.k. penningtvättsbrottslagen.¹⁴ Denna vägledning innehåller dock endast kortfattad information om den straffrättsliga lagstiftningen på området (se avsnitt 20) och koncentreras främst till de administrativa krav som uppställs i PTL.

Regeringen beslutade den 30 oktober 2014 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att bl.a. lämna förslag till de lagbestämmelser som krävs för att i svensk rätt genomföra fjärde penningtvättsdirektivet. Utredningen antog namnet *2015 års penningtvättsutredning*. Utredningen har avgett betänkandet *Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism – fjärde penningtvättsdirektivet – samordning – ny penningtvättslag – m.m. (SOU 2016:8)*. Advokatsamfundets expert i utredningen avgav ett särskilt yttrande.¹⁵ Sveriges advokatsamfund har även avgett remissyttrande.¹⁶ Proposition beslutades den 20 april 2017.¹⁷ 2017 års PTL omfattade dock inte den reglering som enligt det fjärde penningtvättsdirektivet krävs såvitt avser tillsyn av och sanktioner mot advokater och advokatbyråer. I [prop. 2016/17:173](#) konstaterades att det

---

¹¹ Prop. 2016/17:173, bet. 2016/17:FiU32, rskr. 2016/17:341, SFS 2017:630.

¹² [Direktiv \(EU\) 2015/849 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism](#) (fjärde penningtvättsdirektivet).

¹³ Se [förordningen \(2009:92\) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism](#). Se även [förordningen \(2017:667\) om registrering av verkliga huvudmän](#).

¹⁴ Se [lagen \(2014:307\) om straff för penningtvättsbrott](#). Se även [lagen \(2002:444\) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall](#).

¹⁵ Se SOU 2016:8 s. 679 ff.

¹⁶ Se [Advokatsamfundets remissyttrande den 26 april 2016 över betänkandet Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism – Fjärde penningtvättsdirektivet – samordning – ny penningtvättslag – m.m. \(SOU 2016:8\)](#).

¹⁷ [Prop. 2016/17:173](#).

saknades erforderligt beredningsunderlag för att föreslå lagändringar i dessa delar. I stället beslutades den 30 mars 2017 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att för Finansdepartementets räkning utreda och lämna förslag avseende tillsyn och sanktioner för advokatverksamhet med anledning av det fjärde penningtvättsdirektivet.

Utredningspromemorians förslag bereddes på sedvanligt sätt och de slutliga förslagen presenterades den 16 maj 2019 i [proposition 2018/19:125 Tillsyn över och ingripande mot advokater och advokatbolag vid tillämpning av penningtvättslagen](#). Den nya lagstiftningen, som träder i kraft den 1 november 2019, behandlas i avsnitt 17.¹⁸

Den tidigare gällande 2009 års penningtvättslagstiftning, lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, som trädde i kraft den 15 mars 2009¹⁹ byggde på och genomförde det s.k. tredje penningtvättsdirektivet.²⁰ Lagen ändrades därefter flera gånger (bland annat genom de lagändringar som gjordes i SFS 2014:663 och 2015:274). 2009 års PTL ersatte dessförinnan lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, som var baserad på det första penningtvättdirektivet,²¹ vilket genomfördes i Sverige i samband med EES-inträdet 1 januari 1994,²² och sedermera på det andra penningtvättsdirektivet,²³ vilket genomfördes genom ändringar som trädde i kraft den 1 januari 2005.²⁴ Lagen var ursprungligen tillämplig enbart på vissa finansiella institut (banker och kreditinstitut, m.fl.) och ålade dem vissa skyldigheter. De ändringar som trädde i kraft den 1 januari 2005 innebar bl.a. att advokater och biträdande jurister på advokatbyråer i vissa fall omfattades av lagens bestämmelser. De krav som penningtvättsregleringen uppställer har alltså omfattat advokater sedan år 2005.

Vid sidan av den unionsrättsliga regleringen av bekämpning av penningtvätt och terroristfinansiering, har även det globala mellanstatliga organet *FATF* (*Finacial Action Task Force against money laundering*), som bekämpar penningtvätt, finansiering av terrorism och finansiering av spridning av massförstörelsevapen, satt avtryck i svensk lagstiftning. *FATF*:s reviderade rekommendationer har legat till grund för lagändringar i svensk rätt. *FATF* bildades 1989. Sverige är ett av de 34 medlemsländerna²⁵ (därutöver ingår även EU-kommissionen och *Gulf Cooperation Council, GCC*, i organisationen). *FATF* har antagit 40 rekommendationer med särskilda internationella standarder och krav på företag och andra tjänsteutövare att vidta åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för sådana ändamål. Trots att antalet medlemmar endast uppgår till 36 stycken, gäller *FATF*:s standarder i hela 180 jurisdiktioner runt om i världen. Genom återkommande utvärderingar kontrollerar *FATF* att medlemmarna följer dessa rekommendationer. *FATF* publicerar kontinuerligt uttalanden om länder med hög risk för penningtvätt och finansiering av terrorism. Organisationen publicerar på sin hemsida information om penningtvätt och om sin verksamhet, <http://www.fatf->

¹⁸ Se [SFS 2019:608](#), rskr. 2019/20:1, [bet. 2019/20:JuU2](#) samt [prop. 2018/19:125](#).

¹⁹ [Prop. 2008/09:70](#), bet. 2008/09:JuU13, [SFS 2009:62](#).

²⁰ [Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism](#).

²¹ Rådets direktiv 91/308/EEG av den 10 juni 1991 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar.

²² Prop. 1992/93:207, bet. 1992/93:JuU37.

²³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/97/EG av den 4 december 2001 om ändring av rådets direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar.

²⁴ Prop. 2003/04:156, bet. 2004/05:JuU7, SFS 2004:1182.

²⁵ Argentina, Australien, Belgien, Brasilien, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Hong Kong Kina, Indien, Irland, Island, Italien, Japan, Kanada, Kina, Luxemburg, Mexiko, Nederländerna, Norge, Nya Zeeland, Portugal, Ryssland, Schweiz, Singapore, Spanien, Storbritannien, Sverige, Sydafrika, Sydkorea, Turkiet, Tyskland, USA och Österrike.

gafi.org.²⁶ Där finns t.ex. de 40 rekommendationerna som ligger till grund för mycket av regleringen om åtgärder mot penningtvätt, liksom uppdateringar av listor på s.k. icke-samarbetsvilliga länder och territorier (s.k. *Non-Cooperative Countries and Territories, NCCT*).²⁷ Sverige har senast utvärderats av FATF under 2016-2017.²⁸ FATF har i juni 2019 tagit fram en särskild vägledning för advokaturket i fråga om rekommenderade handlings- och förhållningssätt för korrekt tillämpning av penningtvättsregleringen, till vilken det särskilt hänvisas.²⁹

Europeiska unionen (EU) är engagerat i bekämpningen av penningtvätt och finansiering av terrorism även utöver framtagandet av aktuella direktiv och förordningar. I juni 2017 publicerade EU-kommissionen en ”överstatlig riskbedömningsrapport om penningtvätt” (*Supranational Risk Assessment Report*).³⁰ Rapporten är den första i sitt slag och är tänkt att hjälpa EU:s medlemsländer att upptäcka, analysera och åtgärda risker för penningtvätt och finansiering av terrorism. Rapporten listar risker som upptäckts i såväl den finansiella som den icke-finansiella sektorn. Rapporten består i huvudsak av en kartläggning av risker inom varje relevant område tillsammans med en förteckning över de vanligaste sätten som kriminella använder sig av för att tvätta pengar samt rekommendationer till medlemsländerna om hur dessa risker kan hanteras, till exempel genom att lägga större tonvikt vid riskanalys och tillsynsåtgärder. Rapporten tar också upp nya, framväxande risker för penningtvätt och terroristfinansiering.

I denna vägledning behandlas frågor som har särskild betydelse för advokatverksamhet i Sverige. När det gäller frågor kring penningtvättsbekämpning som är av relevans för advokater i ett internationellt perspektiv hänvisas även till den internationella vägledning för advokater *A Lawyer’s Guide to Detecting and Preventing Money Laundering* som i oktober 2014 gemensamt togs fram av den internationella advokatororganisationen IBA (*International Bar Association*), den europeiska advokatororganisationen CCBE (*Council of Bars and Law Societies of Europe*) och den amerikanska advokatororganisationen ABA (*American Bar Association*). Denna vägledning liksom andra användbara dokument som rör penningtvättslagstiftningen både nationellt och internationellt finns även tillgängliga på *Advokatnätet* (www.advokatsamfundet.se).

Vägledning kan även hämtas från de rekommendationer som tagits fram inom den finansiella sektorn.³¹ Information kan även hämtas från de av [Finansinspektionen](#) meddelade föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Föreskrifterna gäller inte för advokater och advokatbyråer, men kan i vissa delar dock tjäna till ledning även för advokatbyråer, t.ex. vad gäller frågor om klientkännedom (identifiering av klient, m.m.), riskbedömningar och interna rutiner, se

---

²⁶ Se bl.a. [FATF Guidance for a risk-based approach for Legal Professionals, June 2019](#), [FATF Report on Money Laundering and Terrorist Financing Vulnerabilities of Legal Professionals, June 2013](#), liksom [FATF:s Recommendations 2012 – International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation](#) samt [RBA Guidance for Legal Professionals 23 October 2008](#).

²⁷ I samband med plenarsammanträdet den 23 juni 2017 publicerade FATF ett uttalande om [länder med hög risk för penningtvätt och finansiering av terrorism](#) (Nordkorea och Iran). Även [andra länder](#) anses kräva särskilda försiktighetsåtgärder.

²⁸ Se FATF:s [slutliga utvärderingsrapport](#) avseende Sverige, med [sammanfattning](#).

²⁹ Se [FATF Guidance for a risk-based approach for Legal Professionals, June 2019](#).

³⁰ [En nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige](#) togs senast fram i juni 2019; se även vägledningens avsnitt 18.

³¹ Se t.ex. den vägledning som tagits fram av [Svenska institutet mot penningtvätt \(SIMPT\)](#).

[FFFS 2017:11](#) (FFFS 2014:9 och 2009:1).³² Dessa föreskrifter trädde i kraft den 1 augusti 2017, då Finansinspektionens tidigare föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism upphörde att gälla. Ledning kan även hämtas från de inom Samordningsfunktionen mot penningtvätt och terroristfinansiering (se avsnitt 18) framtagna vägledningarna för [revisorer](#) respektive [fastighetsmäklare](#).³³

När det gäller jämförelser med andra länders lagstiftning bör det påpekas att såväl det fjärde som det femte (reviderade fjärde) penningtvättsdirektivet, i likhet med sina föregångare, är s.k. minimidirektiv. Medlemsstaterna har därmed kunnat välja om de vill införa skärpta krav i förhållande till direktiven, liksom att införa ytterligare nationella bestämmelser på området som inte regleras av direktivet. EU:s medlemsländer har även i vissa delar kunnat välja om de ska vidta vissa särskilda åtgärder, s.k. nationella val. Sådana valmöjligheter finns bl.a. för att kunna anpassa regleringen till särskilda nationella förhållanden. Sådana valmöjligheter har i medlemsstaterna i stor utsträckning utnyttjats exempelvis avseende genomförandet för advokaters del. Direkta jämförelser med vägledningar från andra advokatorganisationer kan därför vara svåra att göra och bör läsas med detta i åtanke.³⁴

Vid genomförandet av ett enskilt direktiv är det vidare viktigt att ta hänsyn till de aktuella reglernas syfte; i det här fallet en effektiv bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. En utgångspunkt för genomförandet av direktivet är således att hitta lösningar som på bästa sätt uppfyller detta syfte. Det är i detta sammanhang viktigt att understryka att Advokatsamfundet ansett att strängare regler än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med regleringen inte bör införas. Detta för att undvika att möjligheterna att driva en effektiv näringsverksamhet inom de områden som omfattas av reglerna om penningtvätt och finansiering av terrorism inte försvåras utan fullgoda skäl och där nödvändighet, effektivitet och proportionalitet bör styra vilka krav som ställs på verksamhetsutövarna.

1.2.2 Penningtvättslagens syfte

Penningtvättslagens syfte är att förhindra att finansiell och annan näringsverksamhet utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism. De verksamhetsutövare som omfattas av lagen ska använda ett s.k. riskbaserat förhållningssätt för att uppnå lagens syfte. För detta ändamål kan konstateras att riskerna för penningtvätt och finansiering av terrorism är olika från fall till fall. Därför har den svenska lagstiftaren hänvisat till en s.k. *holistisk riskbaserad metod* som bör användas som ett medel för att effektivt kunna hantera de risker för penningtvätt och finansiering av terrorism som svenska verksamhetsutövare står inför. Detta innebär att samtliga åtgärder som anges i PTL ska vidtas utifrån verksamhetsspecifika förhållanden hos den enskilde verksamhetsutövaren. Detta innebär att omfattningen av åtgärder, förfaranden, kontroller m.m. ska utformas och fortlöpande anpassas efter aktuella risker för penningtvätt och finansiering av terrorism i den specifika verksamheten hos den enskilde verksamhetsutövaren. Således

---

³² Föreskrifterna FFFS 2017:11 (ursprungligen FFFS 2009:1) och annan information rörande penningtvättsregleringen för banker och andra finansinstitutioner finns också tillgängliga på Finansinspektionens hemsida, www.fi.se.

³³ Se även de checklistor med varningssignaler som [revisorer](#) och [fastighetsmäklare](#) anmodats vara särskilt vaksamma på, vilka även kan tjäna som ledning för advokater och advokatbyråer.

³⁴ För information om penningtvättsregleringen i ett internationellt advokatperspektiv, se www.anti-moneylaundering.org. För information på det europeiska planet hänvisas till www.ccbe.eu. Se även den ovan nämnda internationella vägledningen för världens advokater rörande penningtvätt; *A Lawyer's Guide to Detecting and Preventing Money Laundering*.

ska flest och mest omfattande åtgärder sättas in där riskerna är som störst. Där riskerna är lägre räcker det med färre och mindre omfattande åtgärder. Följaktligen är det riskbaserade förhållningssättet också ett sätt att styra resurserna i verksamheten till de viktigaste områdena när det gäller arbetet mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Det riskbaserade synsättet bör medföra att verksamhetsutövare kan motverka att deras verksamhet utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism till en lägre kostnad och med högre effektivitet än vid ett i detalj reglerat system.

2. Vad är penningtvätt och finansiering av terrorism?

2.1 Penningtvätt

Penningtvätt och finansiering av terrorism är ett internationellt problem som allvarligt hotar demokratin, den allmänna säkerheten, det finansiella systemet och den reala ekonomin. Därmed fyller penningtvättslagen en viktig funktion.³⁵

Definitionen av penningtvätt har i 2017 års PTL anpassats för att bättre stämma överens med det straffbelagda området i lagen om straff för penningtvättsbrott. Definitionen av penningtvätt finns i 1 kap. 6 § PTL. Med penningtvätt avses åtgärder med avseende på pengar eller annan egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet som kan dölja egendomens samband med brott eller brottslig verksamhet, som kan främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde, som kan främja möjligheterna för någon att undandra sig rättsliga påföljder, eller som innebär att någon förvärvar, innehar, hävdar rätt till eller brukar egendomen. Med penningtvätt jämföras vidare åtgärder med egendom som typiskt sett är ägnade att dölja att någon avser att berika sig eller någon annan genom en *framtida* brottslig handling.

De åtgärder som beskrivs ska vara av sådan art att de typiskt sett kan medföra att t.ex. egendomens samband med brott döljs. Det krävs inte att sambandet faktiskt dolts för att penningtvätt ska anses föreligga. I 1 kap. 6 § andra stycket PTL utvidgas lagens tillämpningsområde ytterligare i förhållande till gällande rätt. Syftet är att verksamhetsutövarna ska förebygga och i övrigt reagera på typiska penningtvättsåtgärder, även om det inte är klarlagt att egendom som hanteras verkligen har varit föremål för brott, vilket krävs för att penningtvätt ska föreligga. Tillämpningen begränsas genom att förfarandet typiskt sett ska vara ägnat att dölja att någon avser att berika sig eller någon annan genom en framtida brottslig handling. Så är exempelvis fallet med delmoment i välkända upplägg för att kunna avlöna svart arbetskraft, där penningtvättsbrottet oftast anses vara begånget först efter det att transaktionerna vidtagits. Även avvikande överföringar till jurisdiktioner som kan betraktas som skatteparadis och andra liknande förfaranden avses, även då verksamhetsutövaren inte är klar över att egendomen ännu varit föremål för brott.

Allmänt kan sägas att det med penningtvätt avses åtgärder som vidtas i syfte att dölja eller omsätta vinningen från brott, dvs. det handlar om åtgärder för att ”tvätta svarta pengar vita”. Det handlar normalt om att försvåra för myndigheter att spåra vinster från

---

³⁵ Se [Brottsförebyggande Rådets \(BRÅ\) rapport 2015:22 Penningtvätt och annan penninghantering – kriminella, svarta och grumliga pengar i legal ekonomi](#), liksom [regeringens skrivelse 2013/14:245 En nationell strategi för en effektiv regim för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism](#). Se även en sammanfattande beskrivning av 2017 års PTL i [Finanspolisens årsredovisning 2017](#), s. 16 ff.

brott eller brottslig verksamhet, liksom att skapa falska förespeglningar om att viss egendom har kommits över på laglig väg. Det är alltså en förutsättning att pengar eller andra tillgångar som tvättas kan antas utgöra vinster från brott eller brottslig verksamhet (t.ex. narkotikabrott, rån, stöld, bedrägeri, trolöshetsbrott, skattebrott, korruption etc.). Penningtvätt behöver inte bara avse åtgärder med pengar, utan också åtgärder med annan egendom som förvärvats genom brott. Åtgärderna behöver heller inte ha betydelse för att den egenskapen att egendomen förvärvats genom brott döljs, utan också t.ex. att den brottslige får möjlighet att undandra sig rättsliga påföljder eller att återskaffandet av egendomen försvåras.

Penningtvättregleringen omfattar också åtgärder med annan egendom än sådan som förvärvats genom brott, om åtgärderna är ägnade att dölja att någon har berikat sig genom brottslig gärning. Syftet med denna bestämmelse är att lagen om åtgärder mot penningtvätt också ska omfatta egendom som undandragits det allmänna (t.ex. genom underlåtenhet att betala skatter eller avgifter) genom brottslig gärning.

Enligt svensk lagstiftning kan i princip alla brott som kan generera ekonomiska tillgångar utgöra s.k. förbrott och vara källa till penningtvätt. Det finns i svensk lagstiftning inte heller något krav på att det endast är grövre brott som kan ligga till grund för penningtvätt; i princip räcker det med snatteri. Det behöver heller inte vara fråga om ett brott begånget i Sverige eller en gärning som ens är straffbar i Sverige.

Penningtvätt brukar schematiskt beskrivas som en process som består av tre stadier:

1. Placeringsstadiet – placering av pengar på t.ex. bankkonto eller i andra finansiella produkter.
2. Dispositionsstadiet – transaktioner i syfte att bryta eller försvåra kopplingen till pengarnas brottsliga ursprung.
3. Integreringsstadiet – pengarna (eller vad som trätt i dess ställe) integreras i den legala ekonomin.

Värdet av den penningtvätt som utförs anges uppgå till ca 2-5 procent av hela världens BNP. År 2014 saknades redovisning för minst ca 7,6 biljoner av världens totala finansiella privata förmögenhet på ca 95,5 biljoner USD.³⁶ I Sverige har cirka 130 miljarder kronor uppskattats tvättas varje år i det svenska finansiella systemet. Denna siffra är sannolikt betydligt högre i dagsläget.

2.2 Finansiering av terrorism

Definitionen av finansiering av terrorism finns i 1 kap. 7 § PTL. Med finansiering av terrorism avses insamling, tillhandahållande eller mottagande av pengar eller annan egendom i syfte att egendomen ska användas eller med vetskap om att den är avsedd att användas, dels för att begå sådan brottslighet som avses i 2 § lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall (finansieringslagen), dels av en person eller en sammanslutning av personer som begår sådan brottslighet som avses i 2 § lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, eller gör

---

³⁶ Se Europaparlamentets förslag till betänkande den 28 juni 2017 om undersökning av penningtvätt, skatteundandragande och skatteflykt (2017/2013(INI)).

sig skyldig till försök, förberedelse, stämpling eller medverkan till sådan brottslighet, och dels för en sådan resa som avses i 5 b § lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet.

Terroristfinansiering brukar ibland benämnas ”omvänd penningtvätt” genom att vinster från brott och/eller legal verksamhet används för att finansiera ett framtida terroristbrott. Finansiering av terrorism är att ekonomiskt stödja terrorism. Med detta menas inte enbart att lämna direkta bidrag till terrorism, utan även att samla in, tillhandahålla eller ta emot pengar eller andra tillgångar som man vet ska finansiera terrorism. Den internationella arbetsgruppen för finansiella åtgärder mot penningtvätt (FATF) utökade i oktober 2001 sin verksamhet till att även omfatta bekämpning av finansiering av terrorism. Finansiering av terrorism beskrivs närmare i Finanspolisens årsrapporter.³⁷

3. När omfattas advokater av lagstiftningen?

Advokater omfattas enligt 1 kap. 2 § 20 PTL³⁸ av lagstiftningen till den del verksamheten avser tjänster som anges i 1 kap. 4 § första stycket PTL. Bestämmelsen innehåller en i förhållande till 2009 års lagstiftning oförändrad och uttömmande uppräkningslista av de situationer då en advokat omfattas av lagstiftningen.

PTL gäller, i likhet med tidigare, för advokater när de

1. Handlar i en klients namn för dennes räkning vid finansiella transaktioner eller transaktioner med fastigheter, eller
2. Hjälper till vid planering eller genomförande av transaktioner för en klients räkning vid
  - köp och försäljning av fastigheter eller företag (t.ex. inkråmsöverlåtelse, köp av aktieposter, andelar i handelsbolag);
  - förvaltning av klientens pengar, värdepapper eller andra tillgångar (t.ex. förvaring av aktiebrev);
  - öppnande eller förvaltning av bank-, spar- eller värdepapperskonton (t.ex. klientmedelkonto);
  - anskaffande av kapital för bildande, drift eller ledning av företag (t.ex. upprättande av låneavtal, nyemission);
  - bildande, drift eller ledning av bolag, föreningar, stiftelser eller trustar (t.ex. köp av lagerbolag).

Bestämmelsen i 1 kap. 4 § första stycket motsvarar 1 kap. 3 § första stycket i 2009 års PTL och grundas på och genomför artiklarna 2.1 (särskilt artikel 2.1 3 b i-v) och 2.2 i det fjärde penningtvättsdirektivet. I likhet med såväl 2009 års PTL som 1993 års PTL är förarbetena också till 2017 års PTL tyvärr sparsmakade beträffande den gränsdragningsproblematik som bestämmelsen ger upphov till i fråga om vad som i praktiken ska anses

---

³⁷ Se [Finanspolisens årsrapport 2017](#), s. 14 ff.

³⁸ Se 1 kap. 2 § 21 PTL enligt SFS 2017:630.

falla in under respektive tjänst. I förarbetena till 2017 års lagstiftning finns inga som helst förtydliganden eller annan kompletterande tolkningsdata i dessa hänseenden.

Utgångspunkten, som slogs fast i samband med tidigare lagändringar,³⁹ om att lagen om åtgärder mot penningtvätt endast omfattar mot kunder inriktad verksamhet kvarstår dock oförändrad. Detta får därför även fortsättningsvis anses innebära att advokater enbart omfattas av bestämmelserna när det är fråga om ett *uppdragsförhållandet direkt gentemot klient* och endast vid de explicit angivna särskilda transaktioner där risken för penningtvätt bedömts vara som störst i fråga om advokatverksamhet.

Med hänvisning till utgångspunkten att lagen för advokaters del i princip endast gäller vid uppdragsförhållanden direkt gentemot klient, anses t.ex. *konkursförvaltare* inte omfattas av lagens bestämmelser eftersom de utses/får förordnande av rätten.⁴⁰ Med samma utgångspunkt har även uppdrag som *likvidator* ansetts falla utanför lagens tillämpningsområde. Även i andra fall där det inte kan sägas finnas något egentligt uppdragsförhållande gentemot en klient, dvs. grundat på uppdragsavtal direkt mellan klienten och advokaten eller advokatbyrån, har lagen normalt inte ansetts vara tillämplig på advokatverksamhet (t.ex. av rätten förordnad *bodelningsförrättare* och *boutredningsman*).

Skatterådgivare omfattas allmänt av lagen enligt 1 kap. 2 § 19 PTL. Frågan om en advokat som ägnar sig åt skatterådgivning generellt omfattas av lagen enligt den bestämmelsen eller enbart i de situationer som omfattas av 1 kap. 2 § 20 PTL, framgår inte heller av nuvarande förarbeten. Detsamma gäller övrig i bestämmelsen angiven verksamhet som en advokat kan ägna sig åt inom ramen för sin advokatverksamhet. Övervägande skäl talar dock för att advokater, bl.a. med hänvisning till principen om *lex specialis*, omfattas av lagens bestämmelser endast i de fall som avses i punkten 20 och därmed de tjänster som anges i 1 kap. 4 § första stycket.⁴¹

Beträffande tolkningen av vissa begrepp i 1 kap. 4 § PTL kan följande anmärkas.

- Begreppet ”företag” i punkterna 2 a) och 2 d) avser såväl bolag som enskild firma.
- Punkten 2 b) avser förvaltning av alla slags tillgångar för en klients räkning.
- Uttrycken ”bank-, spar- eller värdepapperskonton” i punkten 2 c) omfattar bl.a. fall då en advokat medverkar till att öppna ett klientmedelskonto (se även 3 kap. 25 §). Ett värdepapperskonto omfattar fondpapper som är förvarade eller registrerade av en central värdepappersförvarare (t.ex. VPC) på ett konto eller i en depå hos ett värdepappersinstitut.
- Direktivets lydelse ”truster, bolag eller liknande strukturer” har för svenskt vidkommande i 2 e) ansetts motsvaras av ”bolag, föreningar, stiftelser eller truster”. På Lagrådets uppmaning anges truster i den svenska lagstiftningen, även om sådana inte förekommer i Sverige. Skälet är att vissa tjänster kan tillhandahållas gränsöverskridande av en verksamhetsutövare i Sverige och gränsöverskridande verksamhet som sker från svenska juridiska personers eller utländska juridiska personers etableringar i Sverige omfattas av svenska

³⁹ Se prop. 2008/09:70 s. 180 f. och prop. 2003/04:156 s. 49.

⁴⁰ Se även här prop. 2003/04:156 s. 49.

⁴¹ Jfr vad som i detta avseende anges beträffande den tidigare lagstiftningen av Axel Calissendorff i JT 2004-05 nr. 3 s. 562 f.

penningtvätsregler. Bestämmelsen i denna punkt torde därför inte heller utesluta liknande utländska rättsfigurer.

När det gäller punkten 2 e) och särskilt lokutionen ”... ledning av bolag ...”, bör i fråga om dess tillämplighet på advokaters styrelseuppdrag i bolag särskilt noteras att det i författningskommentaren till tidigare motsvarande bestämmelse i 1 kap. 3 § i 2009 års PTL anges följande. ”Det är viktigt att betona att den verksamhet som omfattas är fysiska och juridiska personer som yrkesmässigt – till en utomstående – erbjuder dessa tjänster. Bestämmelsen omfattar således inte verksamhetsutövare som personligen har getts i uppdrag att verka som styrelseledamot eller bolagsman i handelsbolag eller kommanditbolag”.⁴²

En annan fråga som kan uppkomma är om *klients betalning av arvode* för ett uppdrag som i och för sig omfattas av lagstiftningen, kan anses omfattas av PTL och dess krav på uppgiftsskyldighet. Advokatsamfundets uppfattning är här att betalning av arvode i sig inte kan anses utgöra en sådan form av transaktion som omfattas av PTL. Försiktighet bör dock utifrån allmänna utgångspunkter och straffsanktionerade gärningar i brottsbalken m.m. självfallet iaktas i sådana fall medel kan misstänkas härröra från brottslig gärning. Svårigheter kan också uppstå och stor försiktighet påkallas när en advokat mottagit pengar i god tro på klientmedelskonto och därefter får anledning att misstänka att det är fråga om penningtvätt.⁴³ Se närmare rörande klientmedelskonton nedan i avsnitt 8.

Det är alltså endast vissa typer av advokatuppdrag som omfattas av penningtvättslagstiftningen; huvudsakligen uppdrag som innefattar olika åtgärder i samband med finansiella transaktioner samt företags- och fastighetstransaktioner, m.m. Även förberedande åtgärder i samband med sådana transaktioner omfattas normalt av PTL. Övriga advokatuppdrag omfattas dock *inte* av PTL. Utanför tillämpningsområdet faller därmed i allmänhet de flesta typer av humanjuridiska uppdrag, såsom biträde i familjerättsliga angelägenheter, uppdrag som försvarare, offentligt biträde i utlänningsärenden, liksom rent processrättsliga uppdrag, etc., under förutsättning att uppdraget inte dessutom innefattar någon form av åtgärder som anges i katalogen över tjänster som omfattas av lagstiftningen.

Till denna begränsning av tillämpningsområdet för advokater, finns även vissa uttryckliga undantag när advokater inte omfattas av skyldigheten att rapportera misstänkta transaktioner, dvs. när advokater inte omfattas av den enligt lagstiftningen annars gällande rapporterings- och uppgiftsskyldigheten (se 4 kap. 8 § PTL och avsnitt 10.6 om det s.k. processundantaget och utredningsundantaget).

---

⁴² Se prop. 2008/09:70 s. 182.

⁴³ Ledning för hur en advokat bör agera i en sådan situation då klientförbindelsen måste avslutas och pengarna inte kan stå kvar på klientmedelskontot, se Suzanne Wennberg, Advokaters ansvar för penningtvätt, JT 2003-04 s. 852 ff. Jfr även vägledande uttalande den 12 oktober 2000 om återredovisning av klientmedel.

4. Riskbedömning och rutiner

På advokatbyråer som bedriver verksamhet som omfattas av PTL måste det finnas riskbedömningar och administrativa rutiner för att uppfylla de krav som lagstiftningen uppställer i olika avseenden för att minimera riskerna för att advokatbyråns verksamhet utnyttjas för penningtvätt eller terroristfinansiering.

Hur omfattande dessa riskbedömningar och administrativa rutiner ska vara beror på advokatbyråns verksamhet (bedömning utifrån typ av advokatbyrå, verksamhetsområde, klienter, gränsöverskridande verksamhet, etc.). Allt efter byråns storlek och verksamhetsinriktning krävs att särskilda rutiner skapas för hantering av ärenden (identifikations- och dokumentationsrutiner) och för när frågan om närmare granskning av en transaktion ska aktualiseras, liksom för rapportering.

Frågor om hur den enskilda advokatbyrån på bästa sätt ska fullgöra de krav som ställs på advokater enligt PTL bör i största möjliga utsträckning hanteras centralt på advokatbyrån. Detta gäller särskilt de advokatbyråer som på grund av storlek, verksamhetsområden eller andra omständigheter kan dra nytta av en sådan central hantering av byråns rutiner för att fullgöra PTL:s krav. Det är uppenbart att de effektivitetsvinster som följer med en sådan central hantering av frågor som rör PTL inte kan uppnås på de mindre byråer som kanske endast högst sporadiskt har uppdrag som omfattas av lagstiftningen. Även dessa advokatbyråer måste dock vara klara över och dokumentera vem på byrån som ytterst ansvarar för byråns tillämpning och efterlevnad av de krav som uppställs i PTL, även om det självfallet alltid åligger varje advokat att följa lagstiftningen i sin verksamhet. Varje advokatbyrå som hanterar ärenden som omfattas av lagstiftningen bör därmed ha klart utpekade delägare eller andra i ledande befattningar som är ansvariga för att byrån följer PTL.

4.1 Allmänna utgångspunkter

Penningtvätsregelverket innebär att en advokatbyrå ska vidta åtgärder som står i proportion till de risker som den är utsatt för (det s.k. riskbaserade förhållningssättet). En grundläggande förutsättning för att advokatbyrån ska kunna tillämpa ett riskbaserat förhållningssätt i sin verksamhet är att byrån genomför en ändamålsenlig och verksamhetsanpassad riskbedömning. Genom riskbedömningen ska advokatbyrån förstå hur och i vilken omfattning verksamheten kan utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism.

Redan innan 2017 års PTL trädde i kraft har advokater och andra verksamhetsutövare haft en skyldighet att upprätta riskbaserade rutiner för att förhindra att den egna verksamheten utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.⁴⁴ Sedan den 1 augusti 2015 har advokater och övriga verksamhetsutövare särskilt haft att bedöma vilka risker det finns att den egna advokatverksamheten utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

---

⁴⁴ Redan enligt 5 kap. 1 § första stycket i 2009 års PTL skulle verksamhetsutövare kartlägga och bedöma riskerna för penningtvätt och finansiering av terrorism i den egna verksamheten. Denna riskbedömning skulle dokumenteras och hållas uppdaterad (prop. 2014/15:80 s. 46 ff.). Även tidigare gällde denna skyldighet advokatbyrån och inte den enskilda advokat som ansvarade för uppdraget.

Kontrollen anpassas efter risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism enligt advokatbyråns egen riskbedömning:

- Varken hög eller låg risk → normal klientkännedomskontroll
- Låg risk → ”förenklad” klientkännedomskontroll
- Hög risk → skärpt klientkännedomskontroll

Dessutom krävs en fortlöpande klientkännedom, under hela uppdragets hantering.

4.2 Allmän riskbedömning

Enligt PTL läggs numera ännu större fokus på att riskbedömningar ska göras utifrån de specifika förhållanden som gäller för den individuella verksamhetsutövaren och ske i direkt anslutning till uppdragförhållandet. Advokater har därmed att göra en bedömning av hur de tjänster som tillhandahålls i verksamheten kan utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism och hur stor risken är för att detta sker. Vid riskbedömningen ska särskilt beaktas vilka slags tjänster som tillhandahålls och hur, vilka klienter som finns samt vilka geografiska riskfaktorer som finns.

Riskbedömningen ska dokumenteras och hållas uppdaterad samt utformas så att den kan ligga till grund för advokatbyråns rutiner, riktlinjer och övriga åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Omfattningen av riskbedömningen ska bestämmas med hänsyn till advokatbyråns storlek och verksamhetsområde och de risker för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan antas finnas.

Skyldigheterna i fråga om riskbedömningar och rutiner för att skydda den egna verksamheten mot att utnyttjas för penningtvätt eller terroristfinansiering skärps alltså genom 2017 års PTL. Advokater ska, liksom övriga verksamhetsutövare som omfattas av lagstiftningen, göra en individuell och konkret bedömning av *hur* de tjänster som tillhandahålls i advokatbyråns verksamhet skulle kunna utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism samt hur stor risken är för att detta kan ske. Utgångspunkten för denna bedömning är alltså vilka risker som finns för att den egna advokatverksamheten, utifrån byråns storlek, verksamhetsinriktning och uppdragstyper, gränsöverskridande verksamhet, etc. utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Detta s.k. *riskbaserade synsätt* sätts nu än mer i fokus än vad som gällt i tidigare penningtvättslagstiftning.

Det är viktigt att betona att bestämmelserna om riskbedömningar, liksom interna rutiner och riktlinjer, är skyldigheter som ankommer på advokatbyrån; inte den enskilde advokaten. Det är alltså delägare, centralt funktionsansvariga för penningtvättsfrågor eller andra i ledande befattning som har att *för advokatbyråns räkning* ta fram dessa riskbedömningar och interna rutiner och riktlinjer. Det åligger alltså inte varje enskild advokat att utföra dessa utifrån sina egna uppdrag (se 2 kap. 16 § första stycket PTL).⁴⁵ Att riskbedömningar och enhetliga byrårutiner när det gäller handläggningen av ärenden

---

⁴⁵ Enligt denna bestämmelse ska, om en verksamhetsutövare som är en fysisk person som driver sin verksamhet som anställd hos en juridisk person, de krav som avses i 1, 2, 8–12, 14 och 15 §§ samt 6 kap. 1 och 2 §§ gälla den juridiska personen. Detta innebär alltså för advokaters del att det är advokatbyrån som har att utföra den allmänna riskbedömningen, att upprätta interna rutiner och riktlinjer, att utbilda och skydda personalen, samt utöva intern kontroll och agera mot misstänkta överträdelser inom advokatbyrån.

som omfattas av PTL kan tas fram kollektivt för hela byråns räkning innebär givetvis avsevärda effektivitetsvinster.⁴⁶

Advokatbyråer som bedriver verksamhet som omfattas av PTL ska alltså (2 kap. 1 och 2 §§ PTL) göra en bedömning av hur de tjänster som advokatbyrån tillhandahåller i verksamheten kan utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism och hur stor risken är för att detta sker (s.k. *allmän riskbedömning*). Vid den allmänna riskbedömningen ska det särskilt beaktas vilka slags tjänster som tillhandahålls, vilka uppdrag advokatbyrån normalt har, vilka klienter som advokatbyrån har samt vilka geografiska riskfaktorer som föreligger (t.ex. att uppdraget involverar ett land som finns uppsatt på sanktionslistor eller på andra sätt anses utgöra särskilda risker; s.k. högriskredjeländer). Hänsyn ska också tas till andra tillgängliga relevanta uppgifter.⁴⁷

Omfattningen av den allmänna riskbedömningen beror också på advokatbyråns storlek och verksamhetsinriktning samt de risker för penningtvätt eller terroristfinansiering som byråns uppdrag kan anses utgöra. Den allmänna riskbedömningen ska dessutom dokumenteras och kontinuerligt hållas uppdaterad. (Se 2 kap. 1 och 2 §§ PTL).

Den allmänna riskbedömningen ska utformas så att den kan ligga till grund för advokatbyråns övriga rutiner, riktlinjer och åtgärder för att förhindra att advokatbyråns verksamhet utnyttjas i penningtvätts- eller terroristfinansieringssyften (se 2 kap. 8 § PTL).

Detta tillkommande åliggande att verksamhetsutövare ska göra särskilda riskbedömningar för sin verksamhet utifrån sina särskilda förutsättningar, anses väsentligt för att effektivt kunna förhindra att den egna verksamheten utnyttjas för penningtvätts- eller terroristfinansieringsändamål. Det är viktigt att understryka att omfattningen av dessa riskbedömningar alltså ska göras med hänsyn tagen till den verksamhet som den enskilda advokatbyrån bedriver och byråns storlek. Riskbedömningen kan alltså anpassas efter varje enskild verksamhet.⁴⁸

För att en riskbedömning ska kunna utföras på ett lämpligt sätt och bli det stöd i verksamheten som den är tänkt att vara, bör advokat/er med särskild befattning och ingående kunskaper om byråns verksamhet och administrativa rutiner vara involverade i arbetet. Det kan i detta sammanhang vara värt att notera att även en liten advokatbyrå kan ha en komplex verksamhet genom vissa typer av återkommande uppdrag. För att riskbedömningen ska bli fullständig är det av stor vikt att advokatbyrån analyserar samtliga relevanta faktorer i sin verksamhet. Därför måste advokatbyrån bland annat analysera vilka olika typer av klienter som byrån har och vilka juridiska tjänster som tillhandahålls. I analysen av advokatbyråns klienter bör det exempelvis utredas om fysiska och juridiska personer kan medföra olika risker och risknivåer samt om riskbilden förändras beroende på klientens ekonomiska situation eller i vilken

⁴⁶ Se prop. 2016/17:173 s. 225 f. och s. 519.

⁴⁷ Se prop. 2016/17:173 s. 206-211 och s. 510 f.

⁴⁸ Se prop. 2014/15:80 s. 49. Detta är viktigt eftersom ytterligare administrativa bördor av detta slag riskerar att få negativa effekter på utbudet av sådana advokattjänster som omfattas av penningtvättslagstiftningen och därmed innebära försämrat *access to justice* för personer och företag som är i behov av biträde i rättsliga angelägenheter som faller under lagstiftningens tillämpningsområde. Det finns nämligen en risk för att alltför omfattande administrativa åligganden till slut inte kan anses stå i rimlig proportion till själva advokatuppdraget och att uppdrag därför hellre avböjs i stället för att behöva vidta alla de mödosamma och kostsamma åtgärder som krävs enligt lagstiftningen. Se [Advokatsamfundets remissvar den 29 september 2014 över Finansdepartementets promemoria Införande av vissa internationella standarder i penningtvättslagen \(Fi2014/2420\)](#).

bransch klienten verkar. Olika klientkategorier kan innebära olika risk. Även advokatbyråns tjänster kan innebära olika risker. Vilket geografiskt område advokatbyråns klienter finns i eller om byrån tillhandahåller gränsöverskridande juridiska tjänster kan också i hög grad påverka bedömningen av risken för att verksamheten utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Även andra faktorer än de här nämnda kan påverka risken för att en advokatbyrå utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism och ska i sådant fall analyseras och tas i beaktande i byråns riskbedömning.

För att syftet med riskbedömningen ska uppfyllas måste riskbedömningen regelbundet utvärderas och, när det behövs, uppdateras. Vid utvärderingen av riskbedömningen måste advokatbyrån se över och analysera om de risker som är förknippade med byråns verksamhet har ändrats eller om nya risker har tillkommit. Riskbedömningen ska alltid uppdateras vid behov. Det innebär att det bland annat är nödvändigt att uppdatera riskbedömningen när nya sårbarheter uppdagas och vid förändringar av advokatbyråns verksamhet som påverkar risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Eftersom det är viktigt att de riskbaserade rutinerna är väl förankrade i verksamheten, bör såväl dokumentationen kring byråns riskbedömning och dess rutiner för att motverka penningtvätt och terroristfinansiering godkännas av en behörig beslutsfattare på advokatbyrån. Att riskbedömningen ska dokumenteras och hållas uppdaterad innebär att den löpande måste anpassas till de förhållanden som påverkar risken för penningtvätt och finansiering av terrorism i verksamheten. Denna dokumentation är också del av det underlag som Advokatsamfundet kommer att behöva ta del av vid sina tillsynsåtgärder i fråga om en advokatbyrå följer de krav som uppställs i lagstiftningen.

4.3 Klientens riskprofil (riskklassificering av klient)

Utöver den allmänna riskbedömningen ska advokatbyråer som omfattas av PTL även bedöma den risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan förknippas med specifika klienter och/eller uppdrag (*klientens riskprofil*). Klienternas riskprofiler ska bestämmas med utgångspunkt i den allmänna riskbedömningen och advokatbyråns kännedom om klienten. När det behövs för att bestämma en klients riskprofil (riskklassificering av klient) ska advokatbyrån beakta vissa särskilda omständigheter som kan tyda på om risken för att advokatbyrån utnyttjas för penningtvätt eller terroristfinansiering är låg eller hög. Kundens riskprofil ska följas upp under pågående affärsförbindelser och ändras när det finns anledning till det (se 2 kap. 3 § PTL). Skäl för en ändring av klientens riskklassificering kan t.ex. föreligga när advokaten får kännedom om nya uppgifter avseende klienten i samband med den fortlöpande uppföljningen av uppdraget. Om riskprofilen ändras så att risken som kan förknippas med klienten anses ha ökat bör förnyade och fördjupade åtgärder för klientkännedom vidtas. Om risken däremot bedöms som lägre vid en uppföljning av uppdraget, kan verksamhetsutövaren exempelvis minska omfattningen och frekvensen av den fortlöpande uppföljningen (se även 3 kap. 13 § PTL och 4 kap. 1 § PTL).⁴⁹

Omständigheter som kan tyda på att risken för penningtvätt eller terroristfinansiering kopplad till en viss klient är *låg* framgår av 2 kap. 4 § PTL. Den lista med indikatorer som kan tyda på en potentiellt lägre risk är inte uttömmande, men utgör exempel på

---

⁴⁹ Se prop. 2016/17:173 s. 257- 262 s. 511 f.

förhållanden som talar för att dessa klienter är förknippade med låg risk för penningtvätt eller terroristfinansiering. Exempel på lågriskfaktorer är att klienten är en stat, kommun, landsting eller en juridisk person som statsförvaltningen har ett avgörande inflytande över, om klienten har hemvist inom EU och EES, om klientens hemland har penningtvättslagstiftning som motsvarar den svenska PTL, klienten har hemvist i ett land som har en låg nivå av korruption eller ekonomisk brottslighet, m.m.⁵⁰

Omständigheter kopplade till en klient som kan tyda på *hög risk* för penningtvätt eller terroristfinansiering finns angivna i 2 kap. 5 § PTL. Exempel som anges är att kundens ägarstruktur framstår som ovanlig eller alltför komplicerad för dess verksamhet, att klienten bedriver kontantintensiv verksamhet, att klienten är en juridisk person som har nominella aktieägare eller andelar utställda på innehavaren, att klienten är en juridisk person, en trust eller en liknande juridisk konstruktion som har till syfte att förvalta en viss fysisk persons tillgångar, att klienten har hemvist i en stat som saknar effektiva system för bekämpning av penningtvätt eller finansiering av terrorism, som har betydande korruption och annan brottslighet, som är föremål för sanktioner, embargo eller liknande åtgärder eller som finansierar eller stöder terroristverksamhet eller är en stat där terroristorganisationer är verksamma. Även förhållanden som att affärsrelationer eller transaktioner sker på distans, liksom att betalning för advokattjänsterna görs av någon som är okänd eller saknar koppling till klienten, utgör omständigheter som kan tala för att risken som är förknippad med en viss klient är hög.⁵¹

4.4 Interna rutiner och riktlinjer

Utöver den allmänna riskbedömning som regleras i 2 kap. 1 och 2 §§ PTL och de riskbedömningar och riskprofileringar av klienterna som ska ske enligt 2 kap. 3-5 §§ PTL, åligger det även verksamhetsutövare att skapa dokumenterade rutiner och riktlinjer avseende sina åtgärder för kundkännedom, övervakning och rapportering samt för behandling av personuppgifter (2 kap. 8 § PTL).⁵²

Sammanfattningsvis innebär detta krav att advokatbyråer ska ha rutiner och riktlinjer för klientkännedom, övervakning och rapportering samt behandling av personuppgifter. Rutiner och riktlinjer ska även avse interna kontroller (se nedan avsnitt 6). Lagen reglerar också ett moderbolags ansvar för dotterbolag och särskilda krav vid gränsöverskridande verksamhet. Enligt PTL ska det även finnas rutiner för bakgrundskontroll och lämplighetsprövning av anställda m.fl. (se nedan avsnitt 5.1) Detta gäller anställda vars arbetsuppgifter är av relevans för skyldigheterna i PTL. Vidare ska anställda fortlöpande få relevant utbildning och information, exempelvis om innehållet i gällande regelverk (se nedan avsnitt 5.2).

Kravet på rutiner och riktlinjer avseende klientkännedom, övervakning och rapportering syftar för advokaters del till att advokatbyråerna ska ha riskbaserade och verksamhetsanpassade regler för hur de ska fullgöra kraven i penningtvättslagen och hantera de olika situationer och bedömningar som uppkommer vid tillämpningen av regelverket.

---

⁵⁰ Se prop. 2016/17:173 s. 263 f. och s. 513.

⁵¹ Se prop. 2016/17:173 s. 257 f. och s. 513 f.

⁵² I 2 kap. 9 och 10 §§ PTL finns även bestämmelser som reglerar rutiner och riktlinjer för koncerner och i 2 kap. 11 och 12 §§ PTL regleras särskilda krav i fråga om dotterföretag och filialer utanför EES.

Dessa rutiner och riktlinjerna ska fortlöpande hållas uppdaterade och anpassas efter nya och förändrade risker för penningtvätt och finansiering av terrorism. Rutinernas och riktlinjernas omfattning och innehåll ska vara proportionerliga och bestämmas utifrån advokatbyråns storlek, art och riskerna för penningtvätt och finansiering av terrorism som eventuellt har identifierats i den allmänna riskbedömningen.⁵³

Finansinspektionen har för de finansiella företagen tagit fram en lista på interna regler för att förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt och terrorismfinansiering.⁵⁴ Denna lista kan även i relevanta delar tjäna som ledning för advokatbyråer i tillämpliga delar.⁵⁵

1. Besluts- och rapporteringsordning

Beskrivning av hur en misstänkt transaktion handläggs internt, specificering av vem som kan göra sådan rapport internt och vem som tar beslut om anmälan till Polismyndigheten (Finanspolisen) samt dess dokumentation och återrapporteringsprocess.

2. Den centralt funktionsansvariges uppgifter och ansvar

Beskrivning av vem den centralt funktionsansvariga personen är, dennes ansvarsområden, om biträdande handläggare finns och i så fall vem och dessas inbördes ansvarsfördelning.

3. Rutiner för hur identitetskontroll av kunden ska utföras

Beskrivning av klientsegmentet och instruktion om hur klienter ska identifieras.

4. Rutiner för granskning av transaktioner

Beskrivning av de olika transaktioner som kan genomföras och instruktion hur dessa ska granskas och vilka granskningsåtgärder som bör vidtas.

5. Rutiner för bevarande av handlingar av utförd identitetskontroll

Beskrivning av vilka handlingar som används och instruktion för hur dessa ska bevaras.

6. Rutiner för utbildning av anställda inom penningtvättsfrågor

Beskrivning av hur verksamheten säkerställer internutbildningen av anställda i frågor om penningtvätt och terrorismfinansiering.

7. Riskhantering

Beskrivning av företagets identifiering och analys av risk för att utsättas för penningtvätt och finansiering av terrorism. Företaget bör bedöma riskerna för olika typer av uppdrag. Företaget bör även beskriva indikatorer på penningtvätt eller finansiering av terrorism.

---

⁵³ Se prop. 2016/17:173 s. 211-214 och s. 515.

⁵⁴ För ytterligare vägledning om interna regler m.m., se [Finansinspektionens hemsida](#) och Finansinspektionens författningssamling [FFFS 2017:11](#) (tidigare FFFS 2014:9 och 2009:1), [beslutspromemoria](#) samt information om [riskbaserad kundkännedom](#).

⁵⁵ FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering) har i samarbete med representanter från den privata sektorn publicerat vägledningen [The Guidance on the Risk-Based Approach to combating Money Laundering and Terrorist Financing](#). Dokumentet ger vägledning om innebörden av ett riskbaserat synsätt vad gäller tillsyn och företagets bedömning av risker i verksamheten. Ledning kan även hämtas härifrån.

5. Särskilda rutiner för anställda och uppdragstagare

5.1 Särskilda rutiner för lämplighetsprövning av anställda

Enligt 2 kap. 13 § PTL ska verksamhetsutövare ha särskilda rutiner för att säkerställa lämpligheten hos anställda, uppdragstagare och andra som på liknande grund deltar i verksamheten, om de utför arbetsuppgifter av betydelse för att förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

I enlighet med paragrafen ska alltså en advokatbyrå ha rutiner för att säkerställa lämpligheten hos sådana delägare eller andra advokater i ledande befattningar som utför arbetsuppgifter av betydelse för att förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Frågan om en sådan person är lämplig, och kraven på lämplighet för en viss anställning, får enligt förarbetena avgöras från fall till fall av arbetsgivaren.⁵⁶ Normalt sker en sådan lämplighetsbedömning genom intervjuförfarande samt inhämtande av intyg, betyg, referenser, etc. vid anställningsförfarande.

5.2 Utbildning och skydd för anställda

De krav på utbildning av och skydd för anställda som gällt sedan tidigare, gäller alltså enligt 2017 års PTL. Advokatbyråer är därmed skyldiga att utbilda sin personal och upprätta rutiner för att penningtvättslagstiftningen ska kunna efterlevas.

Det är viktigt att framhålla att utbildningen inte enbart ska omfatta advokater, utan även annan personal vars arbetsuppgifter har betydelse för advokatbyråns efterlevnad av PTL (biträdande jurister, sekreterare, ekonomipersonal m.fl.). Enligt 2 kap. 14 § PTL ska verksamhetsutövare se till att anställda, uppdragstagare och andra som på liknande grund deltar i verksamheten och som utför arbetsuppgifter av betydelse för att förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism, fortlöpande får relevant utbildning och information för att kunna fullgöra sina skyldigheter enligt lagen. Utbildningen ska åtminstone avse relevanta delar av innehållet i gällande regelverk, verksamhetsutövarens allmänna riskbedömning, rutiner och riktlinjer samt information som ska underlätta för personalen att upptäcka misstänkt penningtvätt och finansiering av terrorism.⁵⁷

I fråga om lagstiftningens krav på fysiskt skydd och förbud mot repressalier, anges i 2 kap. 15 § PTL att en verksamhetsutövare ska ha rutiner och vidta de åtgärder i övrigt som behövs för att *skydda anställda*, uppdragstagare och andra som på liknande grund deltar i verksamheten från hot eller fientliga åtgärder till följd av att de fullgör sina skyldigheter enligt PTL.

En verksamhetsutövare får, enligt samma paragraf, inte utsätta en anställd, uppdragstagare eller annan som på liknande grund deltar i verksamheten för *repressalier* på grund av att denne har informerat om misstänkt penningtvätt eller finansiering av terrorism, internt eller till Polismyndigheten. Vad som närmare kan anses utgöra repressalier framgår av förarbetena.⁵⁸

⁵⁶ Se prop. 2016/17:173 s. 218-220 och s. 517 f.

⁵⁷ Närmare om vilka utbildningsinsatser som krävs framgår i prop. 2016/17:173 s. 220 ff. och s. 518.

⁵⁸ Se prop. 2016/17:173 s. 224 f. och s. 519.

6. Intern kontroll och anmälningar om misstänkta överträdelser

6.1 Rutiner, riktlinjer och funktioner för intern kontroll

Av 6 kap. PTL framgår att verksamhetsutövare som omfattas av PTL ska ha rutiner, riktlinjer och funktioner som säkerställer dess regelefterlevnad av PTL. Det betyder att en advokatbyrå som någon gång har uppdrag som omfattas av PTL ska ha sådana rutiner, riktlinjer och funktioner som krävs för att advokatbyrån ska kunna upptäcka och korrigera brister i den egna verksamheten. Omfattningen av och innehållet i rutinerna och riktlinjerna ska bestämmas med hänsyn till advokatbyråns storlek och typ av verksamhet samt den risk för penningtvätt och finansiering av terrorism som identifierats i den allmänna riskbedömningen.

En verksamhetsutövare som använder sig av modeller för riskbedömning, riskklassificering, övervakning eller andra förfaranden, ska ha rutiner för modellriskhantering enligt 6 kap. 1 § andra stycket PTL. För en enskild advokat eller advokatbyrå torde användningen av en automatiserad modell för riskbedömning, riskklassificering, övervakning eller andra förfaranden inte vara nödvändig, eftersom en advokat normalt gör en individuell och icke automatiserad bedömning av varje ny klient och nytt uppdrag. Merparten av advokatbyråerna bör därför inte behöva upprätta rutiner och riktlinjer för modellriskhantering.

I 6 kap. PTL finns bestämmelser om hur ansvaret kan fördelas på olika funktioner. De olika funktioner som för advokater del kan aktualiseras är:

- En delägare i ledningsgrupp, verkställande direktör eller motsvarande befattningshavare som ska ansvara för att advokatbyrån genomför de åtgärder som krävs för att följa PTL.
- En centralt funktionsansvarig vars uppgift är att löpande kontrollera att advokatbyrån fullgör sina skyldigheter enligt PTL.
- En oberoende granskningsfunktion med ansvar för att granska de interna riktlinjer, kontroller och förfaranden som syftar till att advokatbyrån ska fullgöra sina skyldigheter enligt PTL.

Vilka funktioner som bör utses på en advokatbyrå bör advokatbyrån avgöra med hänsyn till byråns storlek och vilken typ av verksamhet som bedrivs. En advokat är normalt personligen involverad i varje uppdrag som denne hanterar och ansvarar själv för ärendet och därmed är det ofta mest naturligt att advokaten själv även bär ansvaret för att klientkännedomsåtgärder som krävs enligt PTL genomförs i varje uppdrag.

Det kan dock i en advokatbyrå med ett större antal medarbetare vara lämpligt att utse en särskild person som har det övergripande ansvaret för att advokatbyråns interna rutiner och riktlinjer följer PTL samt för samordning av eventuella rapporteringar till Polismyndigheten.

6.2 Visselblåsningssystem

Enligt 6 kap. 4 § PTL ska verksamhetsutövare inrätta lämpliga rutiner för att deras anställda ska kunna rapportera interna överträdelser av PTL. Den anställda ska ha möjlighet att rapportera genom en särskild, självständig och anonym kanal som står i proportion till verksamhetsutövarens typ och storlek. Uppgift i anmälan om en misstänkt överträdelse får inte röjas om uppgiften kan avslöja anmälarens identitet, vilket framgår av 6 kap. 5 § PTL.

Varje advokatbyrå bör anpassa visselblåsningssystemet efter sitt eget behov. För den mindre advokatbyrå kan det exempelvis innebära att tillhandahålla en brevlåda för att kunna ta emot anonyma pappersmeddelanden medan det för den större verksamheten kan vara ändamålsenligt med ett IT-baserat system som medger anonym rapportering.

Det bör understrykas att visselblåsningssystemet endast avser rapportering om misstankar som avser överträdelser av PTL av enskilda anställda vid advokatbyrå. Det ska inte förväxlas med misstankerapporteringen till Polismyndigheten avseende klient enligt 4 kap. 3 § PTL. Personuppgifter som inkommer via visselblåsningssystemet ska hanteras i enlighet med gällande dataskyddslagstiftning (se avsnitt 15).

Det femte penningtvättsdirektivet ställer ytterligare krav på intern kontroll och anmälningar om misstänkta överträdelser i den egna verksamheten. I förarbetena till den lagstiftning som ska genomföra det femte direktivet, beskrivs bl.a. hur skyddet för visselblåsare ska utökas (bl.a. genom nya bestämmelser om rätt till skadestånd).⁵⁹ Som tidigare angetts, kommer denna skärpta lagstiftning träda i kraft den 1 januari 2020.

---

⁵⁹ Se [prop. 2018/19:150](#) s. 53 ff.

7. Klientkännedom

7.1 Situationer som kräver klientkännedom

Åtgärder för att uppnå klientkännedom ska vidtas vid etableringen av en affärsförbindelse, vilket framgår av 3 kap. 4 § PTL. För en advokatbyrå motsvaras detta av när en advokat från en ny klient får förfrågan om ett nytt uppdrag och detta uppdrag omfattas av PTL. En redan befintlig klient behöver inte kontrolleras på nytt varje gång ett nytt uppdrag för denne antas av advokaten. I sådana fall räcker det normalt med att advokaten följer upp att tidigare riskklassificering och klientkännedomskontroll är tillräckliga med hänsyn tagen till omständigheterna i det nya uppdraget (se nedan).

Av bestämmelsen i 3 kap. 4 § PTL framgår att åtgärder för kundkännedom ska vidtas i vissa fall även om verksamhetsutövaren inte har någon affärsförbindelse med kunden, t.ex. vid utförandet av enstaka transaktioner som uppgår till ett belopp som motsvarar 15 000 euro eller mer. Denna bestämmelse torde inte aktualiseras för advokater i särskilt många fall. Dock kan bestämmelsen behöva beaktas exempelvis om ett uppdrag har antagits som från början inte omfattades av PTL, men som därefter leder till en förfrågan från klienten om att få använda advokatbyråns klientmedelskonto för att inom ramen för uppdraget motta pengar från klienten eller klientens motpart. I ett sådant fall kan klienten, eller undantagsvis motparten, behöva genomgå en klientkännedomskontroll. Användande av klientmedelskonton i dylika fall bör dock undvikas i möjligaste mån. Överhuvudtaget bör advokaters klientmedelskonton användas med stor restriktivitet för transaktioner som omfattas av PTL. Se mer om klientmedelskonton nedan i avsnitt 8.

7.2 Förenklade eller skärpta åtgärder

7.2.1 Förenklade åtgärder vid låg risk

Om risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism bedöms som låg får advokaten tillämpa förenklade åtgärder för klientkännedom, enligt 3 kap. 15 § PTL.⁶⁰ Någon definition av begreppet förenklade åtgärder finns inte, men det framgår av lagen att de kontroller, bedömningar och utredningar som följer av 3 kap. 7, 8 och 10-13 §§ PTL kan vidtas på annat sätt och vara av mer begränsad omfattning vid en förenklad klientkännedomskontroll (se nedan avsnitt 7.3.1).

Omfattningen av förenklade åtgärder får därför avgöras från fall till fall, vilket innebär att advokaten har möjlighet att anpassa åtgärdernas utförande så att de kan vidtas på ett effektivt och verksamhetsanpassat sätt, samtidigt som riskerna hålls på en hanterbar nivå. Viss ledning kan dock fås genom att det i förarbetena till PTL ges en redogörelse av FATF:s (se ovan avsnitt 1.2.1) rekommendationer i detta hänseende där några exempel på förenklade åtgärder anges, exempelvis att kontroll av klientens och den verkliga huvudmannens identitet kan ske efter det att en affärsförbindelse ingåtts och att frekvensen på uppdateringen av klientkännedomskontrollen kan minskas.⁶¹

---

⁶⁰ Beträffande riskbedömningen av verksamheten och klienten, se ovan avsnitt 4.

⁶¹ Se prop. 2016/17:173 s. 264.

Enligt förarbetena till PTL finns utrymme för en viss felmarginal i bedömningen om vilken risk som föreligger. Det krävs således inte att det är styrkt eller står klart att risken är låg för att förenklade åtgärder ska kunna vidtas. Bedömningen måste dock grundas på objektivt godtagbara och relevanta omständigheter.⁶²

7.2.2 Skärpta åtgärder vid hög risk

Om risken bedöms som hög ska särskilt omfattande kontroller, bedömningar och utredningar göras i enlighet med 3 kap. 16 § PTL, s.k. skärpta åtgärder. De åtgärder som anges i 3 kap. 7, 8 och 10 - 13 §§ PTL ska då kompletteras med de ytterligare åtgärder som krävs för att motverka den höga risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism (se nedan avsnitt 7.3.1). Sådana åtgärder kan enligt lagtexten exempelvis avse inhämtande av ytterligare information om klientens affärsverksamhet eller ekonomiska situation och uppgifter om varifrån klientens ekonomiska medel kommer.

Åtgärderna syftar till att öka kunskapen om klienten. Eftersom åtgärderna i lagtexten är exemplifierande så kan även andra åtgärder behöva vidtas för att advokaten i tillräcklig utsträckning ska kunna förstå och bedöma klientens beteende. Avsaknaden av en definition av vilka åtgärder som ska vidtas vid högre risk beror sannolikt på att det inte är möjligt att generellt ange vilka åtgärder som måste vidtas för att advokaten ska kunna hantera den förhöjda risken i alla möjliga fall. Detta måste i stället bedömas utifrån omständigheterna i varje enskilt uppdrag.

7.3 Åtgärder för att uppnå klientkännedom

7.3.1 Utgångspunkter

I 3 kap. 14 § PTL finns bestämmelser om omfattningen av åtgärder för klientkännedom när risken som kan förknippas med klienten varken är låg eller hög. Utgångspunkten är då att åtgärderna som föreskrivs i 3 kap. 7, 8 och 10 - 13 §§ PTL ska vidtas. Åtgärder för kontroll, bedömning och utredning enligt nämnda bestämmelser ska utföras i den omfattning det behövs med hänsyn till klientens riskprofil och övriga omständigheter. Övriga omständigheter kan exempelvis avse uppdragets ”syfte och art”, t.ex. typen av tjänst som advokaten förväntas tillhandahålla.

7.3.2 Information om uppdragets syfte och art

För att uppnå klientkännedom ska, enligt 3 kap. 12 § PTL, information om affärsförbindelsens, d.v.s. uppdragets, syfte och art inhämtas. Advokaten ska ha en klar bild av vad han eller hon förväntas bistå med, exempelvis vilka aktiviteter och transaktioner som klienten kan förväntas vidta och genomföra inom ramen för uppdraget. Vanligtvis torde syftet framgå naturligt redan i samband med att advokaten anlitas, men advokaten kan beroende på risken som förknippas med uppdraget behöva inhämta mer grundlig information om uppdraget, t.ex. hur uppdraget ska finansieras och hur/var eventuella kommande transaktioner ska utföras, för att kunna göra en

---

⁶² Se prop. 2016/17:173 s. 528 f.

bedömning av riskerna för penningtvätt och finansiering av terrorism och hur klienten ska risk klassificeras.

7.3.3 Allmänt om identifiering och kontroll

Klientkännedomsåtgärderna ska normalt omfatta både identifiering och kontroll av klientens identitet. Kontroll av identiteten sker efter identifiering och består av åtgärder som syftar till att verifiera att de uppgifter om identiteten som inhämtats är korrekta. Kontrollens omfattning och noggrannhet ska avgöras utifrån riskerna i det enskilda fallet (se 3 kap. 7, 8 och 10-13 §§ PTL). Den uppgivna identiteten kan kontrolleras genom en oberoende och tillförlitlig källa. Ju högre risk som är kopplad till klientrelationen, desto noggrannare kontroller krävs.

7.3.4 Identifiering och kontroll av fysiska personer

För att uppfylla kravet på identifikation i 3 kap. 7 § PTL gällande fysiska personer ska advokaten efterfråga klientens fullständiga namn och övriga uppgifter kopplade till klientens identitet, normalt dennes adress och personnummer samt yrke. Identifiering av klienten krävs även för att klarlägga om denne är en person i politiskt utsatt ställning (PEP⁶³) eller på annat sätt kan anses innebära hög risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Se mer om PEP nedan i avsnitt 7.3.6.

Kontrollens omfattning avgörs av riskklassificeringen av klienten och det specifika uppdraget (avsnitt 4.3). Kontrollen bör ske genom att sådan identitetshandling som normalt används (körkort, andra certifierade identitetskort eller giltigt pass) inhämtas i original, alternativt i vidimerad kopia och sparas i akten. Om risken är låg eller normal kan det vara tillräckligt att i stället kontrollera identiteten mot andra källor, exempelvis genom SPAR-registret eller en kommersiell databas, där klientens namn, personnummer och adress framgår. Identitetshandlingar ska dock alltid efterfrågas om risken förknippad med den presumtiva klienten bedöms som hög.

Om klienten saknar identitetshandling kan en kontroll ske genom en kombination av uppgifter inhämtade från olika oberoende källor. Exempel på sådana källor är:

- ✓ Utdrag ur folkbokföringsregister eller SPAR
- ✓ Referens från tillförlitlig källa
- ✓ Intyg från bank
- ✓ Räkningar i original utvisande namn och hemadress
- ✓ Intyg från ambassad eller konsulat
- ✓ Tillförlitlig källa på Internet (t.ex. arbetsgivarens hemsida) helst med foto

7.3.5 Identifiering och kontroll av juridiska personer

Enligt 3 kap. 7 § PTL ska en juridisk person identifieras genom inhämtande av information om firmanamn, adress och i förekommande fall organisationsnummer eller motsvarande. Kontroll av klientens identitet kan sedan ske genom att de inhämtade

---

⁶³ Se [FATF:s vägledning](#) om innebörden av begreppet *Politically Exposed Persons*.

uppgifterna kontrolleras mot exempelvis registreringsbevis eller registerutdrag. Bolagsverket (www.bolagsverket.se) tillhandahåller genom [Näringslivsregistret](#) registerutdrag och information om svenska aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag, ekonomiska föreningar och vissa ideella föreningar. Av registret framgår bl.a. information om styrelse, i förekommande fall VD och firmatecknare. Information om stiftelser kan erhållas från länsstyrelserna. Kontrollens omfattning avgörs av riskklassificeringen av klienten och det specifika uppdraget. Beträffande ägande och verklig huvudman, se nedan avsnitt 19.

Motsvarande information om utländska juridiska personer kan inhämtas genom Bolagsverkets avgiftsbelagda tjänst [European Business Register \(EBR\)](#) vilken innehåller bolagsinformation från många europeiska länder. I övrigt kan hänvisas till nationella bolagsregister i respektive aktuellt land.

7.3.5.1 Identifiering och kontroll av ställföreträdare för juridisk person

En person, som uppger sig företräda en juridisk person ska, enligt 3 kap. 7 § andra stycket PTL, identifieras och dennes identitet samt behörighet att företräda den juridiska personen kontrolleras. Identifiering sker genom att advokaten efterfrågar personens fullständiga namn som sedan kontrolleras genom inhämtande av exempelvis pass, körkort eller motsvarande identitetshandling. Vid lägre risk kan det vara tillräckligt att kontroll av identiteten görs exempelvis med visitkort i kombination med kontroll mot annan tillförlitlig källa, såsom klientens hemsida eller genom kontrollsamtal till klienten eller genom kontroll av ställföreträdarens signatur i e-postadress eller brevhuvud.

Behörigheten att företräda den juridiska personen kan framgå av t.ex. firmatecknare på registreringsbevis alternativt av en skriftlig fullmakt. Behörigheten kan även framgå av att personen i fråga genom sin befattning kan antas ha en ställningsfullmakt. Om risken i ett uppdrag anses vara normal eller låg kan det vara tillräckligt att kontroll av befattningen görs exempelvis med visitkort i kombination med kontroll mot annan tillförlitlig källa som klientens hemsida, kontrollsamtal till klienten eller kontroll genom ställföreträdarens signatur i e-postadress. Vid hög risk kan en skriftlig fullmakt vara att föredra. Kontrollernas omfattning och noggrannhet bestäms alltså av risken i det enskilda fallet.

7.3.5.2 Allmänt om identifiering och kontroll av verklig huvudman

En klientkännedomskontroll omfattar enligt 3 kap. 8 § PTL att utreda om klienten har en verklig huvudman. Definitionen av verklig huvudman framgår av 1 kap. 3 § [lagen \(2017:631\) om registrering av verkliga huvudmän](#) (RegL)⁶⁴ och avser en fysisk person som ytterst äger eller kontrollerar den juridiska personen eller den fysiska person till vars förmån någon annan handlar. Om klienten är en juridisk person ska utredningen omfatta rimliga åtgärder för att förstå klientens ägar- och kontrollstruktur. Utredningen ska avse hela ägar- och kontrollkedjan ner till den eller de fysiska personer som ytterst äger eller kontrollerar den juridiska personen, dvs. den verkliga huvudmannen eller de verkliga huvudmännen. Omfattningen av de åtgärder som krävs för att utreda om klienten har en verklig huvudman och för att förstå klientens ägar- och kontrollstruktur

---

⁶⁴ Se närmare om lagen om registrering av verkliga huvudmän i avsnitt 19.

ska, på samma sätt som övriga klientkännedomsåtgärder, bestämmas av den risk som kan förknippas med klientrelationen och uppdraget.

En närmare definition av verklig huvudman återfinns i 1 kap. 4 § 1-3 RegL. Här anges att en fysisk person ska antas utöva den yttersta kontrollen över en juridisk person och presumeras vara dennes verkliga huvudman om han eller hon

- i. på grund av innehav av aktier, andra andelar eller medlemskap kontrollerar mer än 25 procent av rösterna i den juridiska personen,
- ii. har rätt att utse eller avsätta mer än hälften av den juridiska personens styrelseledamöter eller motsvarande befattningshavare, eller
- iii. på grund av avtal med ägare, medlem eller den juridiska personen, föreskrift i bolagsordning, bolagsavtal och därmed jämförbara handlingar, kan utöva kontroll enligt i. eller ii. Bestämmelsen omfattar enligt förarbetena både tillfälliga och mer långvariga avtal.

Huruvida det finns en eller flera verkliga huvudmän avgörs utifrån förhållandena i det enskilda fallet. Presumptionsreglerna kan brytas om det är motiverat, vilket innebär att även en person som inte träffas av presumptionsreglerna kan vara verklig huvudman om denne faktiskt kontrollerar den juridiska personen.

Syftet med att identifiera den verkliga huvudmannen är att kunna bestämma klientens riskprofil. Om den verkliga huvudmannen exempelvis är en PEP, innebär detta enligt 3 kap. 19 § PTL högre risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism och därmed måste särskilda åtgärder för att uppnå klientkännedom vidtas.

Om klienten är ett aktiebolag vars aktier är upptagna till handel på en reglerad marknad⁶⁵ inom EES eller på motsvarande marknad utanför EES, behövs enligt 3 kap. 8 § andra stycket PTL ingen utredning om verklig huvudman. Inte heller behöver klientens ägarförhållanden eller kontrollstruktur utredas i övrigt. Anledningen till att dessa bolag är undantagna är att de förutsätts lämna information om ägande m.m. enligt direktiv 2014/65/EU. Verksamhetsutövare kan därför ta reda på vem eller vilka som kontrollerar ett sådant företag. Advokaten måste dock säkerställa att företagets aktier är noterade på en reglerad marknad. Om det föreligger hög risk för penningtvätt i det specifika uppdraget, kan en utredning av ägar- och kontrollförhållandena ändå vara ändamålsenlig.

7.3.5.3 Närmare om identifiering och kontroll av verklig huvudman

För att utreda om klienten har en verklig huvudman eller flera verkliga huvudmän kan advokaten i första hand inhämta informationen från [Bolagsverket som för det centrala registret över verkliga huvudmän](#) för svenska juridiska personer, utländska juridiska personer som driver verksamhet i Sverige och fysiska personer som har hemvist i Sverige och som förvaltar trustar (se vidare avsnitt 19).⁶⁶ Motsvarande register ska

⁶⁵ Med reglerad marknad avses sådan marknad som framgår av [Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EU av den 15 maj 2014 om marknader för finansiella instrument och om ändring av direktiv 2002/92/EG och av direktiv 2011/61/EU](#).

⁶⁶ Lagen om registrering av verkliga huvudmän föreskriver en skyldighet för svenska juridiska personer, utländska juridiska personer som driver verksamhet i Sverige samt fysiska personer som har hemvist i Sverige och som förvaltar en trust eller en liknande juridisk konstruktion att anmäla sitt verkliga huvudmannaskap till det centrala registret över verkliga huvudmän (1 kap. 2 § RegL). Kravet omfattar

enligt fjärde penningtvättsdirektivet föras av alla EU:s medlemsländer. Har klienten hemvist eller driver verksamhet inom EU kan därför en sökning göras mot registret i respektive land.

Vid en förenklad klientkännedomskontroll bör en sökning mot ett register i de flesta fall vara en tillräcklig åtgärd. I fråga om kontroll av verklig huvudman, ska en verksamhetsutövare kunna visa att en kontroll mot Bolagsverkets register har gjorts.⁶⁷ Om advokaten har anledning att tro att uppgifterna i registret är felaktiga eller om det står klart att information i registret saknas kan uppgifter i stället behöva inhämtas från klienten själv och/eller från andra oberoende och tillförlitliga källor (se även avsnitt 19.2). Om klienten har hemvist i ett land utanför EU och inte driver någon verksamhet inom EU och register saknas i det aktuella landet bör advokaten i stället fråga klienten om denne har någon verklig huvudman.

Om risken för penningtvätt eller terroristfinansiering bedöms vara högre bör advokaten inte uteslutande förlita sig på ett centralt register, utan bör då även inhämta information från klienten och/eller från andra oberoende och tillförlitliga källor. Enligt 2 kap. 3 § RegL åläggs juridiska personer som omfattas av lagen att anmäla sitt ägande till Bolagsverket och enligt 2 kap. 1 § RegL att själva hålla uppgifter och dokumentation om sitt verkliga huvudmannaskap uppdaterade. Detta underlag kan därmed vid behov efterfrågas av den advokat som finner att riskbedömningen avseende klientrelationen medför att en skärpt klientkännedomskontroll behöver göras. Dokumentationen kan bestå i t.ex. aktiebok, bolagsordning, registreringsbevis, aktieägaravtal eller annat bolagsavtal, stiftelse- eller trusturkund eller medlemsförteckning som utvisar vem som kan anses ha kontroll över den juridiska personen. Advokaten bör också inhämta information om flera närstående personer⁶⁸ tillsammans ytterst kontrollerar den juridiska personen, eftersom närstående antas agera gemensamt och i samförstånd i frågor som rör den juridiska personen. Om så är fallet ska den fysiska personen tillsammans med sin/sina närstående antas vara verkliga huvudmän.⁶⁹

Vidare framgår, enligt 1 kap. 4 § andra stycket RegL, att om en fysisk person antas utöva den yttersta kontrollen över en eller flera juridiska personer som kontrollerar en annan juridisk person enligt bestämmelsens första stycke, ska han eller hon anses utöva den yttersta kontrollen också över den senare juridiska personen. Detta innebär t.ex. att om en fysisk person kontrollerar över 25 procent av rösterna i aktiebolag A, som i sin tur kontrollerar mer än 25 procent av rösterna i aktiebolag B, ska den fysiska personen antas utöva den yttersta kontrollen över såväl A som B (och därmed registreras som verklig huvudman i både A och B).

I de fall klienten har en verklig huvudman ska dennes identitet kontrolleras genom exempelvis externa register, relevanta uppgifter från klienten eller andra tillförlitliga uppgifter som advokaten tagit del av. Omfattningen av åtgärderna för kontroll av den verkliga huvudmannens identitet bestäms genom risken i det enskilda fallet. Om risken t.ex. är hög bör ID-handling inhämtas.

---

därmed aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag, ekonomiska och ideella föreningar, stiftelser samt truster. Undantagna från registreringsskyldighet är dock noterade bolag, stat, landsting, kommun, myndighet, statliga bolag, dödsbon och konkursbon.

⁶⁷ Se prop. 2018/19:150 s. 44.

⁶⁸ Med begreppet ”närstående” avses make/maka, registrerad partner, sambo, barn och deras make/maka, registrerad partner eller sambo samt föräldrar (1 kap. 5 § andra stycket RegL). Det är således samma definition som familjemedlem enligt 1 kap. 10 § första stycket PTL.

⁶⁹ Se 1 kap. 4 och 5 §§ RegL.

Om den juridiska personen är en stiftelse kan den verkliga huvudmannen utses i enlighet med reglerna i 1 kap. 4 § 2-3 RegL. Den verkliga huvudmannen kan också enligt 1 kap. 6 § RegL vara en eller flera styrelseledamöter eller, om stiftelsen saknar en styrelse, förvaltarens styrelseledamöter (vilka bör framgå av stiftelsens registreringsbevis). Även stiftelsens förmånstagare, om sådan finns, kan vara stiftelsens verkliga huvudman. Eventuell förmånstagare bör framgå av stiftelseurkunden.⁷⁰ Närmare om presumptionsregler avseende bedömningen av vem som anses vara verklig huvudman för stiftelser och truster återfinns i 1 kap. 6 och 7 §§ RegL.

Det bör påpekas att det även kan finnas en verklig huvudman bakom en fysisk person. I sådana fall rör det sig i första hand om s.k. bulvanfall, dvs. situationer då en person handlar för annans räkning, men agerar som om denne handlar för egen räkning. Både bulvanen och den verkliga huvudmannen ska då genomgå en klientkännedomskontroll.

7.3.5.4 Alternativ verklig huvudman

Om det efter erforderliga kontroller står klart att den juridiska personen inte har en verklig huvudman, eller om det finns anledning att anta att uppgiften om verklig huvudman inte stämmer, ska den juridiska personens styrelseordförande, verkställande direktör eller motsvarande befattningshavare för klientkännedomsmål betraktas som alternativ verklig huvudman.⁷¹ Detsamma gäller om det finns tvivel på om den eller de personer som identifierats bland ägare eller på annat sätt är verklig huvudman. Vem eller vilka av styrelseordförande, verkställande direktör eller motsvarande befattningshavare som bör utses som alternativ verklig huvudman får avgöras av förhållandena i det enskilda fallet och grundas på en bedömning av vem som kan anses utöva mest kontroll över den juridiska personen. En alternativ verklig huvudmans identitet ska kontrolleras på samma sätt som en verklig huvudman i ägar- eller medlemskretsen och om det visar sig att denne person är en PEP eller familjemedlem eller känd medarbetare till en PEP, ska åtgärder enligt avsnitt 7.3.6 vidtas. Den alternativa verkliga huvudmannen ska inte anmälas till det centrala registret över verkliga huvudmän, utan endast användas vid advokatens klientkännedomskontroll.

7.3.5.5 Felaktiga uppgifter i Bolagsverkets register

Om en advokat i sin klientkännedomskontroll erhåller uppgifter från klienten som inte stämmer överens med de uppgifter om verklig huvudman som finns registrerade hos Bolagsverket, har advokaten i likhet med övriga verksamhetsutövare att anmäla till Bolagsverket om det finns anledning att misstänka att uppgifterna i registret är felaktiga.⁷² Vilka närmare överväganden som bör göras av en advokat i dessa fall framgår närmare av avsnitt 19.

---

⁷⁰ En förmånstagare kan endast vara verklig huvudman i en stiftelse om det är möjligt att identifiera personen genom stiftelseförordnandet. Det krävs även att den fysiska personen kan få del av en väsentlig andel av stiftelsens utdelade medel. Av prop. 2016/17:173 s. 566 framgår att en utdelning om cirka 15 % av de årligen utdelade medlen indikerar att det rör sig om en väsentlig andel.

⁷¹ Se 3 kap. 8 § tredje stycket PTL.

⁷² Se 3 kap. 5 § RegL.

7.3.6 Person i politiskt utsatt ställning (PEP)

Enligt 3 kap. 10 § PTL ska åtgärder vidtas vid en klientkännedomskontroll för att bedöma om klienten eller klientens verkliga huvudman är en PEP eller är en familjemedlem eller känd medarbetare till en sådan person. Samma klientkännedomsåtgärder gäller, som tidigare nämnts, för såväl en verklig huvudman i ägar- eller medlemskretsen som för en alternativ verklig huvudman.⁷³

Med PEP avses enligt 1 kap. 8 § 5 PTL en person som har eller tidigare har haft, normalt under de senaste 18 månaderna, en viktig offentlig funktion i en stat eller en funktion i ledningen i en internationell organisation (exempelvis FN, Europarådet, NATO och WTO).

Med ”viktig offentlig funktion” avses:

1. stats- eller regeringschefer, ministrar samt vice och biträdande ministrar,
2. parlamentsledamöter och ledamöter av liknande lagstiftande organ,
3. ledamöter i styrelsen för politiska partier,
4. domare i högsta domstolen, konstitutionella domstolar eller andra rättsliga organ på hög nivå vilkas beslut endast undantagsvis kan överklagas,
5. högre tjänstemän vid revisionsmyndigheter och ledamöter i centralbankers styrande organ,
6. ambassadörer, beskickningschefer samt höga officerare i försvarsmakten, och
7. personer som ingår i statsägda företags förvaltnings-, lednings- eller kontrollorgan.⁷⁴

Enligt förarbetena avses med politiskt parti i p. 3 ovan i första hand sådana partier som är representerade på den högsta beslutsnivån i staters folkvalda församlingar, dvs. i Sverige riksdagen. Även partier som företräds i mellanstatliga folkvalda församlingar såsom Europaparlamentet anses vara på denna nivå. Eftersom även utländska personer omfattas av denna bestämmelse, måste en bedömning avseende utländska politiska partier ske utifrån förhållandena i varje enskild stat.⁷⁵

Med ”familjemedlem” avses:

Maka eller make, registrerad partner, sambo, barn och deras makar, registrerade partner eller sambor samt föräldrar.

Med ”känd medarbetare” avses:

1. fysisk person som, enligt vad som är känt eller finns anledning att förmoda, gemensamt med en PEP är verklig huvudman till en juridisk person eller juridisk konstruktion eller som på annat sätt har eller har haft nära förbindelser med en PEP, och

---

⁷³ Information om PEP, liksom sanktionslistor, m.m. tillhandahålls av olika informationsportaler, t.ex. på [InfoTorg](#).

⁷⁴ Se utvidgad definition i promemorian Vissa förtydliganden av regelverket om åtgärder för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism, juni 2019, Fi2019/02449/B), se not 10.

⁷⁵ Se prop. 2016/17:173 s. 509.

2. fysisk person som är ensam verklig huvudman till en juridisk person eller juridisk konstruktion som, enligt vad som är känt eller finns anledning att förmoda, egentligen har upprättats till förmån för en PEP.

Med begreppet ”nära förbindelser” i p. 1 avses nära affärsförbindelser och andra förbindelser som kan medföra att den kända medarbetaren kan förknippas med förhöjd risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism. En förhöjd risk kan föreligga när det finns en intressegemenskap och ett ömsesidigt beroende mellan en PEP och en känd medarbetare. En intressegemenskap kan exempelvis anses föreligga mellan ägaren och en styrelseledamot i ett aktiebolag, eller mellan personer som har gemensamma ekonomiska intressen som baseras på andra faktorer än engagemang i samma juridiska person. Det kan också avse personer som sitter i styrelsen i samma bolag, politiska parti eller ideella organisation. I dessa fall är den ekonomiska intressegemenskapen mindre framträdande. Däremot finns andra grunder för ett ömsesidigt beroende och gemensamma intressen. Huruvida relationen mellan en PEP och en känd medarbetare innebär att den sistnämnda kan förknippas med en högre risk för penningtvätt, får avgöras av förhållandena i det enskilda fallet.

Av 3 kap. 20 § PTL framgår att när en PEP har upphört att utöva den viktiga offentliga funktionen ska de särskilda åtgärderna i 3 kap. 19 § PTL fortsätta att tillämpas i 18 månader från och med den dag då personen inte längre innehar funktionen. Därefter ska advokaten göra en riskklassificering av klientrelationen. Om risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism bedöms som hög ska de särskilda åtgärderna enligt 3 kap. 19 § PTL fortsatt tillämpas avseende klienten. Detsamma gäller när klienten eller klientens verkliga huvudman är familjemedlem eller känd medarbetare till en PEP som upphör att utöva en viktig offentlig funktion. Det föreligger således inte någon presumtion för fortsatt hög risk efter karenstiden, men klientens tidigare ställning som PEP bör beaktas som en av flera faktorer som kan påverka riskbedömningen. Vid riskbedömningen är det bland annat av vikt att bedöma om personen fortfarande utövar något formellt eller informellt inflytande. Ytterligare faktorer som kan påverka riskbedömningen är om personen i en ny befattning har någon koppling till sin tidigare funktion eller nivån på den position som personen tidigare hade.

Det saknas särskilda bestämmelser för det fall en familjemedlem eller känd medarbetare förlorar sin koppling till en PEP. Det innebär att det avseende dessa personer inte finns någon karenstid under vilken de särskilda åtgärderna för klientkännedom fortsatt ska tillämpas, utan advokaten får då göra en riskklassificering i likhet med vad som gäller för andra klienter, och avgör därefter vilka åtgärder som bör vidtas.

7.3.6.1 Kontroll av PEP

Omfattningen av åtgärderna för att kontrollera om klienten själv eller dennes verkliga huvudman är PEP bestäms utifrån risken i det enskilda fallet. Om risken är låg eller normal bör åtgärden kunna fullgöras genom kontroll mot listor med personer i politiskt utsatt ställning, s.k. PEP-listor, vilka finns att prenumerera på genom privata databasleverantörer. Om risken bedöms vara hög bör advokaten

också undersöka PEP-frågan närmare genom att exempelvis inhämta information från klienten och/eller olika externa källor för att bedöma om klienten eller klientens verkliga huvudman är PEP.

Av 3 kap. 19 § PTL framgår att om klienten eller klientens verkliga huvudman är en PEP eller en familjemedlem eller känd medarbetare till en PEP ska åtgärderna för klientkännedom som anges i 3 kap. 7, 8 och 10-12 §§ PTL vidtas, dvs. samma åtgärder som gäller för andra klienter och med den omfattning som avgörs av risken som kan förknippas med klientrelationen.

Utöver dessa åtgärder ska advokaten också alltid

1. vidta lämpliga åtgärder för att ta reda på varifrån de tillgångar som hanteras inom ramen för uppdraget kommer,
2. tillämpa skärpt fortlöpande uppföljning av uppdraget enligt 3 kap. 13 § PTL, och
3. inhämta godkännande från behörig beslutsfattare (i förekommande fall en organisatoriskt överordnad advokat eller centralt funktionsansvarig) inför beslut om att ingå eller avbryta ett uppdrag.

7.3.7 Förbindelser med högriskredjeländer⁷⁶

Av 3 kap. 11 § PTL framgår att en klientkännedomskontroll ska omfatta åtgärder för att kontrollera om klienten är etablerad i ett land utanför EES som av EU-kommissionen identifierats som ett högriskredjeländ. Denna kontroll görs normalt i inledningsskedet av klientkännedomskontrollen i samband med riskklassificeringen av klienten. Vilka länder som avses framgår av [EU-kommissionens lista med högriskredjeländer](#) som publiceras på eur-lex.europa.eu och uppdateras vartefter länder uppfyller eller misslyckas med att uppfylla regelverket. Även dessa åtgärders omfattning ska bestämmas av den risk som kan förknippas med den individuella klientrelationen och det enskilda fallet. Om det inte finns något som tyder på att klienten har en koppling till ett högriskredjeländ, torde några åtgärder sällan behöva vidtas.

Av 3 kap. 17 § PTL framgår att skärpta åtgärder för att uppnå klientkännedom alltid ska vidtas om klienten är etablerad i ett högriskredjeländ. Skärpta åtgärder behöver dock inte genomföras om klienten är en filial eller ett dotterbolag till en juridisk person inom EES, under förutsättning att den juridiska personen omfattas av PTL eller motsvarande krav enligt utländsk rätt samt om risken för penningtvätt inte bedöms som hög och klienten tillämpar rutiner enligt 2 kap. 8 § eller 9 § PTL eller motsvarande krav i hemviststatens lagstiftning.

En advokat bör vid behov i den egna riskbedömningen även överväga de geografiska riskerna och definiera även andra länder som kan anses vara förknippade med högre risk.

---

⁷⁶ Av prop. 2018/19:150 s. 23, 46 ff. och 103 f. framgår att skärpta åtgärder för kundkännedom ska vidtas i förhållande till klienter i högriskredjeländer enligt den kommande skärpta lagstiftning som beräknas träda i kraft den 1 januari 2020.

7.3.8 Fortlöpande uppföljning

Enligt 3 kap. 13 § PTL ska en advokat som arbetar för en klient i ett pågående uppdrag eller som har fortlöpande kontakt med klienten i olika uppdrag, löpande och vid behov uppdatera klientkännedomskontrollen. Klientkännedomprocessen avslutas således inte förrän den dag affärsförbindelsen med klienten upphör.

Med löpande uppföljning avses regelbundet återkommande kontroller av att kunskapen om klienten är aktuell, korrekt och tillräcklig för att motsvara klientens riskprofil. Med vilket tidsintervall och till vilken omfattning klientkännedomskontrollen bör genomföras bestäms utifrån riskklassificeringen av klienten. Uppföljningen syftar dels till att säkerställa att kunskapen om klienten är uppdaterad för att motsvara risken som kan förknippas med klienten och uppdraget, dels att upptäcka avvikande aktiviteter och därigenom förhindra att klienten exempelvis ovetandes använder sig av advokatens tjänster för att tvätta pengar eller finansiera terrorism.

Kunskap om klienten ska även uppdateras eller kompletteras om relevanta omständigheter ändras, exempelvis om klienten får en ny firmatecknare, ny verklig huvudman eller om andra liknande förändringar sker. Särskild uppmärksamhet bör riktas mot nytillkomna önskemål om överföringar till och från klientmedelskonto hos advokatbyrån eller andra avvikelser från klientens förväntade beteende.

7.4 Tidpunkt för identitetskontroller

Enligt 2 kap. 9 § PTL ska klientkännedomskontrollen som huvudregel slutföras innan en affärsförbindelse etableras, dvs. i advokatverksamhet innan ett uppdrag kan antas. Om risken i det enskilda fallet bedöms vara låg och en förenklad klientkännedomskontroll ska genomföras finns det dock möjlighet att slutföra klientkännedomskontrollen efter det att ett uppdrag har antagits. I förarbetena till PTL anges att förenklade åtgärder för klientkännedomskontroll exempelvis kan innebära att kontroll av klienten och den verkliga huvudmannens identitet kan ske efter det att en affärsförbindelse ingåtts.⁷⁷ Om risken i det enskilda fallet anses vara normal eller hög, måste dock den klientkännedomskontroll som av advokaten bedömts vara erforderlig vara genomförd innan uppdraget kan antas.⁷⁸

En advokat som har fortlöpande kontakt med en klient i olika uppdrag bör löpande och vid behov uppdatera klientkännedomskontrollen mot bakgrund av arten av uppdraget, liksom om var och på vilket sätt det ska utföras (se ovan 7.3.8).

---

⁷⁷ Se prop. 2016/17:173 s. 264 f.

⁷⁸ Se ang. riskklassificering av verksamheten och klienten i ovan avsnitt 4.

7.5 Förbud mot att ingå och upprätthålla affärsförbindelser och utföra vissa transaktioner

7.5.1 Otillräcklig klientkännedom

Om tillräcklig kännedom om klienten inte kan uppnås för att hantera den risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism som kan förknippas med klienten ska uppdraget inte antas och klienten ska avvisas, alternativt ska uppdraget avslutas om det redan är ingånget (3 kap. 1 § PTL).

Av 3 kap. 1 § andra stycket framgår dock uttryckligt att en advokat som enbart ska försvara eller företräda klienten i ett rättsligt förfarande – inklusive rådgivning för att inleda eller undvika ett rättsligt förfarande, eller för att bedöma klientens rättsliga situation – inte behöver frånträda uppdraget eller avvisa klienten, trots att fullständig klientkännedom inte har uppnåtts. Dessa typer av uppdrag undantas således från kravet på tillräcklig klientkännedom, vilket motiveras av att en enskild inte bör vara fräntagen möjligheten att få juridiskt biträde enbart till följd av oförmåga att identifiera sig (med beaktande av principen om rätten till rättvis rättegång; *access to justice*).⁷⁹

7.5.2 Misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism

Enligt 3 kap. 2 § PTL får en advokat inte anta ett uppdrag om det redan innan uppdragets antagande finns misstanke om att advokatens tjänster kommer att användas för penningtvätt eller finansiering av terrorism. I de fall misstanke uppkommer vid ett senare tillfälle under klientrelationen, exempelvis vid utförandet av delar av uppdraget, ska advokaten avstå från att utföra uppdraget eller en viss transaktion om det skäligen kan antas att uppdraget eller transaktionen syftar till penningtvätt eller finansiering av terrorism (3 kap. 3 § PTL).

Förbudet att fullgöra uppdraget eller genomföra transaktionen kvarstår även efter det att en rapport har lämnats till Polismyndigheten (Finanspolisen) och så länge misstanken kvarstår. För att avgöra om misstanken kvarstår ska den information som Polismyndigheten kan lämna i ärendet beaktas. Det finns dock fall då uppdraget eller en transaktion enligt lagstiftningen måste kunna genomföras för att sedan åtföljas av en omedelbar rapportering. Så är fallet om det inte är möjligt att underlåta att genomföra en viss åtgärd eller transaktion, exempelvis om misstanken annars skulle röjas, eller om utredningen annars sannolikt skulle försvåras. Detta bör dock normalt inte aktualiseras för en advokat med beaktande av dennes särskilda roll och advokatetiska förpliktelser.

7.6 Klientkännedom som har utförts av utomstående

I enlighet med 3 kap. 21 § PTL får en advokat förlita sig på utomståendes klientkännedomskontroll som avser identifiering av klient och verklig huvudman samt uppgifter om affärsförbindelsens syfte och art, förutsatt att de senare uppgifterna är relevanta även för advokaten och att den utomstående exempelvis är en annan advokatbyrå, bank, livförsäkringsbolag, försäkringsförmedlare,

---

⁷⁹ Jfr de situationer som undantas från advokats rapporterings- och uppgiftsskyldighet i 4 kap. 8 § PTL.

fondverksamhetsutövare eller godkänd eller auktoriserad revisor inom EES (samtliga utomstående framgår av 3 kap. 22 § PTL). Informationen kan även inhämtas från motsvarande legala enheter utanför EES-området om de tillämpar motsvarande penningtvättsregler och det finns ett system för tillsyn över dessa regler. Det är inte nödvändigt att inhämta bevis om den utomståendes klientkännedom, utan det räcker enligt PTL att säkerställa att den tidigare kontrollerande verksamhetsutövaren på begäran och utan dröjsmål kan överlämna dokumentation rörande de uppgifter som inhämtats, t.ex. kopior av identitetshandlingar, fullmakter och utredningar om det verkliga huvudmannskapet. Eftersom en advokat är ansvarig för att de åtgärder för klientkännedom som vidtagits av utomstående är tillräckliga och svarar upp mot lagens krav, är det normalt bäst att advokaten inhämtar dokumentationen rörande klientkännedomen från den utomstående redan i anslutning till att uppdraget antas.

En advokat får enligt 3 kap. 23 § PTL dock inte förlita sig på åtgärder som vidtagits av en utomstående som har hemvist i ett land som av EU-kommissionen identifierats som ett högriskredjeland (se ovan avsnitt 7.3.7). Detta gäller dock inte om den utomstående är filial eller dotterföretag till en utomstående inom EES, om filialen eller dotterföretaget tillämpar gemensamma rutiner om informationsöverföring och behandling av personuppgifter som anges i 2 kap. 8 eller 9 §§ PTL eller har motsvarande krav i utländsk rätt. I dessa fall får en advokat förlita sig på åtgärder vidtagna av utomstående.⁸⁰

8. Särskilda kontroller avseende advokaters klientmedelskonton

Klientmedel ska utan dröjsmål avskiljas genom insättning på ett särskilt klientmedelskonto. Regler om advokatbyråers klientmedelskonton finns i Vägledande regler om god advokatsed och i Bokföringsreglementet.

Verksamhetsutövare som tillhandahåller klientmedelskonton är normalt banker. En bank har normalt en skyldighet att inhämta klientkännedom om vem som innehar medel på sådana konton och därmed anses utgöra verklig huvudman. Enligt 3 kap. 25 § PTL behöver dock banker inte identifiera och kontrollera identiteten på en klient för vilken en advokat förvaltar medel på ett klientmedelskonto (normalt när detta har öppnats i advokatbyråns namn), för det fall att banken *dels* i det enskilda fallet bedömer att den risk som kan förknippas med advokaten som kund bedöms som låg, *dels* utan dröjsmål på begäran kan få del av uppgifterna om identiteten på den klient som innehar medel på advokatens/advokatbyråns klientmedelskonto och den dokumentation som möjliggör en kontroll av identiteten (jfr avsnitt 7.6 ovan om rätt att förlita sig på utomståendes kontroll).

---

⁸⁰ Se prop. 2016/17:173 s. 276 där regeringen instämmer i Advokatsamfundets synpunkt under remissförfarandet att ett undantag i dessa fall bör införas, för att undvika den olyckliga konsekvensen att en svensk advokat annars inte skulle kunna förlita sig på klientkännedsåtgärder som utförts t.ex. av en svensk banks filial i ett högriskredjeland, trots att banken måste tillämpa den svenska penningtvättslagstiftningen i hela koncernen.

Detta innebär en viss förändring i förhållande till tidigare gällande bestämmelse (3 kap. 9 § i 2009 års PTL) där klientmedelkonton generellt ansågs utgöra låg risk och bankens ”frågerätt” i praktiken endast ansågs kunna aktualiseras om det fanns några konkreta omständigheter som talade för att klientmedelkontot skulle användas i penningtvättssyfte (t.ex. om banken upptäckte onormala transfereringar till/från klientmedelkontot).

Eftersom bestämmelsen i 2017 års PTL dock innebär att banken i *varje enskilt fall* numera har att pröva om advokatens/advokatbyråns klientmedelskonto innebär låg risk eller inte, i stället för att detta presumeras utifrån att det är en advokatbyrå som innehar kontot, innebär det att banker – i vad som får anses utgöra undantagsfall – i vissa fall kan komma att göra andra bedömningar. Detta skulle emellertid i så fall innebära en stor administrativ börda, inte bara för advokaten och advokatbyrån, som i dessa fall till banken skulle behöva skicka uppgifter avseende de klienter som har medel på klientmedelkontot varje gång som medel tillhörande en ny klient överförs till klientmedelkontot, utan också för banken själv som då måste utföra klientkännedomsåtgärder avseende varje enskild klient till advokaten som har medel på kontot. En sådan ordning skulle dessutom kunna anses utgöra ett omotiverat ingrepp i advokatens lagstadgade tystnadsplikt.⁸¹

Det bör understrykas att klientsekretessen innebär att advokaten till banken inte kan lämna ut information om vem medel på ett klientmedelskonto tillhör utan *samtycke från klienten*. Det kan därför i vissa fall vara lämpligt att i förväg inhämta sådant samtycke redan i samband med att ett uppdrag som kommer innefatta användande av advokatens klientmedelskonto ingås, eller när advokatens sätter in medel tillhörande klienten på klientmedelkontot.

Överhuvudtaget bör dock användning av klientmedelkonton ske med restriktivitet och endast när det är nödvändigt till följd av uppdraget.

En advokat bör alltid vara uppmärksam på att transaktioner via klientmedelkonton innebär en risk för att utnyttjas i penningtvättssyfte. Det kan därför finnas anledning att överväga om ett klientmedelskonto verkligen bör användas för att ta emot transaktionssummor i ett uppdrag och även kontrollera klientens motpart om det är motparten som ska göra en insättning på kontot.

Advokatsamfundet har anfört att det även fortsättningsvis bör anses föreligga en presumtion för låg risk i fråga om verkliga huvudmän till medel på konton som förvaltas av advokater. Advokatsamfundet har därför framhållit att banker normalt ska kunna begära information om vem som är verkliga ägare till medel på ett klientmedelskonto endast om det i det enskilda fallet finns omständigheter som ger anledning att identifiera den verkliga ägaren. I detta sammanhang har även hänvisats till att advokaten har en lagstadgad och straffsanktionerad tystnadsplikt och att det är krävs samtycke från klienten för att advokaten ska kunna lämna uppgifter om klienten på förfrågan från banken. Regeringen har, trots att den instämt i att ett röjande av verklig huvudman innebär ett ingrepp i den lagstadgade tystnadsplikten, dock konstaterat att direktivet inte ger utrymme för en sådan presumtion som Advokatsamfundet anser bör gälla.

---

⁸¹ Se prop. 2016/17:173 s. 277 – 280 samt s. 534 f.

I enlighet med 3 kap. 25 § PTL ska banker dock inte behöva kontrollera den verkliga ägaren till medel på klientmedelskonton om det i det individuella fallet bedöms föreligga låg risk och informationen om identiteten kan erhållas utan dröjsmål om banken behöver det. Undantagsmöjligheten bör därmed i praktiken inte komma att innebära några större förändringar i den faktiska hanteringen av klientmedelskonton i PTL-sammanhang.

9. Övervaknings- och granskningskyldighet

9.1 Övervakningsskyldigheten

Advokater, liksom övriga verksamhetsutövare, ska enligt 4 kap. 1 § PTL löpande övervaka pågående uppdrag (affärsförbindelser) och bedöma enstaka transaktioner i syfte att upptäcka avvikande aktiviteter och transaktioner. Den individuella riskbedömningen, liksom den risk som kan förknippas med det individuella uppdraget, utgör här en utgångspunkt för inriktningen och omfattningen av den löpande övervakningen.⁸²

Med avvikelser avses aktiviteter och transaktioner som avviker från vad advokaten har anledning att förvänta sig utifrån den kännedom om klienten som advokaten skaffat sig genom åtgärder för att uppnå klientkännedom eller på annat sätt. Med avvikelser avses också aktiviteter och transaktioner som avviker från vad advokaten har anledning att förvänta sig med hänsyn till den kännedom som advokaten har om sin verksamhet, sina klienter, de tjänster som advokaten/advokatbyrån tillhandahåller, de uppgifter som klienten lämnat och övriga omständigheter. Advokatens övervakning och bedömning ska även syfta till att upptäcka aktiviteter som utan att vara avvikande kan antas ingå som ett led i penningtvätt eller finansiering av terrorism. Övervakningens inriktning och omfattning ska bestämmas med beaktande av de risker som identifierats i riskbedömningen avseende den risk för penningtvätt och finansiering av terrorism som kan förknippas med klientrelationen och annan information om tillvägagångssätt för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Även om advokatens/advokatbyråns riskbedömning är en utgångspunkt för inriktningen och omfattningen av den löpande övervakningen, har det ansetts rimligt att kräva att advokater och andra verksamhetsutövare ska vidta fördjupade klientkännedomsåtgärder även när transaktioner eller aktiviteter, utan att vara avvikande, är av sådan art att de av andra skäl kan ge upphov till misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism. Det har nämligen ansetts att mer förslagna och genomarbetade försök till penningtvätt eller finansiering av terrorism läggs upp på ett sätt som syftar till att inte väcka uppmärksamhet genom att avvika från det väntade eller normala beteendet. Sådana upplägg kan dock upptäckas om advokater och andra verksamhetsutövare har uppmärksamats på dem genom sin egen granskning eller genom information från myndigheter eller andra relevanta källor. I den utsträckning som typiska upplägg eller förfaranden för penningtvätt eller finansiering av terrorism är kända för verksamhetsutövare, bör övervakningen av affärsförbindelser eller bedömning av enstaka transaktioner ske i syfte att upptäcka och närmare granska sådana förfaranden.

---

⁸² Se prop. 2016/17:173 s. 286 – 289 och s. 537.

9.2 Granskningsskyldigheten

I 4 kap. 2 § PTL stadgas om när en fördjupad granskning ska ske. Om avvikelser eller andra misstänkta aktiviteter eller transaktioner uppmärksammas vid övervakningen av uppdraget, enstaka transaktioner eller på annat sätt, ska en verksamhetsutövare genom skärpta åtgärder för kundkännedom (enligt 3 kap. 16 §) och andra nödvändiga åtgärder bedöma om det finns skälig grund att misstänka att det är fråga om penningtvätt eller finansiering av terrorism eller att egendom annars härrör från brottslig handling.⁸³

Begreppet ”skälig grund för misstanke” anses enligt förarbetena innebära att det inte krävs att verksamhetsutövaren gör någon mer ingående bedömning av den aktuella transaktionen eller aktiviteten. Dock måste advokater alltid undvika slentrianmässig rapportering av transaktioner eller aktiviteter som vid första anblick verkar misstänkta eller avvikande.

Verksamhetsutövarens åtgärder och bedömning bör syfta till att i den mån det är möjligt klargöra om den misstänkta eller avvikande aktiviteten eller transaktionen kan ha en naturlig och legitim förklaring. Att verksamhetsutövare ska rapportera vid ”misstanke” om penningtvätt eller finansiering av terrorism anges inte längre i lagen, eftersom en konkret misstanke alltid innebär att det föreligger skälig grund för misstanke. Att ordet ”misstanke” tas bort innebär således inte någon ändring i sak.⁸⁴

Om en advokat alltså vid sin övervakning av uppdraget eller en enstaka transaktion uppmärksammar en avvikelse eller annars får anledning att misstänka penningtvätt eller finansiering av terrorism, ska advokaten göra en bedömning av om det finns skälig grund för sådan misstanke. Denna bedömning ska grundas på skärpta åtgärder för klientkännedom och andra nödvändiga åtgärder. Förändringen i 2017 års PTL innebär alltså ett förtydligande om att det i första hand är *avvikelser från ett förväntat beteende* som ska föranleda en granskningsåtgärd.

Även om det är de i lagen stadgade avvikelserna som gör att en advokat, utifrån sin kännedom om klienten, uppdraget och den egna verksamheten, kan finna det nödvändigt att vidta skärpta åtgärder för klientkännedom och andra nödvändiga åtgärder, måste lagstiftningen fortfarande tolkas så att PTL har till syfte att förhindra penningtvätt och terroristfinansiering; inte att i största allmänhet förpliktiga om en skyldighet att undersöka klienters tillgångar och transaktioner. Även enligt nuvarande lagstiftning måste det därför föreligga en *konkret omständighet* avseende det aktuella uppdraget eller den aktuella transaktionen som gör att det finns anledning att göra en fördjupad granskning av klienten, uppdraget eller en enstaka transaktion. Exempel på sådana konkreta omständigheter som för en advokat/advokatbyrå kan tyda på penningtvätt eller terroristfinansiering är:

- svårigheter i samband med identifieringen av klienten (dyrbara kontroller, svårkontrollerade källor, oklarheter avseende verklig huvudman, etc.),
- klienten vill inte svara på frågor om uppdragets eller transaktionens syfte,
- betalningar som avviker från det normala (stora kontantbelopp, flera mindre, betalningar i stället för en stor, eller i övrigt inte ska ske på brukligt sätt),
- onödigt komplexa transaktioner,

⁸³ Se prop. 2016/17:173 s. 289 - 293 och sid 538.

⁸⁴ Se a.a. s. 538.

- transaktioner som har anknytning till s.k. ”högriskredjeländer”, samt
- specifika önskemål om att använda advokatbyråns klientmedelskonto för uppdraget/transaktionen.

Den förändring i nya PTL – med en övervakning i syfte att upptäcka avvikelser från det normala i uppdraget eller transaktionen, följt av åtgärder för att slutligt avgöra om det finns skälig grund att misstänka penningtvätt eller terroristfinansiering – kan medföra att en fördjupad klientkontroll måste utföras oftare än vad som är fallet enligt 2009 års lagstiftning, enligt vilken det endast var misstänkta transaktioner som skulle granskas. Det bör dock framhållas att kravet på att uppmärksamma avvikande aktiviteter inte innebär att en advokat alltid måste genomföra skärpta åtgärder för klientkännedom. Omfattningen av åtgärderna för klientkännedom ska även fortsatt bestämmas av hur stor risk som kan förknippas med klientrelationen.

För att i efterhand kunna värja sig mot påståenden om att granskning borde ha inletts tidigare, är det klokt att noggrant dokumentera när uppgifter av olika slag kommer till byråns kännedom. Det kan i detta sammanhang understrykas att dokumentation av vidtagna åtgärder är viktig beträffande samtliga de skyldigheter som åläggs advokater enligt PTL (se även avsnitt 15).

10. Rapporterings- och uppgiftsskyldigheten

10.1 Rapporteringsskyldigheten

Av 4 kap. 3 § första stycket PTL följer att advokater, liksom övriga verksamhetsutövare, som vid sin övervakning och granskning av pågående uppdrag och enstaka transaktioner har skälig grund att misstänka att advokatverksamheten utnyttjas för penningtväfts- eller terroristfinansieringsändamål eller att den egendom som omfattas av uppdraget eller den enskilda transaktionen annars kan misstänkas härröra från brottslig handling, ska uppgifter om alla omständigheter som kan tyda på penningtvätt eller finansiering av terrorism utan dröjsmål lämnas till Polismyndigheten (Finanspolisen). Rapportering av klienten ska således ske på advokatens egna initiativ.

Övervakningen av uppdrag och enstaka transaktioner kan självfallet utmynna i att en advokat inte anser sig kunna upptäcka några avvikelser som kan anses tyda på penningtvätt eller terroristfinansiering, utan att allt är i sin ordning. Någon rapportering ska då givetvis inte ske. Om advokaten efter övervakningen dock anser sig ha skälig grund att misstänka penningtvätt eller finansiering av terrorism eller att ifrågavarande egendom annars kan komma från brottslig handling, ska alltså rapportering ske. Om en advokatbyrås riskrutiner fångar upp ett misstänkt uppdrag eller en misstänkt transaktion, ska rapportering inte ske utan att en närmare analys har gjorts, enligt vilken konstateras att skälig grund för misstanke kvarstår.

I 4 kap. 3 § andra stycket PTL anges att en rapportering ska göras även om transaktioner inte genomförs, liksom om det före ingåendet av ett uppdrag uppkommer misstanke om att kunden avser att använda verksamhetsutövarens tjänster för penningtvätt eller finansiering av terrorism (presumtiv klient).

Att rapportering ska ske även om ett uppdrag inte har antagits eller en transaktion inte genomförts, kan komma att stå i strid med advokatens tystnadsplikt. Advokatsamfundet har därför i lagstiftningsärendet framhållit att advokater inte bör vara skyldiga att rapportera en presumtiv klient för misstänkt penningtvätt eller finansiering av terrorism, om advokaten efter sedvanliga klientkännedomskontroll beslutar sig för att inte ingå ett uppdragsförhållande med denne.⁸⁵

Av direktivet framgår att en verksamhetsutövare som inte ingår en affärsförbindelse till följd av att tillräcklig klientkännedom inte uppnås *ska överväga* att göra en rapport till Finanspolisen (artikel 14.4). Det finns således *inte något krav* på att rapportera till Finanspolisen när ett uppdrag avböjs till följd av att tillräcklig klientkännedom inte kunnat uppnås. Om advokaten däremot får anledning att misstänka att klienten avsett att utnyttja advokatens tjänster för sådana ändamål, *bör dock enligt 2017 års PTL* en rapportering göras, förutsatt att den tjänst som advokaten erbjuder innebär att advokaten omfattas av penningtvättslagen (enligt 1 kap. 3 § första stycket) och att något undantag från rapporteringsskyldigheten inte föreligger (se nedan avsnitt 10.6).⁸⁶

Enligt 4 kap. 3 § tredje stycket PTL ska det i rapporten särskilt anges om den egendom som den eller de misstänkta transaktionerna avser finns hos verksamhetsutövaren. Uppgift ska även lämnas om vilka tillgodohavanden kunden har hos verksamhetsutövaren och i förekommande fall uppgifter om mottagaren av transaktionen.

Denna modifiering av rapporteringsplikten (som i och för sig har gällt sedan 1 juli 2014) innebär att en advokat som finner det nödvändigt att rapportera en klient/ett uppdrag till Polismyndigheten (Finanspolisen), även ska ange om det finns pengar som härrör från misstänkta transaktioner på advokatbyråns klientmedelskonto eller annan egendom i advokatens eller advokatbyråns besittning. Även information om mottagare av penningmedel eller annan egendom ska lämnas. Uppgifterna ska lämnas utan dröjsmål. Syftet är bland annat att uppmärksamma Polismyndigheten (Finanspolisen) på var egendom som skulle kunna bli föremål för ett beslut om dispositionsförbud finns (se nedan avsnitt 14).

10.2 Uppgiftsskyldigheten

Även utan egen misstanke om att verksamheten utnyttjas för penningtvätts- eller terroristfinansieringssyften, har advokater och andra verksamhetsutövare en skyldighet att på begäran av Polismyndigheten (Finanspolisen), utan dröjsmål, lämna alla uppgifter som behövs för en utredning om penningtvätt eller finansiering av terrorism (4 kap. 6 § PTL).⁸⁷

Hur långt skyldigheten att tillhandahålla dessa uppgifter sträcker sig för advokater får – utifrån advokatens lagstadgade tystnadsplikt, oberoende ställning och lojalitet mot klienten – fortfarande anses oklart och konflikten med tystnadspliktsregleringen och andra advokatetiska kärnvärden är uppenbar.

---

⁸⁵ Se Advokatsamfundets [remissyttrande den 26 april 2016 över betänkandet Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism – Fjärde penningtvättsdirektivet – samordning – ny penningtvättslag – m.m. \(SOU 2016:8\)](#).

⁸⁶ Se prop. 2016/17:173 s. 292.

⁸⁷ Se prop. 2016/17:173 s. 293 – 296 och s. 540.

Enligt bestämmelsen om uppgiftsskyldighet, är en advokat skyldig att utan dröjsmål lämna alla uppgifter som behövs för en utredning om penningtvätt eller finansiering av terrorism. Utformningen av den ursprungliga bestämmelsen om uppgiftsskyldighet har inneburit att det tidigare förelegat en skyldighet att, efter att verksamhetsutövaren själv funnit skäl att rapportera en transaktion, på förfrågan av Polismyndigheten (Finanspolisen), lämna de ytterligare uppgifter som ansetts behövas för en utredning. Det har alltså tidigare inte varit fråga om en självständig skyldighet att lämna kompletterande uppgifter och uppgiftsskyldigheten har alltid grundat sig på en rapportering av en verksamhetsutövare som omfattas av penningtvättslagstiftningen. Sedan det tredje penningtvättsdirektivet genomfördes i svensk lagstiftning den 15 mars 2009 föreligger dock en s.k. frågerätt för Polismyndigheten (Finanspolisen) och uppgiftsskyldighet gäller även utan föregående egen rapportering.

Polismyndigheten (Finanspolisen) kan därmed idag även ställa frågor som är föranledda av misstankar som kommer från annat håll än från advokaten. Det måste då dock anses vara befogat att göra en förfrågan. Innan Polismyndigheten (Finanspolisen) får begära uppgifter, måste polisen exempelvis genom tips eller i anslutning till annan brottsutredning ha fått information av konkret art. Det räcker alltså inte med en allmän misstanke mot en viss person eller transaktion. Det är alltså inte tillåtet med s.k. ”*fishing expeditions*” från Polismyndighetens (Finanspolisens) sida. Enligt de tidigare förarbetena förutsätter frågerätten för Polismyndigheten (Finanspolisen) att det finns en *konkret misstanke* om penningtvätt eller finansiering av terrorism.⁸⁸ Detta har inte förändrats enligt förarbetena till 2017 års PTL.⁸⁹ Beslut om uppgiftsinhämtande enligt 4 kap. 6 § PTL ska också vara direkt sanktionerat av polisedningen.

Genom förändringarna i lagstiftningen har uppgiftsskyldigheten för advokater successivt kommit att utvidgas avsevärt. Med anledning av den utvidgade uppgiftsskyldigheten bör dock anmärkas att den omständigheten att en uppgiftsskyldighet föreligger, inte innebär någon förändring i fråga om vittnesplikten för en advokat (36 kap. 5 § rättegångsbalken). Varken av PTL eller dess förarbeten framgår att regleringen rörande uppgiftsskyldigheten har företrädde i förhållande till rättegångsbalkens reglering om frågeförbud och advokats vittnesplikt. Frågeförbudet beträffande sådant som en advokat anförtrots eller erfarit får således enligt Advokatsamfundets uppfattning anses brytas endast på de villkor som anges i 36 kap. 5 § rättegångsbalken.

Den lagkonkurrens mellan rättegångsbalken och penningtvättslagen som därmed uppkommit när det gäller advokats skyldighet att lämna uppgifter till Polismyndigheten (Finanspolisen) utan egen föregående rapportering, medför ett oklart rättsläge i fråga om advokatyrkets allra heligaste kärnvärden. Detta medför ofrånkomligt tillämpningsproblem och oklarheter i fråga om vilka uppgifter en advokat kan respektive är skyldig att lämna till Polismyndigheten (Finanspolisen) rörande en klient eller ett uppdrag.

Uppgiftslämnandet måste härutöver alltid bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det bör normalt vara den klient- eller uppdragsansvarige advokaten som avgör vilka uppgifter som eventuellt måste lämnas ut.

---

⁸⁸ Se prop. prop. 2008/09:70 s. 117 f. och 197.

⁸⁹ Se prop. 2016/17:173 s. 293 ff.

Om en advokat – utan att själv ha funnit anledning att rapportera en klient för misstänkt penningtvätt – kontaktas av Polismyndigheten (Finanspolisen) med begäran om att utan dröjsmål lämna alla uppgifter som behövs för utredning om penningtvätt och finansiering av terrorism, bör advokaten först och främst överväga om det uppdrag han eller hon har överhuvudtaget omfattas av PTL och, om så är fallet, de uppgifter som han eller hon har kan anses omfattas av de undantag från uppgiftsskyldighet som stadgas för advokater i PTL, det s.k. process- respektive utredningsundantaget i 4 kap. 8 § PTL (se nedan avsnitt 10.6). Är detta fallet kan advokaten hänvisa till detta uttryckliga undantag från rapporteringsplikten och behöver direkt med stöd i PTL inte lämna ut några uppgifter. Advokaten bör i ett sådant fall inte heller varken bekräfta att en viss person är klient eller svara på frågor om uppdraget som sådant.

Kan uppgifterna emellertid inte anses omfattas av undantagsreglerna för uppgiftsskyldighet i PTL, är situationen för en advokat mer problematisk. För att undvika att bryta mot frågeförbuds- och tystnadspliktsreglerna eller uppgiftsskyldigheten, bör en advokat vid osäkerhet därför vända sig till domstol för att få frågan om han eller hon är skyldig att lämna den information som efterfrågas av Polismyndigheten (Finanspolisen). Innan några upplysningar lämnas, bör alltså advokaten kunna begära rättens prövning av uppgiftsskyldigheten. Om en rättslig prövning sker av advokatens uppgiftsskyldighet, bör advokaten även begära att misstankarna preciseras för att det ska kunna bedömas om frågeförbudet i 36 kap. 5 § fjärde stycket rättegångsbalken är tillämpligt.

Innan frågan om uppgiftsskyldigheten har avgjorts får advokaten – med hänvisning till penningtvättslagens regel om absolut meddelandeförbud (se nedan avsnitt 11) – inte informera klienten om Polismyndighetens (Finanspolisens) förfrågning. Enligt Advokatsamfundets etiska regler gäller att advokaten inte bör ha några hemligheter för klienten, men eftersom information till klienten i detta läge är straffsanktionerad i penningtvättslagen, får advokaten anses vara förhindrad att informera klienten om Polismyndighetens (Finanspolisens) begäran om upplysningar.

Advokaten har, enbart på grund av Polismyndighetens (Finanspolisens) begäran om att lämna upplysningar, normalt inte någon skyldighet att frånträda sitt uppdrag. Advokaten har i detta läge inte vidtagit någon åtgärd som bör påverka klientens förtroende för advokaten. Sådan frånträdanesskyldighet föreligger dock om advokaten i något senare skede finner sig tvingad att fullgöra sin uppgiftsplikt (se 3.4.2 i Vägledande regler om god advokatsed).

10.3 Advokatsamfundet och underrättelseskyldigheten

Enligt 4 kap. 4 § PTL ska tillsynsmyndigheter, som vid inspektioner eller på annat sätt har upptäckt en omständighet som kan antas ha samband med eller utgöra penningtvätt eller finansiering av terrorism, utan dröjsmål underrätta Polismyndigheten (Finanspolisen) om detta.

Denna underrättelseskyldighet omfattar enbart *myndigheter* och anses inte omfatta Advokatsamfundet såsom ett privaträttsligt tillsynsorgan. Detta följer också av förarbetena till 2017 års PTL, där det anges att bestämmelsens första stycke genomför

artikel 36 i direktivet och motsvarar 3 kap. 6 § i 2009 års PTL.⁹⁰ Av förarbetena till 3 kap. 6 § i 2009 års PTL anges tydligt att det endast är myndigheter såsom Finansinspektionen, Fastighetsmäklarinspektionen, Revisorsinspektionen, Lotteriinspektionen och aktuella länsstyrelser som omfattas av underrättelseskyldigheten.⁹¹ Detsamma gäller även bestämmelser i PTL rörande samarbete och utbyte av information mellan tillsyns- och brottsbekämpande myndigheter, som inte omfattar Advokatsamfundet.⁹²

Att det endast är förvaltningsmyndigheter som får anses omfattas av bestämmelsen framgår även av att underrättelseskyldigheten enligt tidigare förarbeten endast omfattade Finansinspektionen⁹³, men i senare förarbeten kom att utvidgas till att omfatta samtliga myndigheter.⁹⁴

Advokatsamfundet har alltså med hänsyn till sin rättsstatliga roll och sina uppgifter inte ansetts kunna åläggas denna form av angivarplikt gentemot sina egna ledamöter. Av detta följer att samfundet inte har någon skyldighet att till Finanspolisen rapportera om det vid kontroll av en advokatbyrå eller på annat sätt har upptäckts omständigheter som kan antas ha samband med eller utgöra penningtvätt eller finansiering av terrorism.

10.4 Underrättelseskyldigheten

Enligt 4 kap. 7 § PTL åligger det varje verksamhetsutövare att ha ett system för att snabbt och fullständigt kunna lämna upplysningar till Polismyndigheten (Finanspolisen) om huruvida verksamhetsutövaren under de senaste fem åren haft en affärsförbindelse med en viss person, och, om så skulle vara fallet, även kunna redovisa förbindelsens art.⁹⁵

För advokaters del torde denna skyldighet av praktiska skäl företrädesvis omfatta advokatbyrån och inte varje fysisk advokat. En advokatbyrå som kontaktas av Polismyndigheten (Finanspolisen) med en begäran om att lämna ut uppgifter, har därför enligt PTL en skyldighet att kunna redovisa om advokatbyrån haft en viss klient under de senaste fem åren. Det bör dock inte komma i fråga att advokatbyrån allmänt ska lämna ifrån sig uppgifter om klienter och uppdrag under de senaste fem åren. Förfrågan måste alltså från Finanspolisens sida vara specificerad till viss klient (jfr ovan avsnitt 10.2).

Med hänsyn till att en advokatbyrå ska föra särskilda register över sina klienter, kommer denna tillkommande underrättelseskyldighet knappast att innebära några praktiska problem i sig för advokaters del.

Av vad som framgått ovan rörande uppgiftsskyldighetens oförenlighet med advokatens lagstadgade tystnadsplikt, oberoende ställning och lojalitet mot klienten, innebär dock även underrättelseskyldigheten oklarheter i fråga hur långt skyldigheten att tillhandahålla dessa uppgifter sträcker sig för advokater och advokatbyråer. Även i detta

---

⁹⁰ Se prop. 2016/17:173, s. 295 f. och s. 539 f.

⁹¹ Se prop. 2008/09:70, s. 115 och prop. 2018/19:150 s. 73.

⁹² Se prop. 2018/19:150 s. 73.

⁹³ Se prop. 1992/93:207 s. 22.

⁹⁴ Se prop. 2008/09:70 s. 199.

⁹⁵ Se prop. 2016/17:173 s. 293 – 296 och sid 540.

avseende är konflikten med tystnadspliktsregleringen och andra advokatetiska kärnvärden uppenbar. Samma avvägningar som anges ovan rörande uppgiftsskyldigheten torde därför även aktualiseras i fråga om den informationslämning som omfattas av underrättelseskyldigheten i 4 kap. 7 § PTL.

10.5 Skyldigheten att avstå från transaktioner

I de fall övervakningen av ett uppdrag eller en viss transaktion visar att det skäligen kan misstänkas vara fråga om ett uppdrag eller en transaktion som syftar till penningtvätt eller finansiering av terrorism, ska verksamhetsutövaren avstå från att utföra transaktionen enligt 3 kap. 3 § PTL.⁹⁶ Förbudet att genomföra transaktionen kvarstår till dess rapportering till Polismyndigheten (Finanspolisen) skett. Det finns dock fall då en transaktion enligt lagstiftningen måste kunna utföras för att sedan åtföljas av en omedelbar rapportering. Så är fallet om det inte är möjligt att underlåta att utföra en transaktion, exempelvis eftersom misstanken annars skulle röjas, eller om utredningen annars skulle komma att försvåras om transaktionen inte genomfördes.⁹⁷

10.6 Undantag från rapporterings- och uppgiftsskyldigheten

I likhet med det tredje direktivet medger det fjärde penningtvättsdirektivet att advokater i vissa fall undantas från rapporterings- och uppgiftsskyldigheten. Även i 2017 års PTL har därför införts bestämmelser som i vissa situationer undantar advokater från rapportering och skyldighet att lämna upplysningar (se 4 kap. 8 § PTL).⁹⁸ I korthet kan sägas att en advokat *aldrig* är skyldig att lämna uppgifter som erhållits i samband med ett rättsligt förfarande (det s.k. processundantaget) eller bedömning av klientens rättsliga situation (det s.k. utredningsundantaget). Dessa undantag överförs oförändrade från 2009 års PTL (3 kap. 2 och 3 §§), med endast den redaktionella förändringen att de båda undantagen från rapporterings- och uppgiftsskyldighet nu ryms i en enda bestämmelse (4 kap. 8 § PTL).⁹⁹

Även Europakonventionen och dess skydd mot självangivelse får, enligt vad som framgår nedan (avsnitt 10.6.4), anses utgöra ett undantag från en annars enligt PTL rådande uppgiftsskyldighet.

10.6.1 Processundantaget

I 4 kap. 8 § första stycket PTL – en bestämmelse som i sak helt motsvarar 3 kap. 2 § i 2009 års PTL – föreskrivs ett undantag från uppgiftsskyldigheten för bland annat advokater i fråga om vad som anförtrots dem när de försvarar eller företräder en klient i eller i fråga om ett rättsligt förfarande, inklusive rådgivning beträffande inledande eller undvikande av ett rättsligt förfarande.

---

⁹⁶ Se prop. 2016/17:173 s. 297 – 300.

⁹⁷ Se prop. 2016/17:173 s. 521.

⁹⁸ Även andra oberoende jurister än advokater och biträdande jurister, liksom godkända och auktoriserade revisorer samt skatterådgivare omfattas av undantagen från uppgiftsskyldigheten. Utredningsundantaget omfattade tidigare bara advokater och biträdande jurister på advokatbyrå.

⁹⁹ Se prop. 2016/17:173 s. 296 f. och s. 541.

Uppgifter som anförtrots en advokat är all sådan information som advokaten fått av klienten eller av någon annan med anledning av uppdraget. Undantaget gäller oavsett om advokaten fått informationen före, under eller efter förfarandet.

Vad som avses med ett *rättsligt förfarande* definieras inte närmare i förarbetena. Uppenbarligen omfattas domstolsprocesser och enligt Advokatsamfundets uppfattning också skiljeförfaranden. Vad avser administrativa förfaranden, t.ex. ansökningar till Konkurrensverket, och medlingsförfaranden är saken mer oklar. FATF har emellertid gett uttryck för att sådana förfaranden omfattas av det processundantag som de 40 rekommendationerna innehåller.¹⁰⁰ Med hänsyn till att det är FATF:s rekommendationer som ligger till grund för penningtvätsregleringen, torde dessa uttalanden, vara vägledande. Särskilt som det i förarbetena till lagen inte finns några uttalanden som säger att sådana förfaranden inte skulle omfattas av begreppet rättsligt förfarande. Vad gäller medlingssituationen kan också sägas att en sådan typiskt sett ofta handlar om att undvika en rättegång, varför den av det skälet får anses omfattas av processundantaget.

Det kan hävdas att så gott som all en advokats verksamhet syftar till att undvika ett rättsligt förfarande och att processundantaget således skulle vara i stort sett generellt tillämpligt. En så vidsträckt tolkning av begreppet låter sig emellertid knappast göras och skulle sannolikt underkännas vid en rättslig prövning.

10.6.2 Utredningsundantaget

I 4 kap. 8 § andra stycket PTL föreskrivs ett undantag från rapporterings- och uppgiftsskyldigheten för bland annat advokater i fråga om information som avser en klient och som har erhållits i samband med att klientens rättsliga situation bedöms.

Utredningsundantaget omfattar information som avser en klient (inte nödvändigtvis från klienten själv) och som advokaten fått när advokaten bedömer klientens rättsliga situation. Bestämmelsens omfattning är oklar och det kan hävdas, mot bakgrund av när lagstiftningen över huvud taget är tillämplig på advokater (se 1 kap. 3 § första stycket PTL), att utrymmet för dess tillämpning är begränsat. I huvudsak torde dock två situationer kunna identifieras där bestämmelsen är tillämplig.

- *Inledande konsultationer som inte leder till ett uppdrag*
En advokat som har sammanträffanden med en klient inför ett tilltänkt uppdrag och erhåller information om klienten och uppdraget, mottar handlingar etc. och som efter en preliminär bedömning av uppdraget bestämmer sig för att avstå från det, bör kunna åberopa sig på undantaget och således inte omfattas av rapporteringsskyldigheten.
- *Uppdrag begränsade till enbart rättsliga bedömningar*
Om advokatens insatser i ett ärende inskränker sig till att enbart göra rättsliga bedömningar av en klients situation och dennes åtgärder (rättsutredningar och andra ”vad gäller-uppdrag” i frågor som annars skulle omfattas av PTL), bör undantaget också vara tillämpligt. Detta förutsätter att kontakter med utomstående är begränsade; att inhämta upplysningar om sakomständigheter från annan än klienten bör dock vara godtagbart.

---

¹⁰⁰ The Forty Recommendations 20 June 2003, Interpretative Notes, p. 5, commentary to Recommendation 16.

10.6.3 Övrigt om undantagen från rapporterings- och uppgiftsskyldigheten

Det kan konstateras att bestämmelserna om undantag från rapportering och skyldighet att lämna upplysningar på polisens begäran som i vissa situationer gäller för advokater och andra som företräder klienter inför rätta eller bedömer klientens rättsliga situation, helt och hållet har förts över från 2009 års PTL. Inga ändringar i sak har därför ansetts nödvändiga, trots att det fjärde penningtvättsdirektivet stadgar att dessa undantag endast ska tillämpas ”i den strikta utsträckning” som de utpekade verksamhetsutövarna ägnar sig åt sådan verksamhet som är undantagen.¹⁰¹

Det bör understrykas att bedömning av en klients rättsliga situation inte är synonymt med rådgivning. All rådgivning undantas inte från rapporteringsplikten, inte ens all juridisk rådgivning. Finansiell rådgivning eller allmänt hållen juridisk rådgivning som inte utgör en bedömning av klientens rättsliga situation omfattas normalt inte av undantaget. Detsamma gäller självfallet om advokaten känner till eller har skäl att tro att klienten begär rådgivning i penningtvätts- eller terrorismfinansieringssyfte.¹⁰²

Enligt 2009 års PTL kunde den som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet åsidosatte den då gällande granskningsskyldigheten (motsvarande nuvarande övervakningsskyldighet), rapporteringsskyldigheten eller som bröt mot meddelandeförbudet, dömas till böter (7 kap. 1 § 1 2009 års PTL). Bestämmelsen ledde dock aldrig till någon lagföring. Genom de administrativa sanktioner som införts i 2017 års PTL har denna särskilda straffbestämmelse i tidigare PTL ansetts överflödigt och har inte överförts till den nya lagen. Angående sanktionsavgifter, se närmare avsnitt 17.

10.6.4 Europakonventionen

Det är inte förenligt med artikel 6 i Europakonventionen¹⁰³ att ha bestämmelser som innebär en skyldighet till självangivelse.¹⁰⁴ Om en advokat upptäcker att han i samband med ett ärende gjort sig skyldig till t.ex. näringspenningtvätt 7 § lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott (penningtvättsbrottslagen) och en rapport till Polismyndigheten (Finanspolisen) om misstänkt penningtvätt skulle omfatta detta, torde någon rapporterings- eller uppgiftsskyldighet därför inte kunna anses föreligga.¹⁰⁵

10.6.5 Penningtvättsrapporteringar från svenska advokater

Från det att 2009 års PTL trädde i kraft och fram till och med år 2018 har advokater rapporterat ett 30-tal misstänkta fall av penningtvätt till Polismyndigheten (Finanspolisen); 1–5 rapporter år 2018, 1–5 rapporter år 2017, 1–5 rapporter år 2016,

¹⁰¹ Se prop. 2016/17:173 s. 297.

¹⁰² Se prop. 2008/09:70 s. 119 och 125.

¹⁰³ Den europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

¹⁰⁴ Se t.ex. Europadomstolens dom den 17 december 1996 i målet Saunders ./.. Storbritannien.

¹⁰⁵ Se Calissendorff s. 573. För en värdefull framställning om frågan om advokaters straffrättsliga ansvar hänvisas till Suzanne Wennberg, Advokaters ansvar för penningtvätt, JT 2003-04 s. 841.

4 rapporter år 2015, 4 rapporter år 2014, 3 rapporter år 2013, 5 rapporter år 2012, 0 rapporter år 2011, 1 rapport år 2010 och 3 rapporter år 2009.¹⁰⁶

Till följd av implementeringen av det femte penningtvättsdirektivet kommer det åligga Advokatsamfundet att fr.o.m. år 2020 offentliggöra en årsrapport med uppgifter beträffande vidtagna ingripandeåtgärder och sanktioner för överträdelser av PTL.¹⁰⁷

11. Tystnadsplikt (meddelandeförbud)

11.1 Allmänt

Redan genom det tredje penningtvättsdirektivet och 2009 års PTL infördes ett *totalt meddelandeförbud* som även omfattade advokater.¹⁰⁸ Därigenom infördes en tystnadsplikt innebärande ett absolut förbud för en advokat att för klient eller utomstående röja att en granskning av en transaktion har genomförts, att uppgifter har lämnats till polisen eller att polisen genomför eller kommer att genomföra en undersökning.

Enligt 2017 års PTL stadgas att vare sig den fysiska personen, den juridiska personen, dess styrelseledamöter eller anställda, får röja för kunden eller någon annan utomstående, att en bedömning gjorts inom ramen för granskningsskyldigheten att det finns skälig grund att misstänka penningtvätt eller terroristfinansiering eller att rapportering eller uppgifter lämnats om penningtvätt till Finanspolisen (4 kap. 9 § PTL).

11.2 Särskilt undantag från meddelandeförbudet för advokater

I 2017 års PTL har dock gjorts ett uttryckligt undantag från bestämmelsen om tystnadsplikt för uppgifter som lämnas mellan advokater (4 kap. 9 § andra stycket 3 PTL). Advokater får genom detta undantag fritt och utan att anses bryta mot meddelandeförbudet informera andra advokater och biträdande jurister som är verksamma inom advokatbyrån rörande bedömningar eller åtgärder som vidtagits mot en klient i fråga om lagstiftningens övervaknings-, rapporterings- eller uppgiftsskyldighet. Detta anses även gälla inom advokatbyråer som har kontor i andra länder om de omfattas av de krav som uppställs i det fjärde direktivet.¹⁰⁹

Undantaget från meddelandeförbudet för advokater innebär alltså att utbyte av information under vissa förhållanden får ske mellan bl.a. advokater. Utbyte får ske med personer som är anställda eller på annat sätt verksamma i samma juridiska person, förutsatt att den som informationen delas med omfattas av samma skyldigheter som den som delar informationen i de avseenden som följer av direktivet. Det är också tillåtet att dela information med personer som är anställda eller på annat sätt verksamma i en

---

¹⁰⁶ Se bl.a. [Finanspolisens årsrapport 2018](#), s. 28.

¹⁰⁷ Se prop. 2018/19:150 s. 63 ff.

¹⁰⁸ Se 3 kap. 4 § i 2009 års PTL.

¹⁰⁹ Se prop. 2016/17:173 s. 541 f.

annan juridisk person, förutsatt att de juridiska personerna har gemensamt ägande, en gemensam ledning eller gemensam efterlevnadskontroll (samma koncern, etc.).

Meddelandeförbudet är som sagts ovan alltid kopplat till en advokatetisk skyldighet att omedelbart avträda uppdraget när rapportering skett. Meddelandeförbudet måste alltid beaktas vid avträdanget och advokaten får därför inte uppge skälet för frånträdanget av uppdraget. En advokat som försöker avråda sin klient från att begå olagligheter, anses dock inte bryta mot meddelandeförbudet.¹¹⁰ Likaså anses en advokat inte bryta mot meddelandeförbudet om denne som skäl för frånträdanget anger att han eller hon inte kan främja orätt. Det är dock helt uppenbart att en klient som är insatt i penningtvättslagstiftningen då emellertid kan dra slutsatsen att granskning eller rapportering enligt PTL har gjorts, men advokaten kan trots detta alltså inte anses ha åsidosatt meddelandeförbudet i en sådan situation.¹¹¹

12. Ansvar för åsidosättande av tystnadsplikt

I stället för den tidigare straffbestämmelse i 2009 års PTL som aldrig tillämpades¹¹², stadgas nu i 4 kap. 9 § tredje stycket PTL att brott mot tystnadsplikten (meddelandeförbudet) i stället ska kunna bestraffas med tillämpning av bestämmelsen om brott mot tystnadsplikt i 20 kap. 3 § brottsbalken.

Enligt 4 kap. 10 § första stycket PTL får dock den som lämnar uppgifter med stöd av 4 kap. 3 § eller 6 § PTL (rapportering eller uppgiftslämnande till Finanspolisen) inte göras ansvarig för att ha åsidosatt tystnadsplikt, om den fysiska eller juridiska personen *hade anledning att räkna med att uppgiften borde lämnas*.¹¹³ Ett uppgiftslämnande som sker inom ramen för PTL kan således inte medföra ansvar för brott mot tystnadsplikt (20 kap. 3 § brottsbalken).

En rapport som faller inom ramen för bestämmelsen torde normalt självfallet även utesluta disciplinärt ansvar. Även om en anmälan om misstänkt penningtvätt inte är en brottsanmälan, är frågan dock hur en *uppenbart obefogad rapportering* ska bedömas. En rapportering som är uppenbart obefogad, utgör ett brott mot de advokatetiska reglerna och innebär att advokaten skulle kunna riskera disciplinära påföljder.

13. Skyldighet att frånträda uppdrag

En advokats främsta plikt är att visa trohet och lojalitet mot klienten. En advokat har också tystnadsplikt avseende sådant som anförtrotts inom ramen för advokatuppdraget eller som advokaten i samband därmed fått kännedom om.¹¹⁴ Det är inte förenligt med dessa yrkesplikter att rapportera en klient till polisen. Om en advokat, för att inte handla i strid med penningtvättslagstiftningen, anser att det åligger honom eller henne att

---

¹¹⁰ Detta anges särskilt i artikel 39.1 i det fjärde penningtvättsdirektivet (och gällde även enligt artikel 28.6 i det tredje penningtvättsdirektivet).

¹¹¹ Se prop. 2016/17:173 s. 303 f. och s. 541 f.

¹¹² 7 kap. 1 § 2.

¹¹³ Se prop. 2016/17:173 s. 300 – 304 och s. 542f.

¹¹⁴ Se 1 och 2.2 i Vägledande regler för god advokatsed, 34 § i Stadgar för Sveriges advokatsamfund och 8 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken .

rapportera en klient till polisen, måste advokaten därför omedelbart frånträda uppdraget. Detta anges också numera i det advokatetiska regelverket.¹¹⁵ Frånträdandet måste dock ske med beaktande av den tystnadsplikt (meddelandeförbud) som åligger advokater enligt 4 kap. 9 § PTL (se ovan avsnitt 11).

I fråga om behovet av frånträdande i samband med uppgiftsskyldighet till följd av Polismyndighetens (Finanspolisens) frågerätt, hänvisas till avsnitt 10.2.

14. Dispositionsförbud¹¹⁶

För att förbättra möjligheterna att komma åt brottsvinster och förhindra att pengar försvinner utom räckhåll för polis och åklagare, infördes den 1 juli 2014 en möjlighet att under kortare tid förbjuda en person att disponera över exempelvis bankmedel – ett s.k. dispositionsförbud. Det innebär bland annat att Polismyndigheten (Finanspolisen) får besluta att medel som en advokat har på ett klientmedelskonto för sin klients räkning inte får flyttas eller disponeras på något annat sätt. Dispositionsförbudet upphör att gälla när två arbetsdagar har förflutit från Polismyndighetens beslut, om det inte redan dessförinnan har hävts. Advokater får i sådana fall inte betala ut medel på klientmedelskontot till en klient så länge förbudet varar. Reglerna om dispositionsförbud finns i 4 kap. 11–13 §§ PTL.

Dispositionsförbudet utgör ett kortvarigt förstadium till ett straffprocessuellt tvångsmedel. Syftet med åtgärden är att kunna ingripa redan innan det föreligger en brottsmisstanke som är tillräcklig för att inleda förundersökning, vilket är en förutsättning för att få besluta om tvångsmedel enligt rättegångsbalken. Polisen kan även ta sådan egendom i beslag – penningbeslag. Det gör det möjligt att säkra egendomen under tiden som en förundersökning bedrivs.

Enligt 4 kap. 11 § PTL stadgas följande i fråga om dispositionsförbud. Om det finns skäl att misstänka att egendom i form av pengar, fordran eller annan rättighet är föremål för penningtvätt eller avsedd för finansiering av terrorism och egendomen finns hos en verksamhetsutövare, får Polismyndigheten (Finanspolisen) eller Säkerhetspolisen besluta att egendomen eller ett motsvarande värde tills vidare inte får flyttas eller disponeras på annat sätt. Beslut om ett sådant dispositionsförbud får meddelas endast om det är fara i dröjsmål och det skäligen kan befaras att egendomen annars kommer att undanskaffas samt om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär. Dispositionsförbud får under de angivna förutsättningarna även fattas på begäran av utländsk finansunderrättelseenhet.

Enligt 4 kap. 12 § PTL gäller att ett beslut om dispositionsförbud så snart som möjligt ska anmälas till åklagare, som skyndsamt ska pröva om åtgärden ska bestå. Åklagarens beslut får inte överklagas. Finns det inte längre skäl för åtgärden ska den hävas. Åtgärden upphör att gälla när två arbetsdagar förflutit från Polismyndighetens (Finanspolisens) eller Säkerhetspolisens beslut, om den inte hävts före det. En verksamhetsutövare ska omedelbart underrättas om att en åtgärd har beslutats eller hävts. Den som har drabbats av ett beslut om dispositionsförbud ska underrättas om beslutet när det kan antas att syftet med en beslutad eller förutsedd åtgärd inte motverkas och den framtida utredningen inte skadas om uppgiften röjs. Beslut om

¹¹⁵ Se 3.4.2. fjärde punkten i Vägledande regler om god advokatsed.

¹¹⁶ Se prop. 2016/17:173 s. 304 ff. och s. 543 samt prop. 2013/14:121 s. 74 ff.

underrättelse meddelas av åklagare. En underrättelse behöver inte lämnas om den med hänsyn till omständigheterna uppenbart är utan betydelse.

I 4 kap. 13 § PTL stadgas att ett beslut om dispositionsförbud med anledning av misstänkt penningtvätt endast får avse sådan egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet (som avses i 1 kap. 6 § första stycket).¹¹⁷

Frågan om dispositionsförbud torde i de flesta fall komma att uppstå till följd av en eller flera rapporter om misstänkta transaktioner från en verksamhetsutövare i enlighet med regelverket i penningtvättslagen. Dispositionsförbud får beslutas när det finns skäl att misstänka att viss egendom är föremål för penningtvätt eller avsedd för finansiering av terrorism och det dessutom är fara i dröjsmål och skäligen kan befaras att egendomen annars kommer att undanskaffas. En sådan åtgärd får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär. Om de angivna förutsättningarna är uppfyllda, ska Polismyndigheten (Finanspolisen) kunna fatta beslut om dispositionsförbud även på begäran av en utländsk finansunderrättelseenhet.

Ett dispositionsförbud kan avse egendom i form av pengar, fordran eller annan rättighet som misstänks vara föremål för penningtvätt eller avsedd för finansiering av terrorism. Ett dispositionsförbud ska gälla under högst två arbetsdagar. Den som drabbas av ett dispositionsförbud ska underrättas om beslutet, när det kan antas att syftet med åtgärden inte motverkas och utredningen inte skadas om uppgiften röjs. Åklagaren ska fatta beslut om att underrättelse kan ske i det enskilda fallet. En underrättelse behöver inte lämnas, om den med hänsyn till omständigheterna uppenbart är utan betydelse. Ett beslut om dispositionsförbud får inte överklagas.

För att uppmärksamma Polismyndigheten (Finanspolisen) på var egendom som skulle kunna bli föremål för ett beslut om dispositionsförbud finns, bör såsom sagts ovan (avsnitt 6.1) verksamhetsutövaren även ange om de pengar eller den egendom som omfattas av den misstänkta transaktionen finns hos verksamhetsutövaren och i förekommande fall vem som är mottagaren av transaktionen.

Under 2016 rapporterades 13 322 misstänkta transaktioner till Finanspolisen (en ökning från 10 170 misstänkta transaktioner som rapporterades år 2015). Antalet verksamhetsutövare som rapporterade minst en gång under 2016 var 201, varav 82 var banker. Under perioden 1 juli–31 december 2014 beslutades 25 dispositionsförbud till ett värde av drygt 3,4 miljoner kronor. Under 2015 beslutades 72 dispositionsförbud till ett värde av drygt 7,2 miljoner kronor. Under 2016 beslutades 58 dispositionsförbud till ett värde av drygt 21,4 miljoner kronor. Under 2017 beslutades 70 dispositionsförbud till ett värde av knappt 15,4 miljoner kronor¹¹⁸

---

¹¹⁷ Denna ordning är i enlighet med vad Advokatsamfundet har förordat i sitt remissyttrande den 26 april 2016 över betänkandet Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism – Fjärde penningtvättsdirektivet – samordning – ny penningtvättslag – m.m. (SOU 2016:8).

¹¹⁸ Se [Finanspolisens årsrapport 2017](#), s. 30.

15. Arkiveringsskyldighet och behandling av personuppgifter

15.1 Bevarande av handlingar och uppgifter

En verksamhetsutövare får behandla personuppgifter i syfte att fullgöra sina skyldigheter enligt PTL (se 5 kap. 1 och 2 §§). Enligt 5 kap. 3 § PTL ska handlingar eller uppgifter om åtgärder som vidtagits för att uppnå klientkännedom bevaras i fem år efter det att klientrelationen upphört, en enstaka transaktion utförts eller en verksamhetsutövare avstått från att genomföra en enstaka transaktion till följd av misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism. Om det är nödvändigt för att förebygga, upptäcka eller utreda penningtvätt eller finansiering av terrorism får verksamhetsutövare bevara handlingar och uppgifter under en längre tid än fem år. Den sammanlagda tiden får dock inte överstiga tio år (se 5 kap. 4 § PTL). Skyldighet att bevara handlingar föreligger även beträffande uppgifter som legat till grund för övervakning och rapportering.

En förlängd arkiveringstid (lagring) utöver de fem åren förutsätter att det gjorts en grundlig bedömning av huruvida en sådan ytterligare arkiveringstid (lagring) är nödvändig och proportionell och att det bedöms att den är nödvändig för att förebygga, upptäcka eller utreda penningtvätt eller finansiering av terrorism.¹¹⁹ Det förutsätts dock inte att en verksamhetsutövare själv prövar om de lagrade uppgifterna kan anses motivera en förlängd arkiveringstid efter det att de fem åren förflutit sedan klientförbindelsen upphörde. Det får normalt förutsättas att verksamhetsutövaren i så fall uppmärksammas på ett sådant behov av rättsvårdande myndigheter.¹²⁰

En arkiveringsskyldighet om fem år är normalt inget problem i en advokatverksamhet eftersom en advokat enligt 7.12.2 Vägledande regler om god advokatsed är skyldig att arkivera de handlingar som ansamlats under utförandet av ett uppdrag under tio år eller den längre tid som uppdragets natur påkallar. Arkiveringsskyldigheten kan dock medföra att särskilda åtgärder måste vidtas för att dokumentationen ska sparas under rätt tid när i ett senare uppdrag tidigare gjorda åtgärder för att uppnå klientkännedom har använts.

Verksamhetsutövare förutsätts gallra handlingar och uppgifter efter angivna fem års krav under förutsättning att kriterierna för förlängd lagring inte föreligger.¹²¹ Advokatsamfundets regler om arkiveringsskyldighet i minst 10 år får dock anses innebära att kriterierna för förlängd lagring normalt alltid föreligger. Härigenom bör advokater inte behöva fatta beslut om eventuell gallring efter fem år.

I en advokatverksamhet är det vidare inte ovanligt att advokaten har upprepade affärsförbindelser med en klient och i de senare förbindelserna förlitar sig på tidigare genomförd klientkännedomskontroll eller kompletterar tidigare genomförd kontroll. I dessa fall bör kravet om bevarande av handlingar och uppgifter beräknas från den

¹¹⁹ Se prop. 2016/17:173 s. 314-318.

¹²⁰ Se prop. 2016/17:173 s. 317 och s. 544 f.

¹²¹ Se prop. 2016/17:173 s. 315 och s. 317.

tidpunkt då den sista affärsförbindelsen upphörde. Eftersom övergångsbestämmelser saknas i fråga om arkiveringsskyldighetsbestämmelserna i den nya PTL, får den nya lagstiftningen anses omfatta såväl handlingar och uppgifter som inhämtats före ikraftträdandet den 1 augusti 2017, som handlingar och uppgifter som inhämtats därefter.

I praktiken innebär skyldigheten att handlingar och uppgifter som utgjort dokumentation vid identitetskontroll av klienter, såsom avtal, kvitton med klientens namnunderskrift, kopior av identitetshandlingar och registreringsbevis eller behörighetshandlingar och dylikt, ska bevaras. Noteringar om utförd identitetskontroll av legala företrädare eller fullmaktshavare ska också bevaras, liksom utredningar och bedömningar avseende verklig huvudman. Vidare ska handlingar och uppgifter bevaras om de transaktioner som genomförts inom ramen för affärsförbindelsen eller enstaka transaktioner. För advokatverksamheten bör dessa krav kunna anses uppfyllda genom att samtliga sådana handlingar och uppgifter bevaras i akten.

15.2 Behandling av personuppgifter

Enligt 5 kap. 1 och 2 §§ PTL får en verksamhetsutövare behandla personuppgifter i syfte att förebygga penningtvätt och finansiering av terrorism. Av 5 kap. 5 § PTL framgår att behandling av känsliga personuppgifter enligt artikel 9.1 i dataskyddsförordningen (GDPR)¹²² får behandlas och bevaras om det är nödvändigt för att:

- bedöma om klienten är en person i politisk utsatt ställning eller familjemedlem eller känd medarbetare till en sådan person enligt 1 kap. 8-10 §§ PTL,
- bedöma den risk som kan förknippas med klientrelationen (klientens riskprofil) enligt 2 kap. 3 § PTL,
- uppfylla övervakningsskyldigheten enligt 4 kap. 1 § PTL,
- bedöma misstänkta transaktioner och aktiviteter enligt 4 kap. 2 § PTL, och
- lämna uppgifter enligt 4 kap. 3 och 6 §§ PTL.

Av 5 kap. 6 § PTL framgår att behandling av personuppgifter om lagöverträdelser enligt artikel 10 i GDPR får behandlas och bevaras om det är nödvändigt för att:

- bedöma den risk som kan förknippas med klientrelationen (klientens riskprofil) enligt 2 kap. 3 § PTL,
- uppfylla övervakningsskyldigheten enligt 4 kap. 1 § PTL,
- bedöma misstänkta transaktioner och aktiviteter enligt 4 kap. 2 § PTL, och
- lämna uppgifter enligt 4 kap. 3 och 6 §§ PTL.

Således får verksamhetsutövare inhämta och behandla både känsliga personuppgifter och personuppgifter om lagöverträdelser när verksamhetsutövaren fullgör skyldigheten att riskklassificera sin klient.¹²³ I 5 kap. 7 § PTL anges att besked om att personuppgifter behandlas i syfte att förebygga, utreda eller upptäcka penningtvätt och finansiering av terrorism enligt 4 kap. 2, 3 eller 6 §§ PTL och om att sådana uppgifter lagras enligt 4 kap. 3 och 6 §§ PTL inte får lämnas ut till den registrerade.¹²⁴

¹²² Se [Europaparlamentets och rådets förordning \(EU\) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG](#) (allmän dataskyddsförordning; GDPR).

¹²³ Se prop. 2016/17:173 s. 309 ff. och s. 545.

¹²⁴ Se prop. 2016/17:173 s. 312 och s. 545 f.

16. Advokatsamfundets tillsyn avseende PTL

16.1 Allmänt

Tillsyn över advokatväsendet utövas enligt 8 kap. 6 § rättegångsbalken av Sveriges advokatsamfundets styrelse och disciplinnämnd. Advokat är den som är ledamot i samfundet. Advokatsamfundet utövar i dag tillsyn över att advokater följer penningtvättslagen i enlighet med de krav som lagstiftningen ställer upp. Advokatbolag har tidigare inte formellt – men i praktiken – omfattats av samfundets tillsyn i fråga om efterlevnad av penningtvättslagen. Från och med den 1 november 2019 stadgas i lag att även advokatbolag omfattas av Advokatsamfundets tillsyn. Från samma datum kommer biträdande jurister inte längre stå under tillsyn i fråga om regelefterlevnad såvitt avser PTL (se nedan). Biträdande jurister på advokatbyrå omfattas dock fortfarande av samfundets allmänna tillsyn på så sätt att varje biträdande jurist står under en advokats principalansvar och att disciplinära åtgärder i detta avseende kan riktas mot den ansvarige advokaten. Sanktioner för överträdelser av penningtvättslagen har tidigare endast kunnat beslutas för advokater. I och med ikraftträdandet av tilläggen i PTL, kommer även advokatbolag och personer (även annan än advokat) i ledande befattning kunna vara föremål för sanktioner och annat ingripande i enlighet med PTL.

Samtliga verksamhetsutövare som omfattas av det fjärde penningtvättsdirektivet ska stå under tillsyn. Enligt PTL ska Sveriges advokatsamfund även fortsättningsvis ha tillsynsansvaret över advokater. Tillsynsansvaret för samfundets del innebär ett ansvar för att säkerställa bl.a. att advokater och advokatbyråerna har upprättade riskbedömningar utifrån den individuella advokatbyråns enskilda förutsättningar (se avsnitt 4), har rutiner för att vidta de åtgärder som enligt lagstiftningen krävs för att erhålla erforderlig klientkännedom (se avsnitt 6), exempelvis kontrollera identiteten hos presumtiva klienter och att klienter inte utnyttjar advokatverksamheten för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Hur den operativa tillsynen specifikt ska utövas anges inte i förarbetena. Det konstateras bara att det får förutsättas att respektive tillsynsorgan kommer att bevaka att de skyldigheter som penningtvättslagen uppställer efterlevs.

Advokatsamfundets tillsyn sker dels proaktivt, dels genom befintlig disciplinär verksamhet.

16.2 Advokatsamfundets proaktiva tillsyn avseende PTL

Advokatsamfundet utövar sin tillsyn avseende PTL inom ramen för befintligt tillsynssystem och innebär att information om advokaternas och advokatbyråernas efterlevnad av PTL inhämtas skriftligen eller på annat lämpligt sätt. Tillsynsåtgärderna kan initieras såväl på förekommen anledning som på slumpmässiga grunder.¹²⁵

Advokatsamfundet utförde redan under 2009-2010 en proaktiv tillsynsgranskning över de 35 största advokatbyråer som omfattades av penningtvättslagstiftningen för att kontrollera att de förpliktelser som följde av lagen efterlevdes av byråerna (se

---

¹²⁵ Se närmare [Cirkulär nr 26/2009](#) med information om Advokatsamfundets tillsyn över advokater och advokatbyråer samt promemorian [Proaktiv tillsyn över advokater och advokatbyråer – en fråga om kvalitet och förtroende, liksom oberoende och självreglering](#).

promemorian *Proaktiv tillsyn över advokater – en fråga om kvalitet och förtroende, liksom oberoende och självreglering*).

Advokatsamfundet har även enligt styrelsens beslut ([cirkulär nr 28/2015](#)) sedan början av 2016 påbörjat ett mer systematiserat tillsynsarbete över advokater och advokatbyråer. Till underlag för tillsynsarbetet har en [granskningsrapport](#) tagits fram som innehåller frågor utifrån de regler för advokatverksamhet som samtliga advokater är skyldiga att följa. Frågorna har kategoriserats under en rad olika områden, varav särskilda frågor om motverkande av penningtvätt och finansiering av terrorism är ett viktigt område. I början av 2019 hade 200 advokatbyråer granskats och granskningen kommer fortsätta i samma omfattning under de närmaste åren.

Vid den hittillsvarande proaktiva tillsynen avseende byråernas PTL-efterlevnad, kan konstateras att ett antal av de mindre och mellanstora byråerna som omfattas av penningtvättslagstiftningen har haft vissa brister i fråga om krav som uppställs på advokater enligt PTL. Tillsynen har emellertid gett god och avsedd effekt, eftersom byråerna efter dialog med Advokatsamfundets kansli har åtgärdat konstaterade brister, kompletterat sin dokumentation och administration eller infört nya rutiner som ansetts uppfylla de krav som ställs enligt lagstiftning och advokatetiska regler.

Den positiva dialog som förts mellan advokatbyråerna och Advokatsamfundet har resulterat i att syftet med tillsynen har uppnåtts, dvs. att säkerställa regelefterlevnad avseende såväl lag som advokatetiska regler, bidra till att upprätthålla en hög kompetensnivå på landets advokatbyråer, stärka legitimiteten i Advokatsamfundets tillsyn samt förbättra förutsättningarna för samfundet att stödja advokatbyråerna och de enskilda ledamöterna i deras verksamhet.

16.3 Den disciplinära tillsynen avseende PTL

I de fall det vid Advokatsamfundets proaktiva tillsyn kunnat konstateras att en advokatbyrå har brister i fråga om fullgörandet av de skyldigheter som PTL uppställer för advokater, föreläggs advokatbyrån att inom en viss stadgad tidsfrist vidta erforderliga åtgärder för att åtgärda konstaterade brister. Advokatbyrån ska då också redovisa dels på vilket sätt rättelse har skett, dels vilka åtgärder som vidtagits för att likande brister inte ska upprepas.

För det fall rättelse inte sker eller då överträdelsen av lagstiftningen bedöms som så allvarlig att det inte kan anses tillräckligt med rättelse, hänskjuts ärendet till huvudstyrelsen för prövning om ärendet ska överlämnas för vidare handläggning av Disciplinnämnden. Sker detta tillämpas normala rutiner vid prövningen av ärendet rörande överträdelse mot PTL. Detsamma gäller även om en advokat skulle anmälas för att brista i tillämpningen av PTL. Disciplinnämnden prövar då frågan om advokats överträdelse av PTL på samma sätt som andra överträdelser av lag eller VRGA.

17. En ny reglering om tillsyn och ingripande mot advokater och advokatbyråer vid tillämpning av PTL

7 kap. PTL reglerar frågor om tillsyn och ingripanden. Av 7 kap. 1 § PTL framgår att bestämmelser om tillsyn över och ingripanden mot advokater och advokatbolag finns i 8 kap. rättegångsbalken (RB) och i det nya kapitlet 7 a i PTL. Nedan följer en redogörelse för direktivets krav avseende tillsyn och sanktioner, liksom en sammanfattande beskrivning av den nya tillsyns- och ingripanderegleringen avseende advokaters och advokatbolags tillämpning av PTL.

17.1 Fjärde direktivets krav på tillsyn och ingripanden

Det fjärde penningtvättsdirektivet uppställer en katalog med administrativa sanktioner. Sanktionerna ska kunna påföras verksamhetsutövarna och ska också kunna tillämpas på ledningen och fysiska personer som bär ansvar för en överträdelse. Artiklarna 47–48 och 58–60 i direktivet ställer krav på medlemsstaternas tillsyn över bl.a. advokatverksamhet och de sanktioner som ska kunna beslutas för överträdelser av de nationella bestämmelser som genomför direktivet.

Kraven i direktivet innebär i korthet att såväl enskilda advokater som advokatbolag ska vara föremål för tillsyn. Tillsynen ska omfatta lämplighetsprövning och löpande tillsyn av ledningspersoner i advokatbolag. Sanktioner ska kunna meddelas mot advokatbolag, vissa företrädare för advokatbolagen och enskilda advokater. I fråga om sanktioner kräver direktivet att samtliga verksamheter under tillsyn ställs under samma sanktionsregim, eller i vart fall att sanktionsregimerna innehåller samma mekanismer och möjligheter till ingripanden. Bland de sanktioner som ska kunna meddelas mot enskilda advokater och advokatbolag finns penningssanktioner, vars maxbelopp ska kunna bestämmas till högst en miljon euro eller, om det ger ett högre maxbelopp, två gånger den vinst som gjorts till följd av överträdelsen. Ledningspersoner i advokatbolag (såväl advokat som VD som inte är advokat) ska kunna bli föremål för beslut som innebär ett tillfälligt förbud mot att inneha ledande funktioner i advokatbyråer som omfattas av penningtvättslagstiftningen.

Tillsyn

Fjärde penningtvättsdirektivets krav i fråga om tillsyn över de verksamheter som omfattas av direktivets tillämpningsområde finns i första hand i artiklarna 47 och 48. Enligt artikel 47.3 ska, när det gäller bl.a. advokater, medlemsstaterna se till att de behöriga myndigheterna (vilket inbegriper självreglerande organ enligt artikel 48.9) vidta nödvändiga åtgärder för att hindra att brottslingar som dömts inom relevanta områden eller deras medhjälpare har en ledande befattning inom eller är verkliga huvudmän bakom dessa enheter. I artikel 48.1 och 48.2 finns ytterligare krav avseende tillsynen. Medlemsstaterna ska bl.a. kräva att de behöriga myndigheterna genomför en effektiv tillsyn med tillräckliga befogenheter för att kräva att det lämnas uppgifter som är relevanta för övervakning av efterlevnaden och utförande av kontroller. I förarbetena till aktuell genomförandelagstiftning bedöms att de myndigheter som bedriver tillsyn avseende penningtvättsregelverket måste ha rätt att genomföra platsbesök hos dem som står under tillsyn, eftersom uppgifter som kan ligga till grund för sanktionsavgifter om

betydande belopp måste kunna inhämtas tvångsvis. I annat fall bedöms tillsynsmyndigheterna inte kunna kräva in uppgifter som visar att verksamhetsutövaren har överträtt regelverket, eftersom detta skulle innebära ett krav på självangivelse.

De artiklar i fjärde penningtvättsdirektivet som avser sanktioner ställer därutöver krav på tillsynen. Om överträdelser har skett av skyldigheter som gäller för en juridisk person ska sanktioner kunna riktas mot den juridiska personen och mot ledningen i den juridiska personen (artiklarna 58.3 och 59.1). Medlemsstaterna ska se till att de behöriga myndigheterna har de tillsyns- och undersökningsbefogenheter som de behöver för att kunna fullgöra sitt uppdrag (artikel 58.4).

För att kunna besluta om sanktioner som avser skyldigheter mot den juridiska personen och dess ledning krävs att advokatsamfundet kan ställa krav på att få tillgång till handlingar och uppgifter från den juridiska personen, dvs. att den juridiska personen ställs under tillsyn avseende efterlevnaden av skyldigheter enligt penningtvättslagen.

Sanktioner

Fjärde penningtvättsdirektivets krav på sanktioner finns i artiklarna 58–60. Advokater och advokatbolag ska omfattas av den sanktionsregim som gäller för de verksamhetsutövare som bedriver icke-finansiell verksamhet.

De sanktioner som ska kunna riktas mot advokatbolag, enligt artikel 59.2 i direktivet, innebär:

- En anmodan om att den juridiska personen ska upphöra med sitt agerande och inte upprepa detta.
- Ett tillfälligt förbud för personer med ledningsansvar inom en juridisk person eller andra personer som hålls ansvariga för överträdelsen att utöva ledningsfunktioner i verksamhet som omfattas av penningtvättslagen.
- Penningsanktioner som högst uppgår till det högsta av 1 000 000 euro eller två gånger den vinst som erhållits genom överträdelsen.

De sanktioner som ska kunna riktas mot en enskild advokat, enligt artikel 59.2 i direktivet, innebär:

- En anmodan om att advokaten ska upphöra med sitt agerande och inte upprepa detta.
- Återkallande eller tillfällig indragning av auktorisering (eller motsvarande).
- Penningsanktioner som högst uppgår till det högsta av 1 000 000 euro eller, om det ger ett högre maxbelopp, två gånger den vinst som erhållits genom överträdelsen.

17.1 Sammanfattning av den nya tillsynsregleringen

Sammanfattningsvis kan den nya regleringen avseende tillsyn och sanktioner för advokatverksamhet enligt penningtvättslagstiftningen beskrivas på följande sätt.¹²⁶

- Regleringen tas in i ett nytt kapitel (7 a) i PTL.
- Advokatsamfundets tillsyn hålls i stort sett intakt, men kommer även omfatta advokatbolag.
- Advokatbolag omfattas uttryckligen av tillsyn och sanktioner.
- Biträdande jurister omfattas dock inte längre av PTL.
- När Advokatsamfundet självt anser det nödvändigt för tillsynen, får oanmälda platsbesök på byråerna göras.
- Advokatsamfundet ska bevaka så att en person som i väsentlig utsträckning har åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamhet eller gjort sig skyldig till allvarlig (ekonomisk) brottslighet, inte har en ledande befattning eller kvalificerat ägande i ett advokatbolag.
- Advokatsamfundet ges rätt att – om det kan anses nödvändigt för tillsynen av PTL – på begäran få ut uppgifter ur belastningsregistret, om brottet lett till annan påföljd än penningböter (syftar till att förhindra att dömda och annars olämpliga personer innehar ledande befattning på advokatbyrå).
- Länsstyrelsen i Stockholm ansvarar för sanktionsavgifter och ingripanden mot person i ledande befattning i advokatbolag, när Disciplinnämnden anser att detta aktualiseras.
- Disciplinnämnden kan överlämna till Länsstyrelsen att pröva frågan om sanktionsavgift och ingripande mot ledningsperson när utdömd varning (med eller utan straffavgift) inte anses som tillräcklig påföljd.
- Advokatsamfundet (Disciplinnämnden) avgör själv när det finns anledning att överlämna prövning av eventuell sanktionsavgift eller ingripande mot person i ledande befattning på advokatbyrå till Länsstyrelsen.
- Advokatsamfundet (Disciplinnämnden) ska vid överlämnandet till Länsstyrelsen lämna de uppgifter som behövs för Länsstyrelsens prövning (disciplinbeslutet och den utredning som legat till grund för beslutet).
- Sekretess gäller för de uppgifter som ligger till grund för Länsstyrelsens prövning (30 kap. 16 § OSL).
- En sanktionsavgift kan uppgå till lägst 5 000 kr och högst en miljon euro (ca 11 miljoner kr) alternativt två gånger den vinst som gjorts till följd av överträdelsen (om fastställbar). Sanktionsavgiften ska tillfalla staten.
- Ingripande mot ledningsperson i ett advokatbolag kan utgöras av antingen förbud att mellan 3 år och 10 år inneha ledande befattning i advokatbolag eller en sanktionsavgift.
- Sanktionsavgift/ingripande mot ledningsperson i advokatbolag förutsätter att överträdelsen är allvarlig, upprepad eller systematisk och personen i fråga uppsåtligen eller genom grov oaktsamhet har orsakat överträdelsen.
- Möjlighet att överklaga sanktionsavgift och ingripande vid förvaltningsdomstol (prövningstillstånd krävs för prövning i kammarrätt).
- De nya reglerna träder i kraft den 1 november 2019.

¹²⁶ Se [SFS 2019:608](#), rskr. 2019/20:1, [bet. 2019/20:JuU2](#) samt [prop. 2018/19:125](#).

17.2 Närmare beskrivning av den nya tillsynsregleringen avseende advokater och advokatbyråer som tillämpar PTL

Den nya reglering som gäller i fråga om tillsyn och ingripande mot advokater och advokatbyråer återfinns i rättegångsbalken (8 kap. 7 § tredje stycket), lagen om belastningsregister (9 a §), offentlighets- och sekretesslagen (30 kap. 16 §) och penningtvättslagen (1 kap. 2 § 20, 4 kap. 8 §, 7 kap. 1 § samt det nya 7 a kap. 1–11 §§).

Genom den nya regleringen utgör advokatbolag – men inte biträdande jurister på advokatbyråer – verksamhetsutövare enligt PTL till den del verksamheten avser sådana särskilda tjänster som uttömmande anges i PTL (1 kap. 4 § första stycket). Det anges vidare uttryckligen i lag att advokatbolag står under tillsyn av Sveriges advokatsamfund vid tillämpning av PTL. Vid överträdelser av PTL får Advokatsamfundet ingripa mot advokatbolag genom uttalande, erinran och varning. Länsstyrelsen i Stockholms län får – efter överlämnande av samfundet och i förening med varning mot advokat eller advokatbolag – vid överträdelser av PTL ingripa mot advokater, advokatbolag och personer i advokatbolags ledning genom beslut om sanktionsavgift och tillfälligt förbud att ingå i advokatbolags ledning.

Grundläggande bestämmelser om tillsyn över och ingripanden mot advokater och advokatbolag finns i 8 kap. rättegångsbalken. Det som gäller enligt 8 kap. rättegångsbalken gäller också vid tillämpning av penningtvättslagen (7 kap. 1 § PTL). Denna ordning är ett uttryck för att tillsynen över att advokater och advokatbolag fullgör sina skyldigheter enligt PTL är samordnad med den ordinarie tillsynsverksamheten. De bestämmelser om tillsyn över och ingripanden mot advokater och advokatbolag som krävs för att genomföra det fjärde penningtvättsdirektivet fullt ut tas in i ett nytt kapitel i penningtvättslagen (7 a kap.).

17.2.1 Förändrad syn på vilka verksamhetsutövare som omfattas av Advokatsamfundets tillsyn enligt PTL

Advokatbolag ska uttryckligen omfattas av tillsynen enligt PTL

Advokatbolag anses vara verksamhetsutövare enligt penningtvättslagen till den del den advokatverksamhet som advokaterna vid advokatbolaget driver avser vissa tjänster.¹²⁷ Därmed har det också ansetts nödvändigt att det i lagen uttryckligen anges att advokatbolag står under tillsyn av Advokatsamfundets styrelse och disciplinnämnd vid tillämpning av penningtvättslagen och att advokatbolag ska lämna de uppgifter till styrelsen eller disciplinnämnden som behövs för tillsynen.¹²⁸

Advokatbolag har tidigare inte uttryckligen stått under Advokatsamfundets tillsyn (även om advokatbyråerna i praktiken granskas av Advokatsamfundet, t.ex. inom ramen för samfundets proaktiva tillsyn). Samtidigt får bara advokater vara delägare eller verkställande direktör i advokatbolag, om inte Advokatsamfundets styrelse medger undantag (8 kap. 4 § rättegångsbalken och avsnitt 7.5 i vägledande regler om god advokatsed). Genom tillsynen över att advokater fullgör sina skyldigheter

¹²⁷ Se 1 kap. 2 § 20 PTL och prop. 2018/19:125 s. 19 ff.

¹²⁸ Se prop. 2018/19:125 s. 22 f.

enligt god advokatsed och prövningen av om andra personer än advokater kan vara delägare eller verkställande direktörer i advokatbolag, skulle det därför kunna göras gällande att advokatbolagen redan står under sådan tillsyn som avses i artikel 48 i direktivet och att svensk rätt därmed uppfyller direktivets krav. För att det ska vara tydligt att direktivet är genomfört har regeringen emellertid ansett att det uttryckligen i lag ska anges att advokatbolag står under tillsyn av Advokatsamfundet vid tillämpning av penningtvättslagen och att ett advokatbolag ska lämna de uppgifter till samfundet som behövs för tillsynen.

De advokatbolag som omfattas av tillsyns- och sanktionsregleringen i PTL får anses vara sådana advokatbolag som utåt – gentemot klienten – utövar verksamhet som omfattas av PTL; alltså inte eventuellt underliggande delägarbolag (se ovan avsnitt 3 angående att PTL endast omfattar uppdragsförhållanden direkt gentemot klient).

Biträdande jurister omfattas inte längre av PTL

Uttrycket ”notarier och andra oberoende jurister” i artikel 2.1.3 b i direktivet får anses ta sikte på de som självständigt driver en ekonomisk verksamhet med inriktning på juridisk rådgivning. En biträdande jurist på en advokatbyrå står under instruktion och tillsyn av en advokat. Det innebär att den biträdande juristen har en osjälvständig ställning i förhållande till den advokat som har ansvar för att den biträdande juristen fullgör sina skyldigheter enligt god advokatsed när han eller hon biträder advokatbyråns klienter. Av dessa skäl har biträdande jurister på advokatbyråer inte ansetts omfattas av uttrycket ”notarier och andra oberoende jurister” i artikel 2.1.3 b i direktivet. Eftersom direktivet inte kräver att biträdande jurister på advokatbyråer är verksamhetsutövare enligt PTL och då ett disciplinärt ansvar kan utkrävas av den advokat som har ansvar för en biträdande jurist som inte fullgör sina skyldigheter enligt lag och god advokatsed, har regeringen ansett att det är tillräckligt att advokater är verksamhetsutövare enligt PTL. Biträdande jurister på advokatbyrå anses därför inte längre vara verksamhetsutövare enligt PTL.¹²⁹

17.2.2 Platsundersökningar – lagstadgad möjlighet för Advokatsamfundet att på plats granska byråernas PTL-efterlevnad

Det regleras uttryckligen i lag att Advokatsamfundets styrelse och disciplinnämnd, när det är nödvändigt för tillsynen, ska kunna genomföra en platsundersökning hos en advokat eller ett advokatbolag (7 a kap. 4 § PTL).

Det fjärde penningtvättsdirektivet innehåller inga bestämmelser om platsundersökning. Sådana finns däremot i det femte penningtvättsdirektivet (2018/843/EU av den 30 maj 2018). Platsundersökning har ansetts utgöra en viktig komponent för effektiv tillsyn av penningtvättsregelverket (prop. 2016/17:173 s. 344). Såvitt avser verksamhetsutövare som inte omfattas av någon särskild rörelselag, inbegripet advokater, får tillsynsmyndigheten, när den anser det nödvändigt, genomföra en platsundersökning hos den aktuella verksamhetsutövaren (7 kap. 5 § andra stycket PTL). Det har tidigare inte funnits någon uttrycklig bestämmelse i lag om att Advokatsamfundet kan genomföra platsundersökning hos en advokat eller ett advokatbolag, även om det med stöd av de

---

¹²⁹ Se 1 kap. 2 § 20 PTL och prop. 2018/19 s. 21 f.

allmänna bestämmelserna om tillsyn i 8 kap. 6 § rättegångsbalken kan hävdas att en sådan möjlighet att utföra platsundersökning hos advokater och advokatbolag redan finns. Det har dock ansetts att det uttryckligen i lag bör stadgas att Advokatsamfundet ska kunna genomföra platsundersökning hos advokater och advokatbolag vid tillsynen över att dessa fullgör sina skyldigheter enligt PTL, inte minst mot bakgrund av tillsynsätgårdens ingripande natur. En sådan bestämmelse har därför tagits in i 7 a kap. 4 § PTL. En platsundersökning får dock enligt bestämmelsen utföras endast om den är nödvändig för tillsynen.

17.2.3 Lämplighetsprövning

Den som i väsentlig utsträckning har åsidosatt skyldigheter i näringsverksamhet eller som har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet får enligt PTL inte ha ett kvalificerat innehav av andelar i ett advokatbolag eller ingå i dess ledning.

Eftersom det finns ingripandemöjligheter mot advokater, genom beslut om uteslutning, och mot personer i advokatbolags ledning, genom beslut om återkallelse av undantag från kravet att advokater ska vara delägare i advokatbolag eller ingå i dess ledning, kan det göras gällande att personer i advokatbolags ledning redan är föremål för en sådan lämplighetsprövning som krävs enligt artikel 47.3 i direktivet. För att det ska stå klart att svensk rätt uppfyller direktivets krav, har regeringen dock ansett att det tydligt av lag bör framgå att en lämplighetsprövning ska göras även beträffande personer i advokatbolags ledning. En bestämmelse om att den som har åsidosatt skyldigheter i näringsverksamhet eller har gjort sig skyldig till viss brottslighet inte får ha ett kvalificerat innehav av andelar i ett advokatbolag eller ingå i dess ledning har därför införts. Denna lämplighetsprövning framgår av 7 a kap. 3 § PTL.

17.2.4 Advokatsamfundets tillgång till belastningsregistret

För att Advokatsamfundet ska kunna göra sådana lämplighetsprövningar av ledande personer i advokatbolag som PTL föreskriver och i övrigt utföra den tillsyn över att advokater och advokatbolag fullgör sina skyldigheter enligt PTL, ska personuppgifter ur belastningsregistret lämnas ut på begäran av Advokatsamfundets styrelse eller disciplinnämnd, om brottet lett till strängare påföljd än penningböter. Regeringen får i förordning meddela närmare föreskrifter om i vilken utsträckning Advokatsamfundet ska ha tillgång till sådana uppgifter.¹³⁰

Advokatsamfundets möjlighet att inhämta uppgifter från belastningsregistret gäller alltså endast för att samfundet ska kunna utöva sin tillsyn av att advokater och advokatbolag fullgör sina skyldigheter enligt PTL. Uppgifter från registret kan alltså *inte* inhämtas i andra sammanhang, t.ex. såsom underlag vid prövning av en ansökan om inträde i samfundet.

---

¹³⁰ Se 9 a § i lagen (1998:620) om belastningsregister.

17.2.5 Ingripanden mot advokater och advokatbolag¹³¹

Utöver sedvanliga disciplinära påföljder mot *advokat*, i enlighet med vad som framgår av 8 kap. 7 § rättegångsbalken (erinran, varning, varning förenad med straffavgift samt uteslutning) ska Advokatsamfundets styrelse och disciplinnämnd få ingripa mot *advokatbolag* genom beslut om uttalande, erinran och varning vid en överträdelse av penningtvättslagen.

En advokat som tilldelas en varning får också tilldelas en straffavgift på högst 50 000 kronor (8 kap. 7 § rättegångsbalken). En straffavgift av den storleken har dock inte ansetts uppfylla kraven på en sanktionsavgift enligt direktivet. Advokater har därför ansetts kunna meddelas en sanktionsavgift i stället för en straffavgift till den del varningen avser en överträdelse av PTL. För att uppfylla kraven i direktivet bör även ett advokatbolag och personer i ett advokatbolags ledning kunna påföras en sanktionsavgift. Om ett advokatbolag har meddelats en varning för en överträdelse av PTL, bör därför även bolaget och en person som ingår i bolagets ledning kunna påföras en sanktionsavgift.

Det kan i detta sammanhang erinras om att Advokatsamfundets tillsyn enligt rättegångsbalken endast omfattar advokats handlande som utgör advokatverksamhet eller annars utgör oredlighet (8 kap. 7 § RB). Även brott utanför advokatverksamhet som visar att advokaten är uppenbart olämplig att vara advokat, omfattas dock numera av Advokatsamfundets tillsyn och kan innebära att advokaten utesluts ur samfundet (8 kap. 7 a § RB).

Det fjärde penningtvättsdirektivet kräver även att det ska vara möjligt att besluta om ett tillfälligt förbud att ingå i ett advokatbolags ledning. Det finns redan i dag en möjlighet att hindra att personer som har överträtt penningtvättsregelverket ingår i ett advokatbolags ledning genom bestämmelserna i rättegångsbalken om uteslutning ur Advokatsamfundet och genom att det krävs medgivande från Advokatsamfundets styrelse för att en person som inte är advokat ska få vara delägare eller verkställande direktör i ett advokatbolag (8 kap. 4 och 7 §§ rättegångsbalken och 7.5 VRGA). Någon möjlighet att besluta om ett tillfälligt förbud att ingå i ett advokatbolags ledning finns dock inte. Det har därför ansetts nödvändigt att i PTL slå fast en ingripandemöjlighet mot en person som ingår i ett advokatbolags ledning genom ett beslut att personen under en viss tid, lägst tre år och högst tio år, inte får upprätthålla en sådan funktion hos ett advokatbolag. Ett sådant ingripande mot personer i ett advokatbolags ledning bör – på motsvarande sätt som en sanktionsavgift för ett advokatbolag – förutsätta att advokatbolaget har meddelats en varning för en överträdelse av penningtvättslagen.

Om en *advokat* har meddelats en varning för en överträdelse av PTL kan ingripande alltså ske mot advokaten genom beslut om sanktionsavgift. Om ett *advokatbolag* har meddelats en varning för en överträdelse av penningtvättslagen får ingripande ske mot

1. advokatbolaget genom beslut om sanktionsavgift, och
2. en person som ingår i advokatbolagets ledning (styrelseledamot, VD, etc.), genom
  - a) beslut att personen i fråga under en viss tid, lägst tre år och högst tio år, inte får upprätthålla en sådan funktion hos ett advokatbolag, eller
  - b) beslut om sanktionsavgift.

---

¹³¹ Se 7 a kap. 6 – 9 §§ PTL och prop. 2018/19:125 s. 26 – 35.

Om styrelsen eller disciplinnämnden anser att det finns skäl att överväga huruvida en utdelad varning inte är tillräckligt som påföljd för en överträdelse av PTL, får styrelsen eller disciplinnämnden överlämna ärendet till Länsstyrelsen i Stockholms län, som ska besluta om det dessutom finns anledning att påföra advokaten eller advokatbolaget en sanktionsavgift eller besluta om ingripande mot ledningsperson i advokatbolaget. Styrelsen eller disciplinnämnden ska lämna de uppgifter till Länsstyrelsen som behövs för prövningen om sanktionsavgift eller ingripande.

En sanktionsavgift ska *som högst* fastställas till det högsta av

1. två gånger den vinst som verksamhetsutövaren gjort till följd av överträdelsen (om beloppet går att fastställa), eller
2. ett belopp i kronor motsvarande en miljon euro.

En sanktionsavgift för en advokat, ett advokatbolag eller en person i advokatbolagets ledning får inte bestämmas till ett lägre belopp än 5 000 kronor. Sanktionsavgiften ska tillfalla staten.

Regeringen har, till skillnad från Advokatsamfundet, bedömt att en sanktionsavgift mot en enskild advokat – i likhet med vad som gäller för revisorer och fastighetsmäklare – inte förutsätter att advokaten uppsåtligen eller av grov oaktsamhet har orsakat överträdelsen. Eftersom en VD i ett advokatbolag inte behöver vara advokat kräver däremot ett ingripande mot en person som ingår i advokatbolagets ledning att överträdelsen är allvarlig, upprepad eller systematisk och personen i fråga uppsåtligen eller av grov oaktsamhet har orsakat överträdelsen.¹³² Det kan i detta sammanhang anmärkas att en advokat kan vara föremål både för ingripande genom ett beslut om sanktionsavgift i egenskap av advokat (vid advokatens överträdelse av PTL) och i egenskap av person i advokatbolags ledning (vid advokatbolagets överträdelse av PTL). Hur ansvaret för att fullgöra skyldigheterna enligt PTL ska fördelas mellan en advokat och ett advokatbolag regleras i 2 kap. 16 § PTL.

17.2.6 Överlämnande till Länsstyrelsen i Stockholms län

Advokatsamfundet utövar tillsyn över advokater och advokatbolag. Samtidigt ska Advokatsamfundet tillvarata deras intressen i olika avseenden. För att de och allmänheten ska ha förtroende för Advokatsamfundet krävs att det föreligger en balans mellan dessa roller. Om Advokatsamfundet skulle ges möjlighet att ingripa mot advokater och advokatbolag genom beslut om så höga sanktionsavgifter som föreskrivs i fjärde penningtvättsdirektivet, riskerar det att rubba den balansen. Regeringen har därför ansett att den mest lämpliga ordningen är att det är en myndighet som ges befogenhet att besluta om ingripande mot advokater, advokatbolag och personer i advokatbolags ledning genom beslut om sanktionsavgift och tillfälligt förbud att ingå i ett advokatbolags ledning. Länsstyrelsen i Stockholm har utsetts vara den myndighet som – efter hänskjutande från Advokatsamfundet – har att pröva sanktionsavgifter och ingripanden mot advokater och advokatbolag.¹³³

Det är upp till Advokatsamfundet att självständigt göra en bedömning av om det finns skäl att – utöver utdelad varning – överväga ett ingripande genom en sanktionsavgift eller ett tillfälligt förbud att ingå i ett advokatbolags ledning. Ett ärende hos

¹³² Se prop. 2018/19:125 s. 28 – 30.

¹³³ Se prop. 2018/19:125 s. 31 ff.

Länsstyrelsen kommer att inledas genom att Advokatsamfundet – utan eget yttrande – överlämnar den aktuella frågan till Länsstyrelsens prövning. Advokatsamfundet kommer inte att vara part i ärendet hos Länsstyrelsen, men ska lämna de uppgifter till Länsstyrelsen som behövs för prövningen. Regeringen anser att bestämmelserna i 8 kap. 6 § rättegångsbalken och 23 och 25 §§ förvaltningslagen tillsammans med den föreslagna bestämmelsen om att Advokatsamfundet ska lämna de uppgifter till Länsstyrelsen som behövs för prövningen är tillräckliga för Länsstyrelsens prövning. Det har därför inte ansetts nödvändigt att också införa en bestämmelse om att advokater eller advokatbolag ska vara skyldiga att lämna de uppgifter som behövs för Länsstyrelsens prövning. Detta är även något som Advokatsamfundet, utifrån lagstadgade advokatetiska tystnadspliktsprinciper, har motsatt sig.

Advokatsamfundet – inte Länsstyrelsen – utövar tillsyn över advokater och advokatbolag. Det innebär att Länsstyrelsens prövning i huvudsak kommer att grundas på Advokatsamfundets beslut om varning. Länsstyrelsen har ingen möjlighet att genomföra platsundersökningar hos en advokat eller ett advokatbolag.

17.2.7 Val av ingripande och överklagande

Vid valet av ingripande vid en överträdelse av PTL ska hänsyn tas till hur allvarlig överträdelsen är och hur länge den har pågått. Särskild hänsyn ska tas till skador som har uppstått och graden av ansvar. I försvårande riktning ska det beaktas om advokaten eller advokatbolaget tidigare har begått en överträdelse eller om personen i advokatbolagets ledning tidigare orsakat en sådan överträdelse. I förmildrande riktning ska det beaktas om den som ingripandet gäller i väsentlig utsträckning genom ett aktivt samarbete har underlättat Advokatsamfundets utredning och snabbt upphört med överträdelsen eller snabbt verkat för att överträdelsen ska upphöra, sedan den anmälts till eller påtalats av samfundet. När sanktionsavgiften fastställs ska särskild hänsyn tas till dessa omständigheter samt till den berördes finansiella ställning och, om det går att fastställa, den vinst som gjorts till följd av överträdelsen. Frågor om ingripande mot personer i advokatbolags ledning ska prövas genom sanktionsföreläggande. Ett beslut om sanktionsavgift ska verkställas inom en viss tid och en sanktionsavgift som har beslutats ska falla bort i den utsträckning verkställighet inte har skett inom fem år från det att beslutet fick laga kraft eller sanktionsföreläggandet godkändes. Länsstyrelsens beslut om ingripande genom beslut om sanktionsavgift och tillfälligt förbud att ingå i advokatbolags ledning får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Beslut om att meddela ett sanktionsföreläggande får dock inte överklagas.¹³⁴

17.2.8 Sekretess

Bestämmelser om tystnadsplikt vid handläggningen av ärenden om tillsyn över och ingripanden mot advokater och advokatbolag hos Advokatsamfundet finns i 8 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken. Den som har deltagit i handläggningen av ett tillsynsärende hos Advokatsamfundet får inte obehörigen röja vad han eller hon då har fått veta om någons personliga eller ekonomiska förhållanden. Bestämmelser om sekretess vid handläggningen av ärenden hos myndigheter om tillsyn över och

---

¹³⁴ Se 7 a kap. 9 – 11 §§ PTL.

ingripanden mot advokater hos förvaltningsmyndigheter och domstolar finns i 30 kap. 16 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL). Sekretess gäller i ärende om någons inträde i Advokatsamfundet, om disciplinärt ingripande mot en advokat eller om en advokats utslutning ur samfundet för uppgift om hans eller hennes ekonomiska ställning eller om annans personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den som uppgiften rör lider skada eller men om uppgiften röjs. För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år.

Sekretessen till skydd för enskild i verksamhet som avser tillsyn över och ingripanden mot advokater enligt 30 kap. 16 § OSL gäller även i ärenden om ingripanden mot advokater och advokatbolag genom beslut om sanktionsavgift och tillfälligt förbud att ingå i advokatbolags ledning.¹³⁵

18. En nationell samordningsfunktion för åtgärder mot penningtvätt och terroristfinansiering

Mot bakgrund av att den tidigare befintliga samordningsfunktionen av regeringen inte ansetts kunna möta de krav som ställs i det fjärde och femte direktivet, har regeringen beslutat att från och med den 1 januari 2018 införa en ny samordningsfunktion.¹³⁶ Den nya samordningsfunktionen lyder under Polismyndigheten (i stället för som tidigare under Finansinspektionen) och består av såväl tillsynsmyndigheter som brottsbekämpande myndigheter. Samordningsfunktionen består av representanter för Bolagsverket, Brottsförebyggande rådet, Ekobrottsmyndigheten, Fastighetsmäklarinspektionen, Finansinspektionen, Kronofogdemyndigheten, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Polismyndigheten, Revisorsinspektionen, Skatteverket, Spelinspektionen, Sveriges advokatsamfund (frivilligt deltagande), Säkerhetspolisen, Tullverket samt Åklagarmyndigheten. Utöver dessa tillsynsorgan och myndigheter ska även verksamhetsutövare och övriga berörda fysiska och juridiska personer i lämplig utsträckning kunna ges möjlighet att delta i och bidra till samordningsfunktionens arbete.

Regeringen har instämt i Advokatsamfundets uppfattning att det nationella myndighets-samarbetet mot penningtvätt och terroristfinansiering inte i första hand bör betraktas som något polisiärt, utan som en del av en bredare förebyggande ansats som syftar till att skapa och sprida kunskap och medvetenhet om penningtvätt och finansiering av terrorism bland myndigheter, självreglerande organ (Advokatsamfundet) och verksamhetsutövare.¹³⁷ Baserat på denna kunskap skapas bättre förutsättningar att kunna utforma och anpassa åtgärder som är lämpliga och anpassade för att bekämpa dessa företeelser på ett riskbaserat och effektivt sätt.¹³⁸

Samordningsfunktionen har i uppdrag att nationellt

1. löpande identifiera, kartlägga och analysera riskerna och metoderna för penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige samt sammanställa, årligen eller efter nya eller förändrade risker, uppdatera och i lämplig utsträckning offentliggöra nationella riskbedömningar för penningtvätt respektive finansiering av terrorism,

---

¹³⁵ Se prop. 2018/19:125 s. 35 och 40.

¹³⁶ Se 13-15 §§ förordningen (2017:675) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

¹³⁷ Se prop. 2016/17:173 s. 444 f.

¹³⁸ Se prop. 2016/17:173 s. 440 – 445.

2. ge information till verksamhetsutövare, som är utformad så att den kan bidra till verksamhetsutövarnas allmänna riskbedömning, riskklassificering av kunder samt övervakning och rapportering av misstänkta aktiviteter och transaktioner, och
3. fungera som ett forum för informationsutbyte och kunskapsöverföring för de myndigheter och organ som utövar tillsyn över verksamhetsutövare, bland annat när det gäller metoder för tillsyn och regelgivning.

Samordningsfunktionen för åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism har i juni 2019 tagit fram en [Nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige 2019](#). Rapporten lyfter fram risker inom flera områden, däribland: målvakter och utnyttjade identiteter; brister avseende spridning, tillgång och framställning av information och kunskap inom den svenska regimen; avsaknad av resurser, verktyg eller tillräckligt lagstöd; samt avancerade storskaliga penningtvättsupplägg.

19. Registrering av verkliga huvudmän i juridiska personer

Genom ikraftträdandet av den nya penningtvättslagen, lagen 2017:630 om åtgärder mot penningtvätt och terrorism, har regeringen även beslutat om en särskild lag om registrering av verkliga huvudmän; [lagen \(2017:631\) om registrering av verkliga huvudmän](#) (RegL). Lagen trädde, i likhet med den PTL, i kraft den 1 augusti 2017.¹³⁹ Lagen har kompletterats med en förordning.¹⁴⁰ Bolagsverket är utsedd till registerförande myndighet.

Den nya registreringslagen syftar till att genom krav på ökad insyn och registrering av verkliga huvudmän i juridiska personer, förhindra att juridiska personer utnyttjas för penningtvätt eller terroristfinansiering. Lagen anses vara en viktig beståndsdel i ett regelverk som syftar till att göra det svårare för kriminella att gömma sig bakom en juridisk person.

19.1 Registreringsskyldigheten

Lagen är tillämplig på samtliga svenska juridiska personer där staten inte har ett avgörande rättsligt bestämmande inflytande. Lagen gäller även utländska juridiska personer som driver verksamhet i Sverige. Vissa särskilt utpekade juridiska personer är dock undantagna från registreringsskyldigheten.¹⁴¹

Advokatsamfundet har bedömts inte kunna omfattas av undantagsregeln i lagen och har därför, liksom alla advokatbyråer, att anmäla eventuella verkliga huvudmän till Bolagsverkets särskilda register.

Juridiska personer ska till Bolagsverket anmäla om de har en eller flera verkliga huvudmän och i så fall uppge vem som är verklig huvudman. Med verklig

---

¹³⁹ Se prop. 2016/17:173 s. 445 – 482 och s. 562 – 575 samt Finansutskottets bet. 2016/17:FiU32 s. 27 – 29.

¹⁴⁰ Se [förordningen \(2017:667\) om registrering av verkliga huvudmän](#).

¹⁴¹ Se 1 kap. 2 andra stycket lagen (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän (registerlagen).

huvudman avses främst fysiska personer som ensamma eller tillsammans med någon annan ytterst äger eller kontrollerar en juridisk person. En fysisk person ska bland annat antas utöva den yttersta kontrollen över en juridisk person om han eller hon kontrollerar mer än 25 procent av det totala antalet röster i den juridiska personen.¹⁴²

Mot denna bakgrund är det uppenbart att Advokatsamfundet inte har några verkliga huvudmän att registrera till Bolagsverket. Detsamma torde gälla för vissa advokatbyråer (främst de större byråerna), medan en stor del av landets advokatbyråer dock kommer att omfattas av registreringsskyldigheten. Skyldighet föreligger dock även att till Bolagsverket ange att någon verklig huvudman inte finns, i enlighet med det elektroniska anmälningsförfarande som upprättats.¹⁴³

Sveriges advokatsamfund har framhållit att det med hänsyn till sin organisationsform som privaträttsligt organ med myndighetsuppgifter och övriga lagstadgade uppgifter bör undantas från lagen om registrering.¹⁴⁴ Regeringen har dock inte delat denna uppfattning. Privaträttsliga organ med myndighetsliknande uppgifter kan enligt regeringen vara organiserade på olika sätt, och staten utövar kontroll över dem i olika omfattning och enligt olika mekanismer. Till denna grupp hör Advokatsamfundet. Enligt regeringen bör det inte införas något särskilt undantag för juridiska personer av detta slag. Frågan om de omfattas av regleringen eller inte får därför bedömas på grundval av den kontroll som staten på olika sätt kan anses utöva över dem. Advokatsamfundet har inte angetts som ett privaträttsligt organ som på denna grund bör undantas.

Anmälningskyldiga juridiska personer som bildats före ikraftträdandet ska enligt lagens övergångsbestämmelser göra en anmälan till registret *senast sex månader efter lagens ikraftträdande*. Om ingen anmälan görs, kan Bolagsverket förelägga den juridiska personen att komma in med anmälan inom en viss angiven tid, vid äventyr av vite.

Anmälan ska bland annat innehålla

- Organisationsnummer,
- Företagsnamn,
- Namn, personnummer, medborgarskap och bosättningsland för den verkliga huvudmannen,
- Arten av kontroll, dvs. hur den verkliga huvudmannen kontrollerar företaget eller föreningen,
- Omfattningen av kontrollen, i procent, samt
- Uppgift om personen äger eller kontrollerar företaget eller föreningen tillsammans med närstående eller genom andra företag.

---

¹⁴² Vad som avses med verklig huvudman framgår av 1 kap. 3-7 §§ i lagen.

¹⁴³ Se [Bolagsverkets föreskrifter](#) om registrering av verkliga huvudmän (Bolagsverkets författningssamling BOLFS 2017:2).

¹⁴⁴ Se Advokatsamfundets [remissyttrande den 26 april 2016](#) över penningtvätsutredningens betänkande (SOU 2016:8), liksom [remissyttrande den 26 juni 2017](#) över Bolagsverkets förslag till föreskrifter om registrering av verkliga huvudmän.

19.2 Felaktiga uppgifter och anmälningsskyldighet

Om det kan antas att uppgifter i registret över verkliga huvudmän är felaktiga, får Bolagsverket förelägga den juridiska personen att rätta uppgifterna eller att visa att de är korrekta. Detsamma gäller om uppgifterna i en anmälan om registrering kan antas vara felaktiga.¹⁴⁵ Bolagsverket förelägger då företaget eller föreningen att skicka in korrekta uppgifter. Om uppgifterna ändå inte kommer in kan företaget eller föreningen behöva betala ett vite (böter).¹⁴⁶

Såsom framgått av avsnitt 7.3.5.5 stadgar RegL även att verksamhetsutövare och myndigheter som omfattas av penningtvättslagen och använder registret har en skyldighet att till Bolagsverket anmäla om det finns anledning att misstänka att uppgifterna i registret är felaktiga eller om anmälan trots skyldighet enligt lagen inte gjorts inom stadgad tid.¹⁴⁷

Om en advokat under sin klientkännedomprocess upptäcker att uppgifterna i registret inte stämmer överens med den bedömning om klientens verkliga huvudmannaskap som advokaten har gjort, eller uppgifter saknas trots att de enligt lagen skulle ha registrerats, ska detta alltså anmälas till Bolagsverket. Rekvisitet ”har anledning att misstänka” innebär att anmälan ska ske trots att det inte är helt klarlagt att uppgifterna är felaktiga.¹⁴⁸

I enlighet med förarbetena får bedömningen om en eventuell anmälningsskyldighet göras av den enskilde advokaten/advokatbyrån utifrån omständigheterna i det enskilda fallet i den enskilda klientkännedomprocessen. Skulle advokatens utredningar i fråga om verklig huvudman inte stämma överens med de uppgifter som finns registrerade, bör en advokat i första hand genom kontakt med den presumtiva klienten försöka reda ut oklarheter eller uppenbart ofrivilliga felaktigheter. En anmälan till Bolagsverket bör normalt endast aktualiseras när risken förknippad med den presumtiva klienten anses vara hög. I de fall det framstår som uppenbart att klienten medvetet lämnat felaktiga uppgifter, finns även anledning för advokaten att inte anta uppdraget.¹⁴⁹ Någon skyldighet att anmäla de felaktiga uppgifterna till Bolagsverket torde därmed normalt inte föreligga.¹⁵⁰ Generellt sett har advokaten även i fråga om anmälningsskyldighet till Bolagsverket att agera i enlighet med i lag stadgad tystnadsplikt och god advokatsed. Det kan i sammanhanget även anmärkas att utebliven anmälan inte är sanktionerat i lagstiftningen.

---

¹⁴⁵ Se 3 kap. 4 § RegL och prop. 2016/17:173 s. 476 ff. och 572.

¹⁴⁶ Se 3 kap. 6-8 §§ RegL och prop. 2016/17:173 s. 479 och 573.

¹⁴⁷ Se 3 kap. 5 § RegL och prop. 2016/17:173 s. 480 f. och 572 f.

¹⁴⁸ Se prop. 2016/17:173 s. 573.

¹⁴⁹ Uppstår det oklarheter kring den presumtiva klientens verkliga huvudmän som advokaten inte är bekväm med, bör detta normalt föranleda att uppdraget inte antas.

¹⁵⁰ Jfr rapporteringsskyldigheten avseende presumtiva klienter till Finanspolisen i avsnitt 10.1.

20. Lagen om straff för penningtvättsbrott

Riksdagen beslutade den 15 maj 2014 lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott (nedan benämnd penningtvättsbrottslagen). Denna lag gäller från och med den 1 juli 2014. Lagen innehåller straffrättsliga bestämmelser om penningtvätt. När det gäller finansiering av terrorism finns straffrättsliga regler i lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall (finansieringslagen).

I lagen om straff för penningtvättsbrott omfattar straffansvaret även den som tvättar vinster från egen brottslighet (självtvätt), liksom den som i näringsverksamhet eller liknande medverkar till åtgärder som skäligen kan antas vara vidtagna i penningtvättssyfte (näringspenningtvätt). Straffansvar gäller för försök, förberedelse och stämpling till brott som inte är ringa. Vidare stadgar lagen om utökade möjligheter att förverka egendom som har varit föremål för penningtvätt. Enligt lagstiftningen är det dessutom möjligt att beslagta egendom som misstänks vara föremål för penningtvätt eller avsedd för finansiering av terrorism (penningbeslag).

Utöver straffrättsliga påföljder kan en advokat som inte uppfyller skyldigheterna enligt penningtvättslagen ådömas disciplinär påföljd och sanktionsavgift.

20.1 Allmänt om penningtvättsbrottslagen

Sammanfattningsvis innehåller penningtvättsbrottslagen i huvudsak följande.

- Nytt brott – penningtvättsbrott. Genom den nya brottsrubriceringen kriminaliseras penningtvätt som ett självständigt brott (tidigare var ett penningtvättsförfarande kriminaliserat såsom penninghäleri).
- ”Självtvätt” blir brottsligt. Till skillnad från vad som gällde tidigare ska även den som tvättar vinster från egen brottslighet kunna dömas för penningtvättsbrott.
- Straffansvar för penningtvättsbrott i näringsverksamhet (näringspenningtvätt). Bestämmelsen avser att träffa verksamhetsutövare som låter sin verksamhet användas för åtgärder som kan misstänkas vara penningtvätt.
- Kopplingen till det brott som gett vinsten breddas. För att dömas för penningtvättsbrott är det numera tillräckligt att brottsvinsten kommer från brott eller brottslig verksamhet, snarare än från ett specifikt angivet brott.
- Ökade möjligheter att förverka egendom som varit föremål för penningtvätt.
- Möjligheter att säkra pengar.

Kraven på en effektivare kriminalisering av penningtvätt har, såsom beskrivits ovan, även medfört vissa tillägg till penningtvättslagen (PTL). Även dessa lagändringar trädde i kraft den 1 juli 2014.

- Vid rapportering till Polismyndigheten (Finanspolisen) ska ytterligare information lämnas (se ovan avsnitt 10).
- Dessutom ges Polismyndigheten (Finanspolisen) möjlighet att fatta dispositionsförbud angående egendom som finns hos verksamhetsutövaren (se ovan avsnitt 14).

I och med ikraftträdandet av penningtvättsbrottslagen bröts reglerna om penninghäleri ut ur brottsbalken och brottet penningtvätt i penningtvättsbrottslagen förtydligades och utvidgades. Dessutom infördes regler för näringsverksamheter, vilket bland annat innefattar advokatbyråverksamhet.

20.2 Närmare om penningtvättsbrotten

Penningtvätt innebär att åtgärder vidtas med förtjänsten av ett brott för att dölja att pengarna eller egendomen har ett brottsligt ursprung. Penningtvättsbrottet avgränsas på så vis att det omfattar den som överlåter, förvärvar, omsätter, förvarar eller vidtar annan liknande åtgärd med egendom. Även att underlätta för någon annan att tillgodogöra sig egendomen omfattas av rubriceringen.

Om åtgärden har ovannämnda syfte kan man också dömas för penningtvättsbrott om man tillhandahåller, förvärvar eller upprättar en handling som kan ge en påhittad förklaring till innehavet av pengarna eller egendomen. Även en person som deltar i transaktioner som genomförs för skens skull, uppträder som mellanhand eller utför en liknande åtgärd omfattas av brottet. Straffansvar gäller även för försök, förberedelse och stämpling till penningtvätt. Beviskraven för penningtvättsbrott blir lägre genom att det i vissa fall kommer att vara tillräckligt att visa att brottsvinsten härrör från brottslig verksamhet i stället för ett specifikt angivet brott.

Den som i näringsverksamhet medverkar till en åtgärd som skäligen kan antas vara vidtagen i syfte att dölja att pengar eller annan egendom härrör från brott kan dömas för *näringspenningtvätt*. Att medverka i transaktioner som utifrån yttre omständigheter är att bedöma som misstänkta och som inte bör utföras är brottsligt, även om det i efterhand visar sig att transaktionen inte var gjord i penningtvättssyfte. Det är det klandervärda risktagandet som straffbeläggs. Eftersom det rör sig om ett straffrättsligt ansvar är det i första hand den eller de personer som i det enskilda fallet har tagit ställning till, och därigenom medverkat till, en viss åtgärd som kan hållas ansvariga. Av förarbetena till lagen framgår att om man har följt klientkännedomsrutinerna enligt PTL så bör man kunna skydda sig mot misstankar om näringspenningtvättsbrott, även om det i efterhand skulle visa sig att man *de facto* har deltagit i en penningtvättstransaktion.

./.

Bilaga 1

Exempel på information att inhämta från klienten

[Hälsningsfras]

Information med anledning av lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism ("penningtvättslagen")

Enligt penningtvättslagen är vi som advokatbyrå skyldiga att inhämta information om våra klienter. Vi ber *er/dig* vänligen därför att förse oss med de dokument och den övriga information som vi nedan efterfrågar avseende *ert bolag/dig*.

Fyll på eller ta bort punkter efter behov med hänsyn till bl.a. klienten, riskbedömningen och vad som sedan tidigare har inhämtats

Juridisk person

- *Beskrivning av bakgrunden till och syftet med uppdraget*
- *Registerutdrag eller, för utländska juridiska personer, motsvarande utdrag eller bolagshandlingar, utvisande exempelvis organisationsnummer, firma, adress, VD, styrelse och firmatecknare*
- *Beskrivning av bolagets ägarstruktur*
- *Uppgift om verklig huvudman¹⁵¹ (med verklig huvudman i en juridisk person avses en fysisk person som ytterst äger eller kontrollerar den juridiska personen). Se ytterligare information om vem som kan anses vara en verklig huvudman i 1 kap. 3-6 §§ RegL*

Följande punkter gäller den verkliga huvudmannen eller, om sådan saknas, den alternativa verkliga huvudmannen

- *Information om huruvida verklig huvudman, någon av dennes familjemedlemmar eller kända medarbetare är en person i politiskt utsatt ställning ("PEP").¹⁵²*
- *Uppgift om varför den verkliga huvudmannen, någon av dennes familjemedlemmar eller kända medarbetare betraktas som en PEP*

Följande punkt gäller om verklig huvudman, någon av dennes familjemedlemmar eller kända medarbetare är en PEP, om klienten har hemvist i ett högriskredjeland eller om någon annan omständighet föreligger som gör att uppdraget bedöms vara av högre risk

¹⁵¹ Om klienten är ett aktiebolag vars aktier är upptagna till handel på en reglerad marknad inom EES eller på motsvarande marknad utanför EES, behövs enligt 3 kap. 8 § andra stycket PTL ingen utredning om verklig huvudman. Om det föreligger hög risk för penningtvätt i det specifika uppdraget, kan dock en utredning av ägar- och kontrollförhållandena ändå vara ändamålsenlig.

¹⁵² – Med "person i politiskt utsatt ställning" ("politically exposed person" eller "PEP") avses enligt 1 kap. 8 § 5 PTL en person som har eller tidigare har haft, normalt under de senaste 18 månaderna, en viktig offentlig funktion i en stat eller en funktion i ledningen i en internationell organisation (exempelvis FN, Europarådet, NATO och WTO). I den skärpta lagstiftning som väntas träda i kraft den 1 januari 2020 kommer definitionen av viktig offentlig funktion att utökas och utöver parlamentsledamöter även omfatta ledamöter av liknande lagstiftande organ i en stat samt direktörer, biträdande direktörer, styrelseledamöter och innehavare av liknande poster i en internationell organisation.
– Med "viktig offentlig funktion" avses stats- eller regeringschefer, ministrar samt vice och biträdande ministrar, parlamentsledamöter, ledamöter i styrelsen för politiska partier, domare i högsta domstol, konstitutionell domstol eller andra rättsliga organ på hög nivå vilkas beslut endast undantagsvis kan överklagas, högre tjänstemän vid revisionsmyndigheter och ledamöter i centralbankers styrande organ, ambassadörer, beskickningschefer samt höga officerare i försvarsmakten, och personer som ingår i statsägda företags förvaltnings-, lednings- eller kontrollorgan.
– Med "familjemedlem" avses maka eller make, registrerad partner, sambo, barn och deras makar, registrerade partner eller sambor samt föräldrar.
– Med "känd medarbetare" avses fysisk person som, enligt vad som är känt eller finns anledning att förmoda, gemensamt med en PEP utan ställning är verklig huvudman till en juridisk person eller juridisk konstruktion som eller som på annat sätt har eller har haft nära förbindelser med en PEP, och fysisk person som ensam är verklig huvudman till en juridisk person eller juridisk konstruktion som, enligt vad som är känt eller finns anledning att förmoda, egentligen har upprättats till förmån för en PEP.

- *Kontoutdrag, bankintyg, bankreferens, årsredovisning eller annan likvärdig dokumentation som ger information om:*
  - a) *klientens (och verklig huvudmans) affärsverksamhet och ekonomiska situation, samt*
  - b) *hur uppdraget/transaktionen ska finansieras.*

Representant för juridisk person

- *Identitetshandling, t.ex. pass eller körkort i original eller vidimerad kopia.*
- *Uppgift om behörighet att företräda den juridiska personen, t.ex. skriftlig fullmakt, att representanten är firmatecknare enligt registreringsbevis eller motsvarande eller att personen i fråga genom sin befattning kan anses ha en ställningsfullmakt.*

Fysisk person

- *Beskrivning av bakgrunden till och syftet med uppdraget.*
- *Identitetshandling, t.ex. pass eller körkort i original eller vidimerad kopia.*
- *Yrke och adress.*
- *Uppgift om eventuell verklig huvudman (med verklig huvudman avses en fysisk person till vars förmån någon annan handlar). Se definitionen i 1 kap. 3 § 2 RegL.*
- *Information om huruvida klienten och/eller eventuell verklig huvudman är en person i politiskt utsatt ställning ("PEP") eller är en familjemedlem eller känd medarbetare till en sådan person.*
- *Uppgift om varför klienten och/eller eventuell verklig huvudman, någon av dennes familjemedlemmar eller kända medarbetare betraktas som en PEP (se fotnot 151).*

Följande punkt gäller om klienten och/eller eventuell verklig huvudman, någon av dessas familjemedlemmar eller kända medarbetare är en PEP, om klienten har hemvist i ett högriskredjeland eller om någon annan omständighet föreligger som gör att uppdraget bedöms vara av högre risk

- *Kontoutdrag, bankintyg, bankreferens, eller annan likvärdig dokumentation som ger information om:*
  - a) *klientens ekonomiska situation, och*
  - b) *hur uppdraget/transaktionen ska finansieras.*

Dokument och information som vi får från *er/dig* kommer att användas och lagras i enlighet med penningtvättslagens bestämmelser.

Återkom gärna om *ni/du* har några frågor med anledning av ovanstående.

Med vänlig hälsning

XX ADVOKATBYRÅ

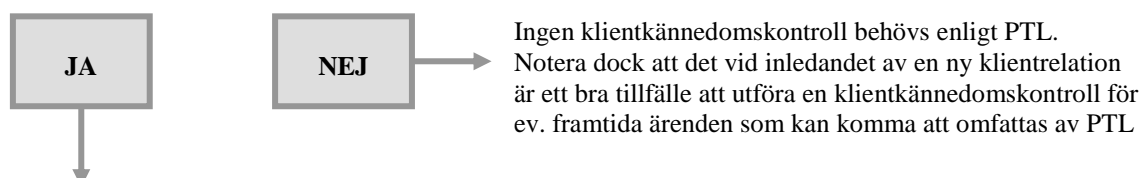
Bilaga 2

Exempel på flödesschema för klientkännedomskontroll

– det åligger dock en advokatbyrå att alltid göra en individuell kontroll och bedömning utifrån byråns och klientens specifika förhållanden

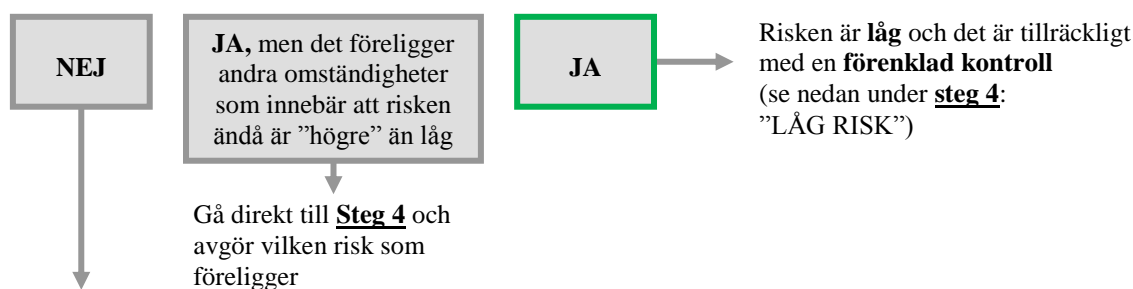
➤ Steg 1

Omfattas uppdraget av 1 kap. 4 § lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt eller finansiering av terrorism ("PTL")?

➤ Steg 2

Är klienten ett aktiebolag vars aktier är upptagna till handel på en reglerad marknad inom EES eller på motsvarande marknad utanför EES? Om klienten utgör ett sådant bolag behöver advokaten som huvudregel inte utreda om det finns någon verklig huvudman, se 3 kap. 8 § 2 PTL¹⁵³

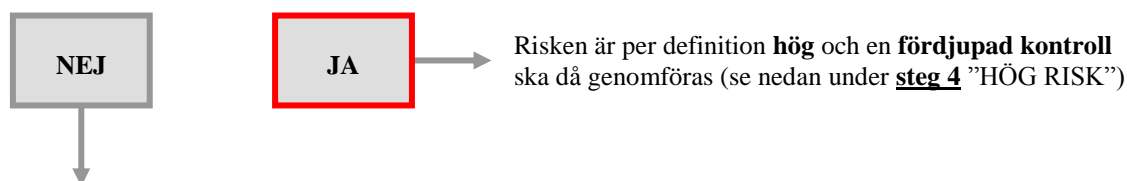

➤ Steg 3

Har klienten en verklig huvudman och, i sådana fall, är denna en PEP eller en familjemedlem eller känd medarbetare till en sådan person? För definition av PEP se 1 kap 8 § 5 PTL

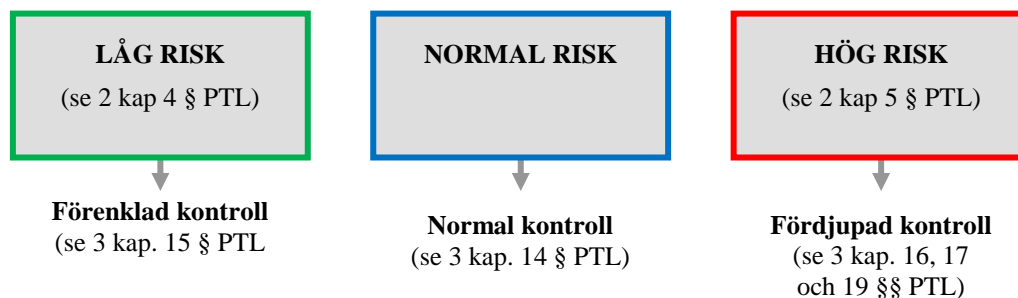
Och/eller:

Är klienten etablerad i ett högriskredjeland? Se 3 kap. 11 § PTL

➤ Steg 4

Vilken risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism föreligger? Gör en riskklassificering av klienten med hjälp advokatbyråns allmänna riskbedömning och kännedom om klienten, se 2 kap. 3 § PTL

¹⁵³ Om det föreligger hög risk för penningtvätt i det specifika uppdraget, kan dock en utredning av ägar- och kontrollförhållandena ändå vara ändamålsenlig.